

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «КИЇВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____

(підпис) (ініціали, прізвище)

“ ____ ” _____ 20__ р.

Магістерська дисертація
на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності

035 Філологія

(код і назва спеціальності)

на тему: Змішані типи тексту у мас-медіа: функціональний та лінгвопрагматичний аспекти

Виконала: студентка __2__ курсу, групи ЛН-71мп _____
(шифр групи)

Лохтенко Валерія Петрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник доц., к. філол. н., доц. Дзикович О.В.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студентка

(підпис)

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»**

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність 035 «Філологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Г.Л. Лисенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

“ ___ ” _____ 2018р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію

Лохтенко Валерії Петрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема дисертації: «Змішані типи тексту у мас-медіа: функціональний та лінгвопрагматичний аспекти»

Науковий керівник дисертації: к. філол. н., доцент Дзикович О.В.

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від « ___ » _____ 2018 р. № _____

2. Термін подання студентом дисертації _____

3. Об'єкт дослідження: змішані (гібридні) типи текстів у німецькомовних мас-медіа.

4. Предмет дослідження: специфіка функціонування та лінгвопрагматичні особливості німецькомовних змішаних типів текстів.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити: окреслити поняття тексту, проаналізувавши підходи різних дослідників; розглянути та порівняти різні спроби типологізації текстів; визначити поняття «типу тексту» на основі різних підходів дослідників як центрального у німецькій лінгвістичній традиції; розмежувати поняття «тип тексту» та «жанр»; описати поняття та дослідити різні концепції явища інтертекстуальності; узагальнити типологічну інтертекстуальність як категорію, що описує відношення текстового екземпляра і його текстотвірної моделі; проаналізувати гетерогенність на рівні текстотвірної моделі (гібридні типи текстів), їх види; характеризувати проблеми та особливості типологізації текстів у сфері мас-медіа; систематизувати причини виникнення та особливості функціонування тенденції до змішування типів текстів у мас-медіа; дослідити та проаналізувати конкретні випадки змішування типів текстів у сфері мас-медіа

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 20 змішаних типів текстів, відібраних в електронних версіях німецькомовних друкованих видань та новинних інтернет-ЗМІ.

7. Орієнтовний перелік публікацій: «До питання інтертекстуальності та гібридності типів текстів» (Міжнародна науково-практична конференція «Мова як засіб міжкультурної комунікації» (Херсон, 2018), опубліковано в фаховому виданні «Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика», випуск XXI, «Гібридність типів текстів» (V Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів, викладачів та співробітників «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства»), опубліковано у збірнику матеріалів конференції (Суми, 2018).

8. Консультанти розділів дисертації

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	к. філол. н., доцент Туришева О.О.		
II	к. філол. н., доцент Туришева О.О.		

III	к. філол. н., доцент Туришева О.О.		
-----	------------------------------------	--	--

9. Дата видачі завдання _____

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
	Теоретична частина	01.10.2018	
	Практична частина	04.11.2018	
	Готова робота	25.11.2018	
	Захист	17.12.2018	

Студентка

_____

(підпис)

В.П. Лохтенко

(прізвище, ініціали)

Науковий керівник дисертації

_____

(підпис)

О.В. Дзикович

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	8
REFERAT	12
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. Текст: дефініція та типологія	22
1.1. Підходи до визначення поняття тексту	22
1.2. Особливості типологізації текстів. Підходи російських та українських вчених.....	27
1.3. Особливості типологізації текстів у німецькому мовознавстві. Поняття «тип тексту».....	33
1.4. Розмежування понять «тип тексту» та «жанр».....	40
РОЗДІЛ 2. Явища взаємодії та змішування типів текстів.....	42
2.1. Інтертекстуальність. Визначення поняття, концепції.....	43
2.2. Типологічна інтертекстуальність	50
2.3. Гібридні (змішані) типи текстів	51
РОЗДІЛ 3. Змішані типи текстів у мас-медіа	55
3.1. Проблеми та особливості типологізації текстів у мас-медіа	55
3.2. Тенденція до змішування типів текстів в мас-медіа	61
3.3. Змішані типи текстів у мас-медіа	63
ВИСНОВКИ.....	107
ZUSAMMENFASSUNG.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	118
ДОДАТКИ	

РЕФЕРАТ

Подана магістерська дисертація присвячена вивченню змішаних типів текстів у німецькомовних мас-медіа, а саме явищ типологічної інтертекстуальності та текстової гібридності (гетерогенності). Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків українською та німецькою мовами, списку використаних джерел та додатків.

Попри активні дослідження поняття тексту, спроби його типологізації та вивчення гібридних типів текстів у роботах як українських і російських, так і німецьких вчених, як І.Р. Гальперін, М.М. Бахтін, З.Я. Тураєва, В.В. Касевич, О.О. Селіванова, В.В. Одинцов, Т.А. Єщенко К.А. Філіпов, В.Є. Чернявська, М. Пфістер, В. Хайнеманн, Х. Фатер, Д. Фівегер, К. Брінкер, Ф. Зімлер, У. Фікс, К. Адамчик та ін., ці питання наразі ще не є достатньо вивченими.

Актуальність дослідження визначається відсутністю чіткої та однозначної дефініції тексту, яка б охоплювала всі аспекти даного багатогранного явища; відсутністю єдиної і вичерпної типологічної моделі; наявністю протиріч у термінологічних системах та підходах до типологізації текстів серед російських, українських та німецьких дослідників; необхідністю ґрунтовного дослідження функціонування текстів не в ідеалізованих, а в нетипових для них комунікативних умовах, зокрема взаємодії текстових типів, стандартів та моделей, що пов'язане з явищем інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності), що наразі теж не є достатньо вивченим. Особливої уваги потребує вивчення типологічної інтертекстуальності та текстової гетерогенності у сфері мас-медіа, оскільки незважаючи на те, що ЗМІ відіграють надзвичайно важливу роль у житті суспільства і найпершими відображають історичні, культурні та мовні зміни, ця тема досі є недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є критичний огляд, аналіз та зіставлення різних підходів до визначення поняття та типологізації текстів, вивчення взаємодії

різних типів текстів, а саме явищ інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності), і дослідження практичного функціонування цих явищ у мас-медіа.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- окреслити поняття тексту, проаналізувавши підходи різних дослідників
- розглянути та порівняти різні спроби типологізації текстів
- визначити поняття «типу тексту» на основі різних підходів дослідників як центрального у німецькій лінгвістичній традиції
- розмежувати поняття «тип тексту» та «мовний жанр»
- описати поняття та дослідити різні концепції явища інтертекстуальності
- узагальнити типологічну інтертекстуальність як категорію, що описує відношення текстового екземпляра і його текстотвірної моделі
- проаналізувати гетерогенність на рівні текстотвірної моделі (гібридні типи текстів), їх види.
- схарактеризувати проблеми та особливості типологізації текстів у сфері мас-медіа
- систематизувати причини виникнення та особливості функціонування тенденції до змішування типів текстів у мас-медіа
- дослідити та проаналізувати конкретні випадки змішування типів текстів у сфері мас-медіа

Об'єктом дослідження є змішані (гібридні) типи текстів у німецькомовних мас-медіа.

Предметом є специфіка функціонування та лінгвопрагматичні особливості німецькомовних змішаних типів текстів.

Під час дослідження застосовувались такі **методи**: аналітичний для розділення комплексного явища змішування типів текстів у мас-медіа на складові частини, описовий для вивчення різних аспектів досліджуваного явища, порівняльний метод для зіставлення підходів німецьких, українських та російських вчених.

Матеріалом слугували змішані типи текстів, відібрані в електронних версіях німецькомовних друкованих видань та новинних інтернет-ЗМІ.

Наукова новизна поданої роботи полягає у тому, що було:

- проаналізовано значну кількість підходів до визначення поняття тексту та виведено узагальнену, доречну для дослідження змішаних типів текстів дефініцію,
- проведено порівняння достатньої кількості поглядів українських, німецьких та російських лінгвістів на типологізацію текстів, а також на поняття «тип тексту» як основної класифікаційної моделі у німецькому мовознавстві,
- проаналізовано різні концепції інтертекстуальності, серед них обрано найбільш доречну модель для проведення дослідження взаємодії типів текстів з точки зору лінгвістики тексту,
- описано явище гетерогенності (гібридності) типів текстів, а також розглянуто проблеми та особливості типологізації текстів у сфері мас-медіа, причини виникнення та функціонування тенденції до змішування типів текстів у мас-медіа,
- а також проаналізовано приклади змішаних типів текстів у німецькомовних засобах масової інформації.

Теоретичне значення цієї роботи полягає у тому, що було розглянуто явище змішаних (гібридних) типів текстів з теоретичної точки зору, а також визначено причини виникнення та особливості функціонування цієї тенденції у сфері мас-медіа. Такий дескриптивний та аналітичний підхід дасть змогу використовувати досліджений матеріал у текстологічних наукових пошуках з цієї тематики.

Практична цінність даної роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані для поглибленого вивчення взаємодії типів текстів, а саме явищ інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності) текстових типів з точки зору лінгвістики тексту, результати досліджень можуть бути використані для

подальшого аналізу текстів з метою їх редагування та перекладу, а також як практичну основу вивчення змішаних типів текстів у мас-медіа.

Перспективність дослідження. Зважаючи на обмежену кількість теоретичного підґрунтя та велике розмаїття корпусу дослідження, подальші праці в цьому руслі відображатимуть найновіші тенденції сучасної текстової лінгвістики.

Апробація дослідження. Основні положення цього дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Мова як засіб міжкультурної комунікації», що відбулася 11-12 травня 2018 року в Херсонському національному технічному університеті і надруковані в «Науковому віснику Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика», випуск XXI. Тези за темою «Гібридність типів текстів» були представлені на V Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства», що відбулася 19-20 квітня 2018 року у м. Суми, і опубліковані у збірнику матеріалів конференції Сумського державного університету.

Ключові слова: *тип тексту, змішаний тип тексту, типологічна інтертекстуальність, гібридний текст, гетерогенність, мас-медіа.*

REFERAT

Die vorliegende Masterarbeit ist der Forschung von hybriden Textsorten in den deutschsprachigen Massenmedien und nämlich solchen Phänomenen wie "Typologische Intertextualität" und "Hybridität" gewidmet. Die Arbeit besteht aus einer Einführung, drei Kapiteln, Zusammenfassungen auf Ukrainisch und Deutsch, Literaturverzeichnis und Beilagen.

Obwohl es zahlreiche Untersuchungen des Begriffs "Text", sowie die Forschungen der hybriden Textsorten und Versuchen zur Typologisierung von Texten in den Werken von ukrainischen, russischen und deutschen Sprachwissenschaftler wie I.R. Galperin, M.M. Bachtin, S. J. Turaewa, W.W. Kasevitsch, O.O. Seliwanowa, W.W. Odintsow, T.A. Yeschtschenko K.A. Phillipow, V.E. Tschernyavskaya, M. Pfister, W. Heinemann, H. Vater, D. Vieweger, K. Brinker, F. Zimmerler, K. Adamzik, U. Fix usw. gibt, sind diese Aspekte noch nicht ausreichend erforscht.

Die Aktualität dieser Untersuchung ist dadurch bedingt, dass es immer noch keine klare und eindeutige Definition des Textes, die alle Aspekte dieses komplexen Phänomens umfassen könnte sowie kein einheitliches Klassifikationsmodell gibt. Darüber hinaus besteht sie in der Notwendigkeit, die Diskrepanz zwischen den typologischen Studien und Terminologien ukrainischer, russischer und deutscher Sprachwissenschaftler zu beheben und solche Phänomene wie typologische Intertextualität und Hybridität der Texte zu untersuchen. Der Untersuchung typologischer Intertextualität und Hybridität der Texte in den Medien muss besondere Aufmerksamkeit gewidmet werden, da dieses Thema besonders unzureichend untersucht ist.

Das Ziel der Forschung liegt in einer Analyse und Auseinandersetzung verschiedener Ansätze zur Definition des Textes und sein Typologisierung, Untersuchung der Beziehungen zwischen Textsorten und nämlich die Phänomene der Intertextualität und hybriden Textsorten, sowie in der Betrachtung der praktischen Funktionierung dieser Phänomene in Massenmedien.

In Übereinstimmung mit dem Ziel wurden folgende **Aufgaben** formuliert:

- den Begriff des Textes mithilfe der Analyse von verschiedenen wissenschaftlichen Betrachtungsweisen darzustellen;
- verschiedene Versuche zur Typologisierung der Texte beschreiben und zu vergleichen;
- Textsorte als ein zentraler Begriff in der deutschen Textlinguistik zu definieren;
- den Unterschied zwischen die Begriffe Textsorte und Genre zu ziehen;
- den Begriff Intertextualität zu definieren und verschiedene Konzeptionen der Intertextualität zu betrachten;
- Typologische Intertextualität als eine Beziehung zwischen einem Textexemplar und sein Textmuster zusammenzufassen;
- vermischte Textsorten, Hybridität der Texte und ihre Variante zu analysieren;
- Probleme und Schwerpunkte von Typologisierung der Texte in Massenmedien zu charakterisieren;
- Die Ursachen der Entstehung und das Funktionieren der Tendenz zur Textsortenmischung in den Massenmedien zu bestimmen;
- konkrete Beispielen der Textsortenmischung in den Massenmedien zu analysieren.

Das Objekt der Forschung ist hybride Textsorten in deutschsprachigen Massenmedien.

Der Gegenstand der Forschung ist das Funktionieren sowie sprachlichen und pragmatischen Merkmalen von deutschsprachigen hybriden Textsorten.

Die Forschungsmethoden wurden durch das Ziel und Aufgaben der Masterarbeit bestimmt, so wurde es die analytische, beschreibende und vergleichende Methode verwendet.

Als **Material** wurden hybride Textsorten verwendet, die in elektronischen Versionen deutschsprachiger Printmedien und Online-Nachrichtenmedien ausgesucht wurden.

Die wissenschaftliche Neuigkeit vorliegender Arbeit besteht darin, dass es

- eine Vielzahl von Definitionen des Begriffs des Textes analysiert und eine verallgemeinerte, für die Untersuchung der hybriden Textsorten geeignete, Definition angeführt wurde;
- ein Vergleich der ausreichenden Anzahl der Ansichten ukrainischer, deutscher und russischer Linguisten zur Typologie von Textsorten, sowie zum Begriff der Textsorte als eine zentrale Klassifikationseinheit der deutschen Sprachwissenschaft vorgenommen wurde;
- verschiedene Konzeptionen von Intertextualität analysiert, unter denen das geeignetste Modell für die Untersuchung der Beziehungen zwischen Textsorten ausgewählt wurde;
- das Phänomen der Hybridität der Textsorten beschrieben, ebenso die Probleme und Besonderheiten von Typologisierung der Textsorten im Massenmedienbereich, die Ursachen für das Entstehen und das Funktionieren der Tendenz der Hybridisierung der Texte in Massenmedien betrachtet wurden
- Beispiele von hybriden Textsorten in den deutschsprachigen Massenmedien analysiert wurden.

Die theoretische Bedeutung dieser Arbeit besteht darin, dass das Phänomen der hybriden Textsorten aus theoretischer Sicht betrachtet sowie die Ursachen der Entstehung und die Besonderheiten des Funktionierens dieser Tendenz in den Massenmedien festgestellt wurden. Diese deskriptive und analytische Betrachtungsweise ermöglicht die weitere Verwendung des Forschungsmaterials in den textologischen Forschungen zu diesem Thema.

Die praktische Bedeutung dieser Arbeit besteht in der Möglichkeit der Verwendung von in der Arbeit formulierten Ideen und Ergebnissen für die weitere Untersuchung von Phänomenen der Intertextualität und hybriden Textsorten im Rahmen der Textlinguistik, die Ergebnisse der Forschung können für die Analyse der Texte für ihre weitere Bearbeitung und Übersetzung geeignet sein sowie als praktische

Basis für weitere Untersuchung von hybriden Textsorten in den Massenmedien verwendet werden.

Perspektiven der Forschung. Angesichts der begrenzten Anzahl theoretischer Grundlagen und der großen Vielfalt des Forschungskorpus werden weitere Untersuchungen in diesem Bereich die neuesten Tendenzen der modernen Textlinguistik widerspiegeln.

Die Approbation der Forschung. Die Kernaussagen dieser Masterarbeit wurden auf der Internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz "Sprache als Mittel der interkulturellen Kommunikation" vorgestellt (11-12. Mai 2018, Cherson) und im "Wissenschaftlichen Bulletin. Serie: Linguistik", Ausgabe XXI von Chersoner Nationalen Universität veröffentlicht. Die Thesen zum Thema "hybride Textsorten" wurde auf der 5. Allukrainischen Wissenschaftskonferenz von Studenten, Doktoranden, Lehrern und Angestellten "Soziale und humanitäre Aspekte der Entwicklung einer zeitgenössischen Gesellschaft" am 19. und 20. April 2018 in Sumy präsentiert und in der Materialsammlung der Konferenz veröffentlicht.

Stichwörter: *Textsorte, hybride Textsorte, Textmustermischung typologische Intertextualität, Massenmedien.*

ВСТУП

Термін «текст» становить значний науковий інтерес не тільки для різних галузей лінгвістики, а і для літературознавства, культурології, філософії та естетики. Проблемою тексту займалася велика кількість дослідників, внаслідок чого сформувалася нова мовознавча наука – лінгвістика тексту, що займається дослідженням його семантичної, синтаксичної і стилістичної структури. Для трактування багатогранного поняття тексту науковці беруть за основу різні критерії, що зумовлює різноманітність підходів до його аналізу, тому незважаючи на численні дослідження, наразі не було створено чіткої та визнаної всіма вченими дефініції.

Систематизація текстів за жанрами, типами, класами виділяється в останні роки в самостійний аспект лінгвістичної теорії тексту, тому наразі існує безліч підходів до типологізації текстів за різними параметрами, проте вчені сходяться на тому, що типи, класи та жанри текстів є нечіткими множинами, а отже важко встановити межі між ними, оскільки елементи в них частково збігаються і перехрещуються, тому створення універсальної, канонічної типології текстів досі залишається невирішеним завданням.

Труднощі класифікації текстів виникають і внаслідок розбіжностей на термінологічному рівні, зокрема це помітно під час зіставлення наукових досягнень українських, російських та німецьких вчених, що унеможливило створення єдиних міжнародних термінів та уніфікацію наукового доробку представників різних лінгвокультур.

Текстотипологічні дослідження німецькомовних вчених базуються на підході «знизу вгору»: від емпіричного спостереження за певними мовними творами до їх систематизації, в той час як український та російський підхід за основу бере індуктивний метод «зверху вниз», що класифікує тексти за їх приналежністю до певних комунікативних сфер, від загальних текстових параметрів до їх конкретних реалізацій. Завдяки цим підходам, в українській та

російській лінгвістиці традиційними класифікаційними поняттями стали «жанр» та «функціональний стиль», в той час як у німецькій лінгвістиці тексту чітко закріпилось поняття «тип тексту».

Типологізація текстів у мас-медіа є одним із найважливіших і досі недостатньо вивчених аспектів їх дослідження. Типологічний опис медіатекстів мав би виділити і охарактеризувати основні типи текстів, визначити їх розповсюдженість, вживаність та характерні ознаки, проте наразі такої класифікації ще не було створено.

Конкретний тип тексту має розглядатись не тільки в межах типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а і в нетипових для нього умовах, оскільки окремі типи текстів є функціонально пов'язаними між собою і можуть бути поставлені в рамки певної взаємодії або дискурсу. Взаємодія текстових типів пов'язана в першу чергу з явищами *інтертекстуальності* та *гетерогенності (гібридності)*, що простежуються як на рівні змісту, так і на рівні форми.

Типологічна інтертекстуальність базується на явищі стереотипності компонентів в структурно-композиційній організації відповідних текстів і передбачає, що окремий текст інтертекстуально співвіднесений, по-перше, з певним текстовим типом – канонізованою моделлю створення і сприйняття аналогічних текстів, і, по-друге, з іншими, конкретними текстами, що мають таку ж типологічну приналежність.

Текстова гетерогенність (гібридність) характеризує таку комунікативну ситуацію, коли текст одного типологічного різновиду схожий на інший функціональний стиль або тип тексту, тобто у своєму мовному оформленні, структурі, змістовому наповненні містять ознаки кількох текстових моделей.

У результаті поширення тенденції гібридизації виникають нові, змішані типи текстів, особливо поширеним це явище є в сфері мас-медіа, яка динамічно змінюється і розвивається разом зі зміною мови, внаслідок чого виникають додаткові труднощі систематизації типів медіатекстів, оскільки постійна

типологічна трансформація позбавляє одиницю «тип тексту» необхідної для класифікації ознаки сталості, тому межі окремих типів текстів розмиваються.

Попри активні дослідження поняття тексту, спроби його типологізації та вивчення гібридних типів текстів у роботах таких вчених, І.Р. Гальперін, М.М. Бахтін, З.Я. Тураєва, В.В. Касевич, О.О. Селіванова, В.В. Одинцов, Т.А. Єщенко, К.А. Філіпов, В.Є. Чернявська, М. Пфістер, В. Хайнеманн, Х. Фатер, Д. Фівегер, К. Брінкер, Ф. Зімлер, У. Фікс, К. Адамчик та ін., ці питання наразі ще не є достатньо вивченими.

Актуальність дослідження визначається відсутністю чіткої та однозначної дефініції тексту, яка б охоплювала всі аспекти даного багатогранного явища; відсутністю єдиної і вичерпної типологічної моделі; наявністю протиріч у термінологічних системах та підходах до типологізації текстів серед російських, українських та німецьких дослідників; необхідністю ґрунтовного дослідження функціонування текстів не в ідеалізованих, а в нетипових для них комунікативних умовах, зокрема взаємодії текстових типів, стандартів та моделей, що пов'язане з явищем інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності), що наразі теж не є достатньо вивченим. Особливої уваги потребує вивчення типологічної інтертекстуальності та текстової гетерогенності у сфері мас-медіа, оскільки незважаючи на те, що ЗМІ відіграють надзвичайно важливу роль у житті суспільства і найпершими відображають історичні, культурні та мовні зміни, ця тема досі є недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є критичний огляд, аналіз та зіставлення різних підходів до визначення поняття та типологізації текстів, вивчення взаємодії різних типів текстів, а саме явищ інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності), і дослідження практичного функціонування цих явищ у мас-медіа.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- окреслити поняття тексту, проаналізувавши підходи різних дослідників;
- розглянути та порівняти різні спроби типологізації текстів;

- визначити поняття «типу тексту» на основі різних підходів дослідників як центрального у німецькій лінгвістичній традиції ;
- розмежувати поняття «тип тексту» та «мовний жанр»;
- описати поняття та дослідити різні концепції явища інтертекстуальності;
- узагальнити типологічну інтертекстуальність як категорію, що описує відношення текстового екземпляра і його текстотвірної моделі;
- проаналізувати гетерогенність на рівні текстотвірної моделі (гібридні типи текстів), їх види;
- схарактеризувати проблеми та особливості типологізації текстів у сфері мас-медіа;
- систематизувати причини виникнення та особливості функціонування тенденції до змішування типів текстів у мас-медіа;
- дослідити та проаналізувати конкретні випадки змішування типів текстів у сфері мас-медіа.

Об'єктом дослідження є змішані (гібридні) типи текстів у німецькомовних мас-медіа.

Предметом є специфіка функціонування та лінгвопрагматичні особливості німецькомовних змішаних типів текстів.

Під час дослідження застосовувались такі **методи**: аналітичний для розділення комплексного явища змішування типів текстів у мас-медіа на складові частини, описовий для вивчення різних аспектів досліджуваного явища, порівняльний метод для зіставлення підходів німецьких, українських та російських вчених.

Матеріалом слугували змішані типи текстів, відібрані в електронних версіях німецькомовних друкованих видань та новинних інтернет-ЗМІ.

Наукова новизна поданої роботи полягає у тому, що було:

- проаналізовано значну кількість підходів до визначення поняття тексту та виведено узагальнену, доречну для дослідження змішаних типів текстів дефініцію;

- проведено порівняння достатньої кількості поглядів українських, німецьких та російських лінгвістів на типологізацію текстів, а також на поняття «тип тексту» як основної класифікаційної моделі у німецькому мовознавстві;
- проаналізовано різні концепції інтертекстуальності, серед них обрано найбільш доречну модель для проведення дослідження взаємодії типів текстів з точки зору лінгвістики тексту;
- описано явище гетерогенності (гібридності) типів текстів, а також розглянуто проблеми та особливості типологізації текстів у сфері мас-медіа, причини виникнення та функціонування тенденції до змішування типів текстів у мас-медіа;
- а також проаналізовано приклади змішаних типів текстів у німецькомовних засобах масової інформації.

Теоретичне значення цієї роботи полягає у тому, що було розглянуто явище змішаних (гібридних) типів текстів з теоретичної точки зору, а також визначено причини виникнення та особливості функціонування цієї тенденції у сфері мас-медіа. Такий дескриптивний та аналітичний підхід дасть змогу використовувати досліджений матеріал у текстологічних наукових пошуках з цієї тематики.

Практична цінність даної роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані для поглибленого вивчення взаємодії типів текстів, а саме явищ інтертекстуальності та гетерогенності (гібридності) текстових типів з точки зору лінгвістики тексту, результати досліджень можуть бути використані для подальшого аналізу текстів з метою їх редагування та перекладу, а також як практичну основу вивчення змішаних типів текстів у мас-медіа.

Перспективність дослідження. Зважаючи на обмежену кількість теоретичного підґрунтя та велике розмаїття корпусу дослідження, подальші праці в цьому руслі відображатимуть найновіші тенденції сучасної текстової лінгвістики.

Апробація дослідження. Основні положення цього дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Мова як засіб міжкультурної комунікації», що відбулася 11-12 травня 2018 року в Херсонському національному технічному університеті і надруковані в «Науковому віснику Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика», випуск XXI. Тези за темою «Гібридність типів текстів» були представлені на V Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства», що відбулася 19-20 квітня 2018 року у м. Суми, і опубліковані у збірнику матеріалів конференції Сумського державного університету.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків українською та німецькою мовами, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. Текст: дефініція та типологія

1.1. Підходи до визначення поняття тексту

У рамках сучасної лінгвістики важко знайти такий термін, який був би настільки вживаним і при цьому настільки ж неоднозначним, як термін «текст». У практичному, повсякденно-побутовому сенсі відповідь на це питання не викликає труднощів, адже майже кожен носій мови здатен навести приклад того, що він вважає текстом: інтерв'ю, оголошення, наукова стаття, вірш, телефонна розмова тощо і такий емпірично продиктований підхід не буде викликати сумнівів серед носіїв мови. А от з наукової точки зору відповідь на це питання залежить від теоретичних поглядів дослідника і тому не може бути однозначною.

Термін «*текст*», що походить з латинського слова «*textus*» – сплетіння, з'єднання, часто застосовується в різних галузях лінгвістики, літературознавстві, філософії, культурології та естетиці. Проблемою тексту займалася велика кількість дослідників, що призвело до формування нової мовознавчої науки – лінгвістики тексту, яка досліджує його семантичну, синтаксичну і стилістичну структуру. [30, с. 56-58].

Питання про те, що таке «текст», мовознавці задавали з самого моменту виникнення лінгвістики тексту, при цьому чіткої відповіді, тобто однозначної, визнаної всіма дефініції тексту, не існує. Наразі існує величезна кількість визначення поняття тексту, які претендують на повноту та об'єктивність, проте не можуть охопити всі аспекти даного явища.

Термін *текст* може позначати кілька мовних явищ:

- сукупність мовленнєвих актів;
- речення або сукупність речень [38];
- об'єднана смисловим зв'язком послідовність одиниць мовлення: висловлень, абзаців, параграфів, розділів тощо;
- процес розв'язання комунікативних завдань мовними засобами [4].

У процесі дослідження тексту визначалися такі основні *аспекти*:

- текст як складна система, об'єднана смисловою завершеністю, комунікативною цілісністю, граматичними, семантичними та логічними, зв'язками);
- типологія текстів на базі різних критеріїв;
- якісна своєрідність функціонування мовних одиниць тексту;
- текст як синтаксичне ціле або надфразна єдність;
- особливі категорії тексту (інформативність, завершеність, когезія, здатність до членування, ретроспекція, інтеграція, модальність) [27, 145-150].

За І.Р. Гальперінім, «Текст – це витвір мовного процесу, що відзначається завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, витвір, який складається із заголовка і низки особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і практичну настанову». Учений розуміє під текстом не фіксоване на папері усне мовлення, завжди спонтанне, неорганізоване, непослідовне, а особливий різновид мовотворення, який має свої параметри, що відрізняються від параметрів усного мовлення. Усне мовлення – це рух, процес, що надає йому ознаки нестабільності, і його дискретність спостерігається лише у фіксованому вигляді., проте його фіксування все ж не перетворює його на текст у тому розумінні, яке представлено у визначенні. За І.Р. Гальперінім, всі характеристики усного мовлення є протилежними характеристикам тексту. Текст – не спонтанна мова, він лише імпліцитно розрахований на слухове сприйняття [5, с. 68-77].

З.Я. Тураєва слідом за І.Р. Гальперінім надає перевагу вузькому визначенню тексту, згідно з яким текст – це фіксований на папері мовний твір, тобто вона також не бере до уваги усні тексти [26, с. 15].

Проте радикальність підходу у визначенні онтологічного статусу тексту зустрічає категоричні заперечення з боку багатьох лінгвістів. Опонентом

І.Р. Гальперіна є, наприклад, Г.В. Колшанський, який спростовує його позицію про *письмову природу текстів*: «Незважаючи на стійкі асоціації, пов'язані з категорією тексту як мовного продукту письмового характеру, необхідно повернутися до початкового поняття мови як усної форми спілкування людини, а отже, і до поняття такої дискретності мови, яка властива усній мові у процесі її реального використання в комунікації. Будь-яка частина, уривок, сегмент спілкування характеризується інформаційною повноцінністю, а, отже, структурно маркована і є такою одиницею мови (в першу чергу усної), яка містить в собі всі ознаки оформленості, завершеності і цілісності. Навряд чи є підстави вважати, що письмова фіксація усної мови (що виникла історично досить пізно) створила такі нові структурні властивості мови, властиві саме письмовій формі, які дозволили б вважати текст одиницею тільки писемної мови. Звичайно, детальна обробка письмової форми мови (включаючи і стилістичну характеристику) створює більш наочне уявлення про впорядкованість письмового тексту у порівнянні з його усною формою. Однак це по суті лише поверхнева картина, оскільки більш строга стилістична і логічна коректність тексту не зачіпає його основних властивостей, що виявляються в первинній – усній – сутності мови, і не дає підстав відносити текст як категорію мови тільки до письмової форми. Ілюзія самостійності письмової мови породжена частково технічними обставинами матеріальної зримості тексту, а не його сутністю. Спонтанність виникнення тексту як одиниці певного комунікативного акту лише ілюзорна, оскільки внутрішня логіка розвитку тієї чи іншої ситуації, що йде вглиб досвіду, індивідуального або колективного, диктує певну закономірність породження тексту з його конкретної смислової організації [15, с. 73-76].

Крім того, сучасні експериментальні дані показують, що за основними ознаками, як, наприклад, цілісність та зв'язність, спонтанні діалоги нічим не відрізняються від редагованих текстів. Таким чином, між спонтанними і редагованими текстами не було встановлено тієї істотної різниці, на чому ґрунтуються представлені вище концепції І.Р. Гальперіна, і при всій значущості

його точки зору, важко погодитися з винятковою орієнтацією вченого на письмову форму мови [31, с. 54].

Тому зараз все більше мовознавців схиляються до широкого розуміння тексту, і обирають об'єктом дослідження не тільки письмові, а й усні тексти.

М. Халлідей стверджує, що «текст – це мова в дії». На його думку, саме володіння мовою передбачає, що мовець знає відмінність тексту від нетексту – списків слів чи будь-яких наборів речень. Таке припущення є для мовця нормою, воно – функціональне, тому що спирається не стільки на впізнавання слів і структур, скільки на розуміння тієї ролі, яку відіграє мова в подібній ситуації [29, с. 56].

На думку психолінгвістів, текст є результатом мовленнєво-мисленнєвого процесу, що реалізується мовцем у формі конкретного усного чи письмового твору відповідно до мотиву, мети, обраної теми, задуму та ідеї. Він характеризується певною структурою, композиційною, логічною й стилістичною єдністю [17, с. 29].

Г. Солганік стверджує, що текст – це складна, ієрархічно організована структура, близька до мовленнєвого твору, що характеризується цілісністю, зв'язністю і завершеністю [24, с. 31].

За дефініцією А. Орлова, текст слід розглядати як особливу комунікативну одиницю, організовану послідовність речень, у яких, відповідно до цільової установки автора, розкривається зміст, тема та ідея шляхом лінійного розгортання її тематичного ядра [20, с. 43].

За психолінгвістом Ю. Дорофєєвим, текст – це продукт процесу говоріння, створений впливати на адресата, що володіє індивідуально-авторським змістом і структурою, здатною передати цей зміст [8, с. 68].

В.В. Касевич дотримується думки, що текст у широкому сенсі – це те ж саме, що мовлення, продукт говоріння (для звукової мови), у вузькому сенсі – це одиниця мови (тобто тексту у широкому сенсі), яка характеризується цільністю та внутрішньої зв'язністю, її можна вичленити, відмежувати від попереднього та

наступного текстів. Текст у вузькому сенсі – максимальна конструктивна одиниця, хоча, текст може зводитись до одного висловлювання, як, зрештою, і висловлювання може реалізовуватись у вигляді єдиного слова [12, с. 141].

За В.В. Одинцовим, «текст – це певна впорядкована з функціонально-сміслового погляду група речень або їх аналогів, які формують завершену смислову єдність завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням елементів» [19, с. 187].

У німецькій лінгвістиці, коли акцент робиться на *внутрішньотекстові* критерії (*textinterne Kriterien*), тобто граматичні, структурні; текстом вважається когерентна послідовність речень, поєднана в єдине ціле за допомогою граматичних засобів поєднання і характеризується відносною тематичною завершеністю. Коли акцент знаходиться на *екстратекстових* критеріях (*textexterne Kriterien*) текст вважається продуктом мовної діяльності людини, що виконує чітку комунікативну функцію [46, с. 636].

Таке різноманіття думок з приводу сутності тексту не сприяє його однозначній інтерпретації, хоча і свідчить про багатогранність і складність об'єкта дослідження. Різні критерії, покладені в основу трактування поняття тексту, зумовлюють різні підходи до його аналізу, проте К. Адамчик стверджує, що не варто ще більше заглиблюватися в термінологічні визначення тексту, і розглядати його як незалежну і абсолютно самостійну величину, що було типовим на початковому етапі розвитку лінгвістики тексту, чи як нову найбільшу одиницю лінгвістичного опису, а потрібно сприймати текст як складник всеохоплюючих дискурсів в які тексти інтегровані. У конкретному дослідженні кожен лінгвіст повинен виходити з тієї дефініції тексту, яка впливає з практичних потреб його роботи [13, с.127].

У нашому дослідженні під *текстом* ми будемо складну систему, що має свої внутрішні закономірності, складається з упорядкованої групи речень, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, яка завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням

елементів формує завершену смислову єдність, комунікативну цілісність та має певну цілеспрямованість і практичну настанову.

1.2. Особливості типологізації текстів. Підходи російських та українських вчених.

У мовознавстві постійно існувала проблема класифікації текстів. Наразі *відсутня єдина класифікаційна модель* текстів, тому у лінгвістиці існує безліч типологій текстів за різними параметрами та критеріями. Систематизація текстів за жанрами, типами, класами виділяється в останні роки в самостійний аспект лінгвістичної теорії тексту, проте «спроби узагальнити в єдину класифікацію все різноманіття існуючих жанрів тексту носять поки що пошуковий та ілюстративний характер. Приналежність жанрів тексту до класів, які є «нечіткими множинами», тобто такими, між якими *відсутні чітко окреслені межі* і елементи яких частково збігаються і перехрещуються, перешкоджає виділенню єдиної класифікаційної основи і визначає пошук системності жанрів з інших позицій».

Як зазначає Т. Єщенко, «вибір класифікаційного ракурсу може змінюватися і призводити до зміщень самих груп текстів у різнорідних класифікаціях, ідеальна типологія текстів повинна відбивати різні аспекти даного об'єкта – і комунікативно-функціональний, і структурно-семіотичний тощо. У зв'язку з цим доречно враховувати сукупність екстра- й інтратекстуальних диференційних ознак» [9, с. 185-189].

Наразі *не існує єдиних інтегративних термінів* для класифікації текстів, це стає особливо очевидним під час зіставлення розробок російських та українських мовознавців з текстотипологічними дослідженнями німецькомовних авторів. Досить частим є явище, коли під час вживання, здавалось би, тих самих термінів виникають теоретичні розбіжності. Крім того, виокремлення певних основ для типологізації текстів пов'язано і з загальними дослідницькими підходами, тобто

двома шляхами створення текстових класифікацій: так званим шляхом «зверху вниз» – від загальних параметрів до конкретних текстових реалізацій; і шляхом «знизу вверх» – від реально існуючих текстів до їх об'єднання на основі спільності певних характеристик [30, с 148].

У російській та українській науковій традиціях класифікація типів текстів здійснювалася за їх приналежністю до певних комунікативних сфер, тобто «зверху вниз». Підставою для такої класифікації служило те, що «мова в різних комунікативних сферах і ситуаціях використовується диференційованим і специфічним чином».

Згідно з І. Кочан, текст слід класифікувати за такими параметрами:

- за формою репрезентації (усні, письмові);
- за формою спілкування (діалогічні, монологічні);
- за сферою спілкування (стиль мовлення) (розмовні, наукові, офіційно-ділові, художні, публіцистичні, змішаного типу: побутово-ділові, науково-публіцистичні, науково-ділові, художньо-публіцистичні);
- за джерелами походження (препаровані, натуральні);
- за місцем розташування на аркуші (епіграф, реферат, титульний текст, покажчик тощо);
- за знаковою системою (ноти, таблиці, формули);
- за родами (віршований, прозовий, драматичний);
- за основними прагматичними функціями (інформативні, оцінні, інструктивні, змішані);
- за типами трансформацій вихідного тексту (адаптовані, неадаптовані, повні, скорочені, змішані);
- за способом викладу (розповідні, описові, модально-полемічні, пояснювальні, тексти-роздуми, тексти-висновки, тексти-доведення, тексти-визначення, змішані або комбіновані тексти);
- за стилями та жанрами (наукові: наукові статті, доповіді, тексти підручників, монографії, реферати, виступи тощо; офіційно-ділові:

пояснювальна записка, рекомендація, характеристика, заява, анкета, автобіографія, тощо; інформаційно-публіцистичні: інформаційний огляд, коментар, фейлетон, передова стаття, нарис; художні: повісті, поеми, оповідання, вірші тощо);

- за експресивністю мовлення (художні, розмовні, публіцистичні, нейтральні, наукові, експресивно і стилістично забарвлені); за емоційністю мовлення (неофіційні, офіційні, нейтральні);
- за прагматичними функціями (наукові, інформативні, газетно-інформаційні, інструктивні, оцінні, інформативно-оцінні, офіційно-ділові, публіцистичні, оцінно-інструктивні);
- за функціонально-смісловими типами мовлення (розповідні, описові, аргументативні, пояснювальні, інструктивні, визначення) [16, с. 331-340].

На думку О. Селіванової, тексти можна розділити за такими параметрами:

- адресатні й безадресатні;
- клішовані, узуальні і вільні;
- дескриптивні, наративні, експланаторні, аргументативні й інструктивні;
- усні, писемні, друковані;
- комунікативно спрямовані на процес і на результат;
- за характером авторства: оригінальні, вторинні, і первинно-вторинні тексти;
- за способом розгортання змісту: моноперспективні (розгортаються в одній часовій, просторовій площині), поліперспективні (включають кілька часових, просторових перспектив);
- за способом передачі: неперервно-фабульні і переривно-фабульні (з авторськими доповненнями, коментарями тощо) [22, с. 218-220].

Традиційним та визначальним підходом для радянської, а пізніше російської та української лінгвістики був поділ текстів за *функціональними стилями*, суть якого полягала у виявленні закономірних особливостей організації мовлення/тексту і способів здійснення текстової діяльності як зумовлених

специфікою форми суспільної свідомості та виду соціокультурної діяльності. Цей підхід закладений в основу виділення основних функціональних стилів, співвіднесених з найважливішими сферами людської діяльності. Як відомо, традиція функціонально-стилістичного аналізу була закладена задовго до оформлення лінгвістики тексту в окрему мовознавчу дисципліну. Представниками цієї школи були В.В. Виноградов, Е.Г. Різель, М.М. Кожина, В.В. Одинцов [30, с. 131].

Функціональний стиль, згідно з дефініцією М.М. Кожиної, є мовним різновидом, що склався історично, закріпився у свідомості суспільства, і характеризується власною мовленнєвою системністю, що відповідає тій чи іншій соціально значимій сфері спілкування та діяльності, та співвідноситься певною формою свідомості. Це тип функціонування мови, що створюється під впливом комплексу базових екстралінгвістичних стилістичних факторів. На рівні стилю мови (тексту) прослідковуються як інваріантні для функціонального стилю, основні характеристики, так і елементи, що виходять з підстилю та жанру [14, с. 211].

З точки зору функціональної стилістики, виділяються жанри газетно-публіцистичного, ділового, наукового, розмовного та художнього стилів, які поділяються на низку функціональних підстилів. У науковому стилі виокремлюють варіанти – власне науковий і науково-технічний. Офіційно-діловий стиль поділяють на законодавчий, канцелярський та дипломатичний підстилі. Основними видами публіцистичного стилю є політико-агітаційний, офіційний політико-ідеологічний, власне публіцистичний та газетний підстилі. У художньому мовленні загальну стильову класифікацію здійснюють на основі трьох родів літератури: лірики, епосу та драми. Розмовно-побутова сфера спілкування також характеризується досить чіткими стилістичними особливостями. Перш за все виділяються різновиди усної та писемної (в першу чергу епістолярної) мови. Крім того, розрізняються власно діалогічна форма мовлення, бесіди кількох осіб на різні теми і монологічне мовлення.

Однак на початку ХХІ ст. можна констатувати, що ця класифікація комунікативних стилів вже *самотійно не існує*. Стиль преси та публіцистики, наприклад, був замінений системою ЗМІ і класами текстів, які в цій системі виконують різні завдання. Також незаперечно і те, що для досконалої типології текстів, до якої так прагне сучасна лінгвістика тексту, необхідно включити розширені критерії типологізації. Досягненням функціональної стилістики залишається розпочата спроба розподілу текстів за перерахованим вище пунктами, а саме за функціональними і стилістичними. На цій основі визначаються основні громадські комунікативні стилі, які потребують подальшого диференціювання і розширення [27, с. 296-299].

Поняття «жанр» пов'язують, передусім, з теорією літератури, хоча й існують варіанти використання його і в рамках лінгвістики, наразі залишається дискусійним питання щодо його онтологічного статусу.

Вивчення *жанрів*, за Дементьєвим, поділяється на дві основні течії: лінгвістичне вивчення жанрів та прагматичне [9, с. 324].

У рамках лінгвістичної течії, предметом вивчення є різні за стильовою та дискурсивною приналежністю жанри і спирається на методологію і термінологію теорії мовленнєвих актів, виходячи з інтенції відправника повідомлення. Фокус досліджень знаходиться в першу чергу на синтактиці мовленнєвого жанру чи його семантиці. Синтактика мовленнєвого жанру описує його як системно-структурний феномен і вивчає тематичну прогресію всередині жанру, що забезпечує його цілісність і зв'язність. Семантика мовленнєвих жанрів займається тлумаченням, лінгвістичною інтерпретацією змісту окремих жанрів як стійких тематичний, композиційних і стилістичних типів висловлювань. Мовленнєві жанри розглядаються як «тематично, композиційно і стилістично усталені типи висловлювань», тобто його основою є триада «тематика + стиль + композиція». Мовленнєвий жанр формується у межах стилю, стиль створює мовленнєвий жанр і залежить від нього. Суттєва різниця між стилем і жанром, за Бахтіним, полягає в тому, що мовленнєвий жанр

потенційно може бути реалізований у кількох функціональних стилях. Зокрема, стаття — жанр і публіцистичного, і наукового, і офіційно-ділового стилів, обвинувачення може бути репрезентоване і розмовним мовленням, і публіцистичним стилем, і офіційно-діловим [30, с. 201].

О. Крилова акцентує увагу на тому, що «тип висловлювання» у визначенні М. Бахтіна — це текст. «Ймовірно, що сам автор розумів під цим не речення, а саме цілісну і завершену одиницю, що має певний авторський задум, композиційно-стилістичні особливості тощо». Отже, мовленнєвий жанр співвідноситься з певним типом тексту.

Ф. Бацевич наголошує, що «мовленнєвий жанр – вербально-знакове втілення типових ситуацій соціальної, психологічної й культурної взаємодії людей». Кожний мовленнєвий жанр ґрунтується на типовій ситуації, але не кожна типова ситуація втілюється в жанр. Нині вичерпної класифікації жанрів у науці не існує [9, с. 185-189].

Іншим напрямом є *прагматично* спрямоване вивчення *мовленнєвих жанрів*, що спирається на діалогічно спрямовану концепцію М.М. Бахтіна. Цей напрям бере свій початок спочатку в радянській, а потім і в російській лінгвістиці. Мовленнєвий жанр у прагматично орієнтованих концепціях описується у зв'язку з мовними особливостями висловлювань/текстів у типових ситуаціях соціальної взаємодії. Визначальною ознакою мовленнєвого жанру вважається його діалогічність, у тому сенсі, що його цілісність, зв'язність, завершеність, внутрішня мовна системність походять з функціонального аспекту, жанр, за Бахтіним і його послідовниками, це одиниця мовного спілкування і діяльності людей. Жанрова форма є *типізованою моделлю мовної взаємодії комунікативних партнерів* [2, с. 172]

1.3. Особливості типологізації текстів у німецькому мовознавстві. Поняття «тип тексту».

У німецькій лінгвістиці тексту, що склалась у самостійну дисципліну пізніше та розвивалась в інших національно-історичних умовах, виник принципово інший підхід до типологізації текстів, що відбувається за принципом «знизу вверху», тобто від емпіричного спостереження за певними мовними творами до їх систематизації, класифікації та типології.

У німецьких дослідженнях немає загальноприйнятого терміну для текстотипологічного аналізу. Німецькими лінгвістами широко використовується поняття *Textsorte*, проте воно не стало міжнародним терміном. Поряд з ним використовується поняття «жанр» (*Genre*), що закріплене переважно за сферою літературознавства для позначення структурно-організаційним форм творів, що сформувались історично. Їх термінологічне розмежування полягає в тому, що поняття «жанр» використовується для опису поетичних творів, а тип тексту (*Textsorte*) – для нехудожніх, фахових текстів, що породжено, скоріше всього, конвенціональними нормами. При цьому не виключається можливість застосування терміну «жанр» для дослідження фахових текстів (існують терміни *Fachtextgenre*, *wissenschaftliche Textgenre*), що, однак, має місце лише в поодиноких випадках і не відображає загальної тенденції.

Відомий російський германіст К.А. Філіппов стверджує, що «у сучасній німецькій лінгвістиці для характеристики стійких текстових форм і конкретної реалізації даної форми в мові застосовують терміни «тип тексту» (*Textsorte*) і «екземпляр тексту» (*Textexemplar*). Загальновідомо, що поняття «тип тексту» є центральним у німецькій лінгвістиці тексту» [28, с. 189].

Сам термін «тип тексту» (*Textsorte*) був введений у 70-х роках ХХ ст. німецькими дослідниками Гюліх і Райбле, проте в науковому обігу існують ще і «клас тексту», «вид тексту», «форма тексту» і «модель (зразок) тексту». Ученими термін «тип тексту» трактується неоднозначно, оскільки вони беруть за основу

для дослідження цього явища різні підходи та методи, тому незважаючи на поширеність цього терміну, наразі не існує його єдиного і чіткого та універсального визначення.[48, с. 45].

На думку таких німецьких вчених, як В. Хайнеманн, Х. Фатер, Д. Фівегер, К. Брінкер, Ф. Зіммер, К. Адамчик та ін., *тип тексту* – феномен, інтуїтивно знайомий носіям певної мови. Вони в змозі ідентифікувати різні типи тексту, а також виділяти і застосовувати на практиці правила, що лежать в основі типології текстів.

К. Ермерт підкреслює абстрактний характер цього поняття: «Тип тексту формально можна визначити як клас або сукупність віртуальних текстів, що мають одну або кілька спільних рис» [41, с. 50].

А У. Енгель вважає, що тексти характеризуються певними ознаками, що повторюються, і це дозволяє співвідносити окремі екземпляри тексту з певними типами тексту [40, с. 262].

Для Ф. Зіммера тип тексту – це складне цілісне утворення, завершене відповідно до волі учасників комунікативного акту і характеризується обмеженим набором мовних засобів, їх особливої комбінаторикою і регулярним проявом екстра- та інтралінгвістичних текстових ознак, які зливаються в функції конституювання, ідентифікації та диференціації змісту, утворюючи нове специфічне поєднання ознак. [63, с. 37].

Під типом тексту розуміють модель, зразок, схема будови та сприймання аналогічних текстів, за зразком якого можуть створюватись і інші тексти з різним змістовим наповненням [64, с. 70]. Як нормуючий зразок, тип тексту характеризується набором обов'язкових текстотвірних ознак і передбачає їх регулярну повторюваність при текстотворенні – в цьому сенсі тип тексту є тотожним поняттю *інваріантної моделі*. Принципово важливо звернути увагу на те, що в такому розумінні типи тексту мають *індуктивно-емпіричний статус*, це означає, що вони забезпечують певний мінімум конкретних мовних і немовних ознак і співвідносяться з буденною сферою комунікації, та можуть і повинні

спонтанно розпізнаватися носієм мови. Найменування типів текстів *співпадають з їх назвами у сфері вжитку*: оголошення, некролог, інструкція з експлуатації, кулінарний рецепт, рецензія, сповіщення, рецензія, інтерв'ю, анотація, реклама, газетна стаття тощо і є власне лексичними позначеннями. З огляду на це перелік типів текстів є *відкритою множиною* [30, с. 86].

У дослідженні німецького мовознавця М. Дімтера вказується близько 1600 типів текстів, серед яких близько 500 регулярно вживаються носіями мови [39], а у роботі Е. Рольф йдеться про більш ніж 2000 текстів повсякденного спілкування [61].

Така класифікація виникла у 70-80х. роках без теоретичного підґрунтя у тому сенсі, що текстові типології мали *«дотеоретичний статус»*: розділення текстового континууму на його окремі складові за типами тексту відбувалось у свідомості носія/користувача мови. Варто відзначити, що основні класифікації у германістиці стосувались так званих текстів повсякденного спілкування (Gebrauchstexte), з якими людина стикається у своїй щоденній практичній діяльності. Текст повсякденного спілкування розглядається, таким чином, в опозиції до текстів літературної комунікації [57, с. 165]. Для виділення певних типів текстів повсякденного спілкування принципову роль грає їх суспільно-історична і соціальна зумовленість і емпірична наочність. Відповідно, в основі класифікаційних підходів лежали ознаки: *монологічний/діалогічний, усний/письмовий, спонтанний/підготовлений з подальшим урахуванням комунікативних цілей і типового змісту* [62, с.72].

Тобто тип тексту як позначення конвенціонального зразка організації для текстів з аналогічними структурними і функціональними ознаками має *«дотеоретичне»* походження і співвідноситься з самого початку з емпіричними відмінностями усних і письмових текстів [66, с. 339].

При цьому слід виходити з того, що кожен носій володіє певною *«типологічною компетенцією»* (Textsortenkompetenz), завдяки якій він здатний ідентифікувати тексти однієї типологічної приналежності, відрізнити тексти

різних типів і помічати порушення текстотвірної норми (розпізнавати невірно написану заяв про прийняття на роботу, оголошення про продаж тощо). Це означає, що, наприклад, читач наукової статті чи монографії, в тому числі і не фахівець, очікує отримати в певних частинах тексту інформацію про досягнуті результати, висновки, і такими стандартизованими частинами тексту є заключні частини тексту чи його розділів. Типологічна компетенція полягає також у тому, що особи, що належать до одного мовно-комунікативного простору мають здатність не лише розпізнавати, а й створювати тексти у відповідності з комунікативними нормами, тобто коректні у мовному відношенні і ситуативно адекватні. Компетенція не вичерпується емпіричним рівне пізнання, інтуїцією чи імітацією, а має *систематично формуватися* шляхом отримання теоретичних знань [30, с. 71].

На думку К.А. Філіппова, під *типом тексту* (Textsorte) розуміється така форма тексту, в якій реалізується комунікативний намір мовця і яка будується за певними правилами і нормами. Таким чином, кожен конкретний текст (екземпляр тексту) поряд з граматичними, лексичними, фонетичними та іншими особливостями своєї структури володіє також специфічними для даного типу мовних творів текстовими ознаками [28, с. 191].

Різні методичні підходи до визначення типів тексту і їх типології впливають із зіткнення думок про те, чи можна теоретично обґрунтувати і дедуктивно типологізувати тексти, або чи може вона також розвиватися емпірично-індуктивно [50, с. 56].

Перш за все вчені виходять з того, що типологія є можливою на індуктивному шляху, «оскільки все більше типів тексту аналізується, і їх результати генералізуються» [51, с. 133].

Г. Ізенберг глибокий теоретичний опис типів тексту пропонує проводити систематичним способом, виявляючи специфічні властивості, які даний тип розділяє с іншими типами тексту. Неоднорідно розподілені в ієрархії такі поняття, як клас, тип і вид тексту. Функціонально-комунікативний підхід, що

виходить з функції тексту як реалізації комунікативного наміру автора тексту, оперує такими класами текстів як інформаційні, аналітичні, апелятивні, активаційні, роз'яснювальні тощо. Далі в ієрархії йдуть типи тексту. Наприклад, ділові та насичені подіями інформаційні тексти диференціюються далі на типи за спеціальними текстовими функціями. Типи тексту далі поділяються на види тексту за домінантно встановленим комунікативним способом. Так, повідомлення, опис, інструкція або відозва виражаються потім в різних видах тексту. [55, с. 305]

К. Ганзель пропонує для виділення і опису виходити з комбінаторики ознак. Так, звертає увагу на те, що в кожному тексті виявляються три аспекти: по-перше, текст відображає певний «фрагмент світу» (обставини, події, речі тощо); по-друге, він є частиною комунікативної дії, тобто намагається впливати на реципієнта певним чином; по-третє, він є структурованим зсередини твором. Ці три аспекти (К. Ганзель називає їх рекомендований, міжособистісний і структурований) утворюють основні межі класифікації типів тексту. Наприклад, в таких текстах, як детективні романи, казки, любовні романи, опис предметів тощо, домінує рекомендований аспект; до міжособистісних типів текстів відносяться пропагандистські тексти, а також оголошення, коментар та ін.; до структурованих типів відносяться, наприклад, сонет, лист, вірш тощо. Багато типів текстів є в дійсності змішанням різних аспектів. Таким чином, важко і практично неможливо розвивати типологію тексту на основі бази окремих критеріїв [45, с. 168].

Багатовимірні класифікації типів тексту, в яких відображені комбінації ознак, отримують все більше схвалення в сучасній лінгвістиці тексту. У німецькій лінгвістиці тексту в основі класифікацій з великою кількістю рівнів лежать моделі В. Хайнемана, Д. Фівегера і К. Брінкера.

У моделі К. Брінкера основним критерієм для диференціації і опису типів тексту є функція тексту. При цьому він сприймає текст як результат комплексної

мовної дії. Застосування цього критерію, за Брінкером, веде до розрізнення, щонайменше, п'яти «класів типів тексту»:

- інформативні тексти (новина, повідомлення, науково-популярна книга, рецензія тощо);
- тексти-відозви (рекламне оголошення, коментар, закон, заява та інші);
- юридичні тексти (договір, гарантійний талон, урочиста обіцянка);
- контактні тексти (подяка, лист, лист про співчуття, листівка);
- тексти-заяви (заповіт, посвідчення особи).

Наступним критерієм класифікації К. Брінкер називає «контекстуальні» (ситуативні) критерії, які включають комунікативну форму і область дій. Комунікативна ситуація і носій інформації в цьому випадку пов'язані: «Комунікативна ситуація визначається носієм, який призначений для передачі текстів». [33, с. 134].

У концепції К. Брінкера враховуються *внутрішньотекстові чинники* («зразок тексту», «зразок вираження», «зразок формулювання»).

- побудова тексту, послідовність частин тексту;
- спосіб створення тексту/форма тематичного розгортання (описова, оповідна, пояснювальна);
- синтаксичні параметри;
- розмір тексту;
- стилі мовлення (комунікативні норми поведінки);
- певні типові незалежні лексеми, стереотипи;
- знаки членування тексту;
- тема-рематичне членування;
- надання переваги певним граматичним категоріям (наприклад, часовим формам) [34, с. 139].

В. Хайнеманн проводить ієрархічну градацію текстів за загальними ознаками. Перш за все він ототожнює тип тексту з поняттям клас тексту, коли говорить: «Тип тексту – це клас тексту з безліччю збігів» [50, с. 11]. Тип і клас

тексту вживаються в даному випадку синонімічно. На найнижчому рівні у цього автора перебувають варіанти типів тексту, багато з яких дозволяють посилатися на типи тексту. На наступному, більш високому рівні типи і класи текстів підпорядковані сортам тексту. Які ж критерії об'єднують типи тексту в класи типів тексту? На жаль, В. Хайнеманн залишає це питання відкритим. Зрозумілим є одне, що в констатованій Е. Гюліх і В. Райбле [48] понад тридцять років тому дилемі до сьогоднішнього дня нічого не змінилося.

Лінгвістика тексту не прийшла до термінологічного консенсусу щодо понять «тип тексту» і класифікації текстів. Перед нею стоїть непросте завдання – науково обґрунтувати дотеоретичне і «інтуїтивно очевидне» поняття типу тексту і створити систему класифікації, в якій можливо враховувати всі потенційні екземпляри текстів.

У нашій роботі під «*типом тексту*» ми будемо розуміти зразок текстової будови, що визначає функціональні і структурні особливості конкретних текстів (*екземплярів тексту*) з різним тематичним змістом. Кожен тип тексту відрізняється певною системою закріплених за ним специфічних ознак, на основі яких до нього можуть бути віднесені окремі тексти. При цьому, тип тексту існує в єдності як інваріантних, строго обов'язкових і постійних ознак, так і варіативних, що реалізуються не в кожному текстовому екземплярі. Кожний конкретний текстовий твір – екземпляр тексту – існує як представник відповідного типу тексту і має розглядатися саме в такому відношенні. В свою чергу, тип тексту може охоплюватись типологічною одиницею вищого рівня абстракції, а саме класом текстів, що поєднує тексти з однаковою функціональною специфікою, але відрізняється приналежністю до певної сфери комунікації, предметом, адресатами та рівнем теоретичних узагальнень.

На думку В.С. Чернявської, типологію текстів слід розглядати не як сталу, закриту модель, а як відкриту, мобільну систему, яка зможе сприймати й відображати можливі зміни в текстах [30]. Остаточної класифікації усіх типів текстів наразі ще не створено хоча такі спроби робилися у працях

В.В. Дементьєва, К. Адамчик, Е. Рольф та ін., проте для науки це завдання викликає безліч труднощів, причинами яких є колосальний обсяг текстового матеріалу, який до того ж постійно збільшується та перетини різних сфер комунікативної діяльності людини, тому створення універсальної типології текстів різних галузей залишається наразі невирішеним, актуальним та перспективним завданням для лінгвістики [13, с. 53].

1.4. Розмежування понять «тип тексту» та «жанр»

Розбіжності в традиціях та підходах до типологізації між російськими, українськими та німецькими розробками, а також об'єктивні труднощі створення більш-менш універсальної класифікації з ієрархічними відносинами, що не викликають протиріч, породжують існування конкуруючих термінів, що перехрещуються між собою в роботах різних авторів, що призводить до проблем у спробах створення єдиного міжнародного поняття [30, с. 94].

І в німецьких, і в російських та українських лінгвістичних дослідженнях поняття «тип тексту» і «жанр» розглядаються як форма впорядкування, формалізації людської комунікації. За М.М. Бахтіним, «комунікація не є хаотичною, тому що її впорядковують жанри», тобто формальні моделі, що спрямовують мовленнєвий потік. Жанри для мовця «мають нормативне значення, не створюються ним, а надаються йому». Усталені форми текстотворення та сприймання, що закріплюють у соціальному досвіді спосіб вираження замислу автора, який взаємодіє зі своїм адресатом, привносять системність у комунікативно-мовленнєву практику. Ці моделі, що називають жанром, жанровою формою чи типом тексту, виступають інструментом узгодження комунікативно-мовленнєвої діяльності автора тексту і адресата, у тому сенсі, що задум автора втілюється за допомогою більш або менш регулярними, повторюваними способи, а, значить, регулює і спрямовує сприйняття адресата. «Жанрова форма (як і тип тексту) постає як типізована

модель мовленнєвої взаємодії партнерів по спілкуванню, в ній закріплюються діалогічні відносини» [3, с. 195]. На думку В.В. Дементьєва, поняття жанру необхідне для протиставлення двох типів комунікації – нормованої, формалізованої і невпорядкованої, неформалізованої і слугує свого роду способом подолання ентропії в комунікації. «Жанри створюють буферний простір між відчуженою від людини системою мови і її реальним використанням. Жанри привносять в мовлення і комунікацію системність і стандарт», сприяючи розвитку і кристалізації мови у «боротьбі» з недоліками непрямой комунікації, що заважають ефективному обміну більш точними смислами» [6, с.342].

У ході досліджень характеристик жанру Т.М. Сіндєєва акцентує увагу на тому, що жанр співвідноситься з двома більш загальними поняттями: функціональний стиль і тип тексту. Згідно з її точкою зору, для цих термінів характерні такі ієрархічні відношення функціональні стилі – жанрові стилі – стилі типів тексту. Тип текстів Т.М. Сіндєєва визначає як клас певних жанрів, які мають подібну комунікативно-цільову настанову. Мовленнєвий жанр щодо типу тексту відноситься як вид до роду, він є різновидом типу тексту. Останній може включати у себе мовленнєві жанри, які належать до різних функціональних стилів. Стосовно функціонального стилю мовленнєвий жанр є конкретною формою його існування. Поза жанрами функціональний стиль існує як наукова абстракція чи загальне уявлення про мовленнєвий вияв того чи іншого функціонального різновиду літературної мови. Іншими словами, кожен мовленнєвий жанр характеризується певною функціонально-стильовою належністю [23, с. 178]

З огляду на те, що у роботі буде аналізуватись німецькомовний мас-медійний простір, надалі за основу будуть братися погляди саме німецьких лінгвістів, а основним поняттям для визначення типологічного статусу конкретних текстів буде вважатися «*тип тексту*» (*Textsorte*).

РОЗДІЛ 2. Явища взаємодії та змішування типів текстів

Наукова типологізація текстів не зводиться лише до встановлення диференційних ознак текстових різновидів, необхідних і достатніх для відмежування їх від інших текстів (типів текстів). Виявлення певних текстових прототипів, тобто зразків текстової будови і сприйняття, є лише однією з початкових операцій для здійснення типологічних досліджень текстів.

Конкретний тип тексту з одного боку розглядається у його приналежності до типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а з іншого боку, в центрі уваги знаходиться функціонування текстів у *нетипових для нього комунікативних умовах*, а це вже проблема *взаємодії текстових стандартів*, проблема не однорідності, *а гетерогенності текстових типів*, що займає граничне положення на стику комунікативних сфер. «Різноманіття комунікативних смислів і – ширше – інтенційних станів комунікантів не може бути повністю формалізовано ні значеннями мовної системи, ні взагалі засобами будь-якої мовної системи. Таким чином, це різноманіття не може бути повністю формалізовано і мовною жанровою системністю»

Проблематика дослідження відношень між різними типами текстів наразі розглядається лінгвістами дедалі активніше, проте у фаховій літературі досі бракує чітких і ґрунтовних досліджень. На думку німецьких мовознавців, «найважливішим описовим критерієм, який необхідно дослідити – це входження типів текстів в комплексні комунікативні структури та їх *взаємодія*». Окремі типи текстів не можуть розглядатися як ізольовані один від одного явища, тому що вони функціонально пов'язані один з одним і можуть бути поставлені в рамки певної взаємодії або дискурсу [32, с. 117].

Взаємодія текстових типів пов'язана, в першу чергу, з феноменом відкритості тексту, який в свою чергу асоціюється явищами *типологічної інтертекстуальності* (відношення екземпляру тексту до його текстотвірної

моделі) та *гетерогенності* (гібридності), що простежуються як на рівні змісту, так і на рівні форми.

2.1. Інтертекстуальність. Визначення поняття, концепції.

Наразі існує безліч визначень явища *інтертекстуальності*, у семіотичному плані воно позначає відношення між однією мовною знаковою системою та іншою, референційно співвіднесеною з нею; у рамках лінгвістики тексту інтертекстуальність розглядається як відношення конкретного тексту до його текстотвірної моделі [49, с. 152], а у прагматичних концепціях інтертекстуальність позначає специфічну стратегію співвіднесеності одного конкретного тексту з іншими текстами, як такий спосіб, за допомогою якого один текст актуалізує у своєму внутрішньому просторі інший, виражаючи авторський задум [47, с. 138].

Аналіз сучасних досліджень інтертекстуальності як теорії взаємодії між текстами виявляє існування *2-х основних моделей інтертекстуальності* – широкої, радикальної і більш вузької. В строгому сенсі йдеться про протиставлення літературознавчої та лінгвістичної концепції інтертексту.

Згідно з *радикальною (широкою) концепцією* інтертекстуальності відкритість тексту розглядається як ідейна основа постструктуралізму/постмодернізму – тієї широко розповсюдженої течії у західній культурі, яка проголошує вільну гру з текстом, його деконструкцію, децентрацію, що є основою інтерпретації, ця школа науковців зосереджувала свою увагу в першу чергу на дослідженні літературних творів [30, с. 138].

У зв'язку з радикальною концепцією інтертекстуальності найчастіше згадують М. М. Бахтіна, який стверджував, що комунікація не може існувати як *tabula rasa* і у кожному наявному тексті виявляються сліди цілого універсуму кореспондуючих один з одним текстів, тому текстам притаманна так звана «діалогічність» [3, с. 89-90]

Ідею діалогічності М.М. Бахтіна продовжила Ю. Крістева, яка проголосила, що інтертекстуальність постає як теорія безмежного нескінченного тексту, інтертекстуального в кожному своєму фрагменті, а інтертекстуальний діалог є принципово необмеженим. Ю. Крістева слідом за М.М. Бахтіним висунула ідею відкритого полівалентного тексту, що існує в процесі потенційно безкінечної трансформації [28, с. 99].

Особливою віхою стає теорія французького ученого Ж. Дерріди, що зумовив формування нового підходу до вивчення художнього тексту в цілому. Основними ідеями, проголошеними Ж. Дерріди стали: відносність будь-яких меж тексту, свідомості людини, всіх областей людського знання; утвердження принципу розсіювання будь-якого змісту серед безлічі його різних відтінків. Згідно концепції Дерріди, будь-який текст живе лише «нескінченно посилаючись на щось», серед відгуків і слідів одного тексту в іншому, що не зводиться до жодного синтезу. Вся увага дослідника має бути зосереджена на відкритості змісту. І якщо М. Бахтін спирається на текст, відкриваючи в ньому принципову діалогічність, то у своїх постструктуралістських дослідженнях Крістева і Дерріда роблять акцент на загальному інтертекстуальному просторі, на моделі доцентрової на відміну від відцентрової моделі Бахтіна [30, с. 162].

У рамках цієї концепції інтертекстуальності найбільш диференційованою спробою створити типологію інтертекстуальних відношень вважається робота французького лінгвіста Ж. Женнета. Він виділяє 5 типів інтертекстуальних відносин:

Власне *інтертекстуальність* як безпосереднє співіснування двох або більше текстів в одному – у вигляді цитати, натяку або образу, є специфічною властивістю медіатексту. Цитатний матеріал в медіатекстах постає в двох якісно різнорідних групах. Перший різновид пов'язаний з тим, що ЗМІ націлені на відображення дійсності; в основі журналістської інформації лежить соціальний факт. Журналісти черпають інформацію з сучасного життя, цитуючи промови політиків і громадських діячів, звертаються до думок експертів і професіоналів,

посилаються на джерела інформації (наприклад, за допомогою фраз «за словами», «як вважає», «на думку», «кажуть», «за неперевіреними даними» і т.п.). Сама навколишня дійсність є об'єктом цитування, головне призначення якого – підвищувати об'єктивність, достовірність тексту. Саме ці цитати і посилання формують в інформаційних і аналітичних журналістських матеріалах описовий шар тексту («змістовно-фактичну інформацію» за І.Р. Гальперінім), пред'являючи «чуже» слово, тобто думку і позицію свого сучасника, у вигляді прямої або трансформованому цитати. Другий інтертекстуальні шар в газеті – це цитати, які мають лінгвокультурологічну цінність і формують образ, емоційно-експресивну оцінку («змістовно-концептуальну інформацію»). Цей цитатний фонд описується в таких термінах, як прецедентний текст, прецедентний феномен, інтертекстема, культурний знак, логоепістема, текстові ремінісценції, алюзії, мовні кліше та ін. [11, с. 34-37].

Паратекстуальність, або внутрішньотекстова відкритість, як ідея поділу цілого тексту на складові, представлена в ЗМІ у вигляді відносин тексту і заголовкового комплексу (рубрика, заголовок, підзаголовок, лід, підписи до фотографій та ін.). Даний аспект інтертекстуальності не тільки розкриває поступальний рух смислів, розвиток теми та ідеї тексту, а й виступає як відношення між текстом і його заголовком, передмовою, післямовою, епіграфом тощо.

Коментувальне, критично-оцінне звернення одного тексту до іншого, що називається *метатекстуальністю*, є важливим аспектом медіатексту. В журналістиці склалася ціла система жанрів, що відображає зв'язок оригінального тексту з іншими текстами, поданими в різних форматах (це жанри аналітики, листи читачів, відгуки на публікацію, репліки, огляди і огляду, дайджести, блоги по даній темі, листування в Інтернет-щоденниках, медіакритиці і ін.). Таким чином, критично-оцінне співвіднесення первинних і вторинних текстів – найважливіша риса функціонуючих в ЗМІ текстів і характерна складова творчої діяльності журналістів.

Гіпертекстуальність, згідно з літературознавчим і лінгвістичним підходами, співвідноситься з висміюванням, імітуванням, адаптацією або пародіюванням. Подібна модель у текстах ЗМІ може зустрічатися лише в окремих жанрах художньої публіцистики. Що стосується інтертекстуальних і гіпертекстуальних текстових сукупностей, вони, безумовно, мають спільну рису, оскільки містять відсилання до іншого тексту, в якому зазвичай фокусується смислова сторона зазначеного тексту. Разом з тим термін гіпертекст («більше ніж текст») наразі міцно закріпився за Інтернет-комунікацією як засобом збереження і передачі інформації у вигляді системи посилань. Гіпертекст характеризують і як нелінійний текст, що дозволяє читачеві самостійно обирати шлях читання фрагментів тексту; і як метод об'єднання документів; і як механізм для структурування комп'ютерних текстів; і як форма організації текстів. З цієї причини навряд чи доцільно переносити на паперові носії поняття гіпертексту, в якому система відсилань є способом існування будь-якої інформації, який взагалі не пов'язаний з літературним або стилістичним прийомом.

Архітекстуальність передбачає відтворюваність у відкритій множині текстів однієї і тієї ж текстової моделі і відноситься до універсальних ознак тексту взагалі. Даний підхід враховує відкритість тексту по відношенню до інших текстів на структурно-композиційному рівні, на рівні текстових прототипів або моделей, що відображають функціонування того чи іншого типу/жанру тексту в типових або нетипових для нього комунікативних умовах [11, с. 34-37].

Варто зазначити, що така ієрархія відображає, головним чином, ідеальні випадки тематизації інтертекстуальних відношень. У багатьох варіантах можливі схрещування типів між собою. Наприклад, критика як форма інтертекстуальності може бути віднесена і до типу архітекстуальності, і до метатекстуальності, як і цитата відображає одночасно і інтертекстуальність, і гіпертекстуальність. А така якісна ознака як архітекстуальність може

характеризувати будь-який текст за ознакою його жанрової приналежності [10, с. 386].

В рамках цього підходу кожен текст розглядався як множина явних і неявних цитат, принцип «децентрації» структури тексту, розсіювання його смислу, що пов'язується з ствердженням принципу «вільної гри» з текстом. Така широка теорія відкритого тексту навряд чи сумісна з практикою лінгвістичного дослідження, оскільки вона створювалась саме як літературознавчий та культурно-семіотичний підхід і при її застосуванні розмиваються самі поняття тексту і текстуальності [58, с. 142].

Отже, радикальна концепція робить акцент не на самі тексти, а лише на відношення між ними, тому вона не підходить для лінгвістичного аналізу.

В лінгвістику тексту концепція інтертекстуальності прийшла пізніше у вигляді вузької концепції.

За вузькою (рестриктивною) концепцією, інтертекстуальність виступала як особлива властивість певних текстів, і націлювалась на конкретно обмежені та визначені відношення між текстами (їх фрагментами).

К. Штірле виділяє, з одного боку, *універсальну* інтертекстуальність, що дозволяє так чи інакше корелювати практично кожен текст з іншим, вже наявним, а з іншого боку – *актуалізовану* інтертекстуальність. У цьому випадку інтертекстуальність обмежується такими діалогічними відношеннями, за яких один текст містить конкретні та явні вказівки до окремих передтекстів (груп передтекстів) [65, с. 311].

Згідно з вузьким лінгвістичним тлумаченням, про інтертекстуальність йдеться у тому випадку, коли автор навмисно створює взаємодію між текстами та робить її видимою для читача за допомогою особливих формальних засобів. Інтертекстуальність у такому її розумінні зводиться до навмисно *маркованої інтертекстуальності*. Це допускає, що не тільки автор навмисно і свідомо включає в свій текст фрагменти інших передтекстів, але і адресат здатний правильно визначити авторську інтенцію і сприймає текст у його діалогічній

співвіднесеності. Йдеться, відтак, про такий комунікативний процес, необхідною передумовою якого є «інтертекстуальна свідомість» обох партнерів. С. Хольтіус пропонує використовувати для позначення даного явища термін «інтертекстуальна диспозиція», який означає наявність в тексті певних інтертекстуальних сигналів чи індикаторів, що здатні мотивувати реципієнта шукати зв'язки даного тексту з іншим [53, с. 219].

За М. Пфістером, інтертекстуальність поділяється за принципом «системно-текстова референція» – «однотекстова референція» (*Systemtextreferenz* – *Einzeltextreferenz*), таким чином протиставляються відношення між двома і більше конкретними текстами, з одного боку, і між текстом і системою текстів, з іншого. На базі цього принципу учений здійснив подальшу детальну диференціацію цих типів на основі 6 якісних критеріїв, що визначають інтенсивність інтертекстуальних відсилань:

1. *Референційність* полягає у тому, що чим більшою мірою один текст тематизує інший, розкриваючи його специфічність, тим інтенсивніші відношення між текстами. У цьому сенсі наступний текст стає метатекстом для попереднього, але не в хронологічному сенсі («після» тексту), а в семіотичному («над» текстом).
2. *Комунікативність* визначає ступінь свідомості інтертекстуального відсилання з боку автора і реципієнта, ступінь його інтенційності.
3. *Авторефлексивність* тісно пов'язана з попереднім критерієм. Вона показує, що автор не тільки свідомо і явно маркує інтертекстуальні відсилання, а й надає особливого значення метакомунікативному аспекту, тобто роз'яснює зумовленість інтертекстуальної включеності іншого тексту.
4. *Структуральність* визначає, якою мірою передтекст стає структурною основою для нового цілого тексту
5. *Селективність, або вибірковість* уточнює ступінь чіткості та показовості запозичення в новому контексті

6. *Діалогічність* визначає характер нової контекстуалізації запозиченого фрагменту, ступінь його дистанційованості чи асимільованості з новим контекстом.

На думку М. Пфістера, ця модель інтертекстуальності може бути представлена як система концентричних кіл, центр якого маркує максимальний ступінь інтертекстуальності, що зменшується у ході віддалення від центру [60, с.79-82].

За В.Є. Чернявською, текст неодмінно має розглядатись у зв'язку з явищем інтертекстуальності, оскільки він є відкритою системою, інтертекстуальність при цьому відображає процес «децентрації» (*Dezentrierung*) текстового цілого шляхом застосування особливої стратегії співвіднесення одного тексту з іншими текстовими системами і їх діалогічну взаємодію як у змістовому, так і у формальному плані.

У рамках теорії інтертекстуальності Чернявська виділила такі аспекти відкритості:

1. Змістовно-смілова незамкнутість тексту по відношенню до інших текстових систем, що забезпечує діалог смислових позицій і думок всередині одного текстового цілого (взаємодія свого і чужого);
2. Комунікативно-прагматична і психологічна відкритість тексту читацькій свідомості і «тексту в голові»;
3. Ідейна і тематична відкритість текстів одного автора один одному в рамках архітексту авторської концепції дійсності (так звана автоінтертекстуальність);
4. Внутрішня змістова прогресія окремо взятого тексту, що реалізується в поступальному русі від одного змісту до іншого і від однієї структурно-композиційної частини до іншої;
5. Функціонально-стилістична співвіднесеність текстів одного класу в загальній текстовій таксономії;

6. Типологічна відкритість текстів одного класу (типу) один одному, як прототипізація на рівні загальної типологічної конституції (так звана *типологічна інтертекстуальність*) [30, с. 157].

У даній роботі, метою якої є дослідження змішаних типів текстів у сфері мас-медіа, особливий науковий інтерес становить саме *типологічна інтертекстуальність*, тобто інтертекстуальність як текстова категорія, що знаходиться в рамках завдань і категорій лінгвістики тексту.

2.2. Типологічна інтертекстуальність

Одними із перших модель типологічної інтертекстуальності запропонували Р.-А. де Богранд і В. Дресслер, яка викликала науковий інтерес серед вчених, що запустило процес подальшого дослідження даного різновиду інтертекстуальності.

Інтертекстуальність за даним підходом виступає як *текстова категорія* і як особлива властивість певних текстів, що взаємодіють на рівні змісту та форми з іншими текстовими цілими чи їх фрагментами. Це явище розглядається в системі критеріїв текстуальності в цілому і передбачає відтворюваність в конкретному текстовому екземплярі інваріантних текстотвірних ознак, що визначаються моделлю його текстотвірних ознак, текстосприйняття та типом/жанром тексту [30, с. 201-220].

Типологічна інтертекстуальність, що описує відношення текстового екземпляра і його текстотвірної моделі, в інших термінологічних системах може також називатись *прототипною* або *системно-текстовою інтертекстуальністю*. У дослідженнях про інтертекстуальність поряд зі змістовим рівнем відкритості одного тексту щодо до інших виділяється ще і *прототипний* рівень, що включає в себе типологічну відкритість одного функціонального стилю, типу, класу один до одного чи їх системно-текстову відкритість [53, с. 172].

Типологічна інтертекстуальність характеризує роль текстотвірної моделі чи, точніше, текстотипологічного знання про модель у ході створення і сприйняття текстових екземплярів, і разом з іншими факторами текстотворення є конституювальною характеристикою типу тексту, який визначається набором інваріантних, строго обов'язкових текстотвірних ознак, що характеризуються прототипною повторюваністю у процесі творення нових текстів, що належать до одного прототипу.

Типологічна інтертекстуальність таким чином базується на явищі стереотипності компонентів в структурно-композиційній організації відповідних текстів і орієнтована на типологічно мотивовані відношення між текстами. Ці відношення можуть бути двоякого роду і передбачають, що окремий текст інтертекстуально співвіднесений, по-перше, з певним текстовим типом – канонізованою моделлю створення і сприйняття аналогічних текстів, і, по-друге, з іншими, конкретними текстами, що мають таку ж типологічну приналежність. У першому випадку йдеться про системно-текстові референції в результаті актуалізації інваріантних ознак текстового типу, а в другому про міжтекстові референції, які мотивовані певними текстовими канонами [34, с. 182].

2.3. Гібридні (змішані) типи тексту

Розвиток і вдосконалення комунікації, як правило, відбувається в результаті гібридизації вже існуючих загальноприйнятих форм взаємодії. *Текстова гібридність* або гетерогенність на рівні текстотвірної моделі називається також *контамінацією, змішенням типів тексту, взаємодією текстових моделей або взаємодією текстових прототипів* і характеризує таку комунікативну ситуацію, коли текст одного типологічного різновиду «схожий» на інший функціональний стиль або тип тексту, Наприклад, Е.Е. Анісімова розуміє «під гібридністю тексту його здатність поєднувати стилістично різні елементи, ознаки різних типів тексту». По суті текстова гетерогенність

є діалогом між функцією (комунікативним призначенням) тексту і потенційно можливою формою для виконання цієї функції. До гібридних текстів можуть належати, наприклад, публіцистичні, наукові, навчальні тексти, що задіюють інші типи текстів у документальних, ілюстративних чи інших цілях. Йдеться, таким чином, про існування конкретних текстів, які в своєму мовному оформленні, структурі, змістовому наповненні, містять *ознаки кількох текстових моделей* [1, с. 74-77].

У лінгвістиці тексту та функціональній стилістиці традиційно створювались типології текстів з точки зору їх строгої чи нестрокої відповідності певному зразку, моделі, канону, їх конвенційності чи неконвенційності. Відомим є бачення, згідно з яким тексти поділяються на *закриті і відкриті*.

Закриті тексти мають, як правило, невеликий обсяг, побудовані за єдиним композиційно-архітектонічним зразком, якого найбільш строго дотримуються на початку і в кінці. Прикладами закритих текстів можна вважати заяву про прийом на роботу, автобіографію, патент, інструкцію з експлуатації, кулінарний рецепт, сповіщення та інші типи текстів офіційно-ділової комунікації.

Відкриті тексти можуть мати різний обсяг і менше прив'язані до текстового прототипу. Варіативною може бути їх композиція, архітектоніка, морфологічна і синтаксична структури текстів, що не відкидає можливості встановлення і в цьому випадку схеми інваріантних ознак в плані змісту і вираження. До класу *відкритих* текстів відносять наукові тексти: монографію, дисертацію, статтю, доповідь, рецензію, лекцію, підручник, а також *журналістські*, публіцистичні, художні тексти усної комунікації.

З точки зору функціонального підходу текстова форма має повністю виходити із функції. Проте насправді повна відповідність формального та функціонального рівнів текстової організації можлива лише в низці випадків і відповідає, скоріше, ідеальним уявленням про людську комунікацію, ніж її практичним виявам. Набагато частіше вибір форми тексту здійснюється автором тексту не у повній відповідності усталеним у свідомості адресата канонам.

Форма текстового твору може як сприяти, так і завадити чіткому вираженню основної інтенції. Для того, щоб привернути увагу потенційного адресата, інформувати, стимулювати до певної посткомунікативної дії, створюються тексти, що порушують канон, здійснюється відхилення від очікуваного стандарту [30, с. 78-83].

Гетерогенність (гібридність) типів текстів може виражатися на всіх рівнях тексту: комунікативному, функціональному, стилістичному, формальному тощо. У результаті поширення тенденції гібридизації виникають нові типи тексту, особливо поширеним це явище є в сфері мас-медіа, яка динамічно змінюється і розвивається разом зі зміною мови.

В аналізі текстової гетерогенності як взаємодії типів текстів найбільш структурованою здається точка зору німецького лінгвіста У. Фікс. Нею запропоновано ввести поняття текстотипної моделі, як конвенційного, канонічного уявлення про використання певного типу текстів, певного знання правил побудови текстів, що реалізується в певному комунікативному полі, в якому дотримання конвенційних норм поєднується з можливістю індивідуального вибору і відхилення від стандарту, і складається з таких основних елементів:

1. Пропозиційний (*propositionales Grundelement*) – типовий зміст тексту (наприклад, в автобіографії завжди містяться важливі дати з життя, інформація про освіту, соціальний статус, сімейний стан, а в свідоцтві про народження неодмінно йдеться про факт народження дитини);
2. Ілокутивний (*illokutives Grundelement*) – головна функція тексту (напр. інформування як головна функція типу тексту автобіографія);
3. Локутивний (*lokutives Grundelement*) – мовне оформлення тексту згідно з типовими для певного типу тексту мовними засобами (напр. в автобіографії «Я ,..., народився в... році, в сім'ї...») [42, с. 63].

За Фікс, коли йдеться про існування конкретних текстів, що як на рівні форми, так і змісту містять в собі ознаки кількох текстотипних моделей, виділяються явища монтажу, змішування і порушення типу тексту.

Монтаж текстових типів за Фікс є поєднанням кількох текстових екземплярів, які належать до різних типологічних моделей, але виконують єдину функцію. Здебільшого про монтаж текстових типів йдеться у сфері реклами, коли рекламний текст інтегрують в інший тип тексту, проте це явище може зустрічатись у різних комунікативних сферах.

Змішування текстових типів створює такий текстовий твір, який за своєю ілюктивною, змістовою та формальною організацією може бути віднесений не до одного, а до одночасно кількох зразків текстової будови, тобто поєднує в собі різні типи тексту, утворюючи так званий «гібрид», наприклад, поєднання замітки і коментаря, репортажу і звіту.

Порушення текстового типу застосовується у тих випадках, коли текстовий екземпляр разом з очевидними, типовими для відомої текстової моделі ознаками і властивостями має ще й інші, додаткові мовні характеристики, що не співвідносяться однозначно з яким-небудь іншим типом тексту. Ці можливі текстові відношення розглядаються як варіанти *типологічної інтертекстуальності* в системі взаємодії «текстовий екземпляр – текстовий прототип» (канон).

Опис типологічної інтертекстуальності та гетерогенності відображає одну з новітніх тенденцій сучасної лінгвістики тексту і потребує подальшого ґрунтовного дослідження. У даній роботі для дослідження змішаних типів тексту у мас-медіа за основу буде взято саме підхід У. Фікс, оскільки об'єднує у собі явища як типологічної інтертекстуальності, так і текстової гетерогенності, а також є наразі найбільш чітко і точно сформульованим [43, с. 71-73].

РОЗДІЛ 3. Змішані типи текстів у мас-медіа

3.1. Проблеми та особливості типологізації текстів у мас-медіа

Типологізація текстів у мас-медіа є одним із найважливіших і досі недостатньо вивчених аспектів їх дослідження. Типологічний опис текстів масової інформації мав би виділити і охарактеризувати основні типи текстів, базуючись на певній системі параметрів, визначити їх розповсюдженість, вживаність та характерні ознаки [7, с. 93]. Тексти у сфері мас-медіа можна розглядати як стандартизовану когерентну послідовність вербальних і невербальних знаків, що виконують разом комунікативну функцію в засобах масової комунікації, а також як утворення, що характеризуються актуальністю, оперативністю, практичною спрямованістю, інтертекстуальністю, гетерогенністю, орієнтацією на фонові знання реципієнта та стислістю [59, с. 121].

Систематизація типів мас-медійних текстів завжди викликала безліч труднощів, оскільки у сфері масової комунікації динаміка вживання мови є настільки активною, що постійно відбувається типологічна трансформація, гібридизація, що позбавляє одиницю «тип тексту» необхідної для класифікації ознаки сталості, внаслідок чого межі окремих типів текстів розмиваються.

Окрім цього, процес типологізації медіатекстів ускладнюється ще і невідповідністю класифікаційних підходів, традиційних для різних лінгвокультур, наприклад, української та німецької. У російській та українській традиціях виділяють репортаж, очерк, огляд, замітка, фейлетон, інтерв'ю, звіт тощо, в англо-американській – новини, коментар, тематична стаття, аналітика, інтерв'ю (news, commentary, features, opinion column, interview і т.д.) [7, с. 135].

У німецькій лінгвістичній традиції вчені поділяють мас-медійні тексти на два основних класи: *інформаційні* (informationsbetonte, tatsachenbetonte Textsorten) та *аналітичні* типи текстів (meinungsbetonte, meinungsäußernde Textsorten). Такий поділ зумовлений в першу чергу функцією, закладеною в текст:

донесення інформації чи вираження точки зору. Крилата фраза британського журналіста Ч.П. Скотта: «Comment is free, facts are sacred» наглядно демонструє традиційний для німецькомовних мас-медіа принцип відмежування об'єктивної інформації та суб'єктивної думки [56, с. 116].

Основними *інформаційними* типами текстів є повідомлення (Meldung), замітка (Nachricht), журналістський звіт (Bericht), репортаж та інформаційне інтерв'ю (Sachinterview). Особливістю інформаційних типів текстів є відсутність явно вираженої позиції та коментарів журналіста, метою є об'єктивне відтворення фактів та подій.

Повідомлення (Meldung) – це найелементарніший та найменший за обсягом тип тексту, в основі лежить простий виклад фактів та подій. В повідомленні не міститься оцінок, коментарів, аналізу та висновку, тому воно, зазвичай складається з кількох рядків або навіть одного речення [59, с. 91]. За Бухером, у типі тексту «повідомлення» викладено що відбулося, де, коли, як та чому це сталося, хто був задіяний. Повідомлення не має посилається на інше повідомлення, текст чи зображення, автор та його точка зору, як правило, в тексті не відображається [35, с. 82].

Замітка (Nachricht) є більшим за повідомлення у кількісному і якісному плані типом тексту. Головною функцією замітки є інформування читача про головні, актуальні події, явища, людей, проблеми, нагальні питання. У німецькій мові існує омонімія щодо слова «Nachricht». У множині die Nachrichten означає «новини» на телебаченні, радіо, пресі, у той час як у однині das Nachricht – це саме журналістський тип тексту «замітка». Типовими рисами замітки є об'єктивність, чіткість, точність, стислість, актуальність інформації, відсутність емоційно забарвленої лексики.

Як і у повідомленнях, у центрі уваги інформаційних статей є певний факт, який може уточнюватися і доповнюватися. У композиційно-структурному аспекті замітка будується за принципом «*оберненої піраміди*», який полягає у тому, що найважливіша інформація повідомляється на початку тексту, при цьому

основне інформаційне навантаження припадає на першу фразу, яка називається «das Lead» і фактично містить всі найважливіші компоненти повідомлення в концентрованому вигляді. У ході розгортання тексту інформаційне навантаження поступово слабшає. Причина використання багатьма журналістами принципу «оберненої піраміди» зумовлена тим, що новинний текст, побудований таким чином, зручний як для читачів, так і для редактора. Читачеві досить прочитати перший абзац тексту, щоб зрозуміти, чи цікавить його дане повідомлення, а редактор завжди може відкинути кілька останніх фраз, скоротивши матеріал відповідно до вимог верстки без серйозного збитку для змісту. Замітка буває короткою, яка відповідає на основні запитання, та розширеною, що містить додаткову інформацію [54, с.110].

Класифікація типів текстів за змістом базується на двох категоріях: «hard news» та «soft news». Тексти категорії «hard news» характеризуються твердою фактологічною основою, чіткою структурою і відповідають на запитання «що сталося», «коли сталося», «де сталося», «як сталося» і «хто був задіяний» (т. зв. правило п'ятьох W-Fragen: Was?, Wo?, Wann? Wer? Wie?). Тексти категорії «soft news» не мають настільки чіткої структури і базуються на інформації, що спрямована викликати емоції, зазвичай присвячені темам, пов'язаним з побутовим життям, нещасними випадками, інтригами, спортом, шоу-бізнесом тощо [59, с. 120]

Журналістський звіт (Bericht) – комплексний, інформаційно насичений тип тексту, в якому акцентується увага на максимально докладному повідомленні певної події, допоміжним засобом слугують цитати, коментарі, додаткові дані тощо, для цього типу тексту характерна чіткість та неупередженість викладу інформації. Внаслідок цього звіт, як правило, більший за обсягом, ніж інші інформаційні типи текстів. За структурно-композиційними ознаками звіт схожий на замітку і також побудований за принципом «оберненої піраміди», однак замітка описує лише нагальні, актуальні події, тоді як звіт може

стосуватись і неактуальних, минулих або майбутніх подій, має більш розгорнуту структуру.

У звіті дається відповідь вже на більшу кількість питань: що відбулося, де це сталося, коли це сталося, як це сталося, чому це сталося, хто брав участь, як взаємопов'язані окремі аспекти події; які наслідки має ця подія; що передувало цій події; у яких соціальних, історичних, політичних, культурних зв'язках існує ця подія [35, с. 83].

3. Вайшенберг виділяє три основних підтипи звітів:

1) Фактологічний звіт (Tatsachenbericht), де на початку представлена головна інформація, а далі описуються деталі повідомлення;

2) Подієвий звіт (Handlungsbericht), у якому описується конкретна подія у часі і просторі, до її кінцевої точки;

3) Цитатний звіт (Zitatenbericht) – це компіляція висловлювань, дискусій, документації [67, с. 109].

Репортаж. Цей тип тексту є в першу чергу інформаційним, проте характеризується деякою суб'єктивною забарвленістю, на відміну від попередніх типів текстів. Центральною ознакою репортажу є зображення події, явища, ситуації тощо з перспективи свідка події, що знаходиться в безпосередній локальній і часовій близькості, тому однією із основних функцій цього типу тексту є зображення події «зсередини», створення для адресанта ефекту присутності. З одного боку репортаж подає всю основну фактичну інформацію, як повідомлення, замітка чи звіт, проте з іншого боку додаються ще і суб'єктивні повідомлення від репортера.

Основною відмінністю цього типу тексту від інших інформаційних типів текстів є присутність деякої емоційності, суб'єктивності у викладі інформації. Г. Бургер поділяє репортаж на три рівні: рівень представлення місця події; персональний рівень(передання слів людей); документальний рівень (передання фонові інформації) [36, с.61].

До *аналітичних* типів текстів німецькі мовознавці відносять коментар, глосу (Glosse), критичну статтю/рецензію (Kritik/Rezension), аналітичне інтерв'ю (Meinungsinterview), тощо.

Коментар – тип тексту, основною функцією якого є певна інтерпретація, роз'яснення актуальних, значимих для суспільства подій, фактів тощо. Типовою рисою коментаря є застосування тверджень, чіткої аргументації, оцінок та обґрунтувань. Німецькі лінгвісти особливу увагу приділяють розрізненню понять «коментар» та «звіт» (Bericht), у той час як звіт має бути нейтральним та об'єктивним, у коментарі чітко прослідковується суб'єктивна думка автора тексту. Основою коментаря є точка зору, тобто пояснення чи оцінка актуальної події, явища, ситуації тощо, характерними ознаками є чітка, раціональна аргументація, чіткість вираження, може міститися протиставлення чи порівняння різних точок зору, критика, тощо.

Глоса. За Х.-Х. Люгером, глоса – це аналітичний тип тексту, що висловлює певну важливу точку зору, і основним завданням якого є тлумачення та оцінка певного явища, підкріплене чіткою аргументацією. Цей тип тексту широко використовується у німецьких мас-медіа і за типологічними ознаками є найбільш споріднений з коментарем, проте принципові відмінності полягають в тому, що глоса може описувати другорядні події і процеси, використовувати більш різноманітні стилістичні засоби, а також мати дещо розважальний характер, що не є характерним для серйозного коментаря.

Характерними ознаками глоси є сатиричність, емоційність, аргументованість, стислість, концентрованість, інтелектуальність, спрямованість на гострі та актуальні суспільні проблеми. У цьому типі тексту яскраво виражена авторська позиція, може бути присутнє використання метафор, гри слів, іронії, сарказму, іноді розмовної лексики та перебільшень. Для глоси притаманні несерйозна інтерактивна модальність/тональність; зображення проблемної ситуації не відкрито й прямо, а за допомогою натяків, що спричинено необхідною стислістю текстів [21, с. 127].

Критична стаття/рецензія – це тип тексту, відображає, інтерпретує та аналізує явища та факти з мистецької чи наукової сфер. У рецензії повідомляється про твір, його автора, місце, час створення, аналізується зміст мистецького твору, засоби вираження теми та ідеї, визначається місце твору у життєтворчості автора у сукупності з його іншими творами з даної тематики [59, с.135-138].

Інформаційне та аналітичне інтерв'ю. Інтерв'ю – це 1) метод отримання інформації, що полягає взаємодії інтерв'юера та респондента, коли перший задає запитання, а другий дає на них відповідь; 2) тип тексту, що представляє інформацію у вигляді відповідей респондента на запитання інтерв'юера, форма подачі точки зору та інформації [67, с.321].

Для цього типу тексту характерна експліцитна діалогічність. Г. Люгер відносить інтерв'ю до таких текстів, де є два центри інтересів – інтерв'юера та респондента. Інтерв'ю слугує головним чином для отримання більш детальної інформації від безпосередніх учасників подій або від компетентних осіб, експертів [59, с. 139]. Як показують проведені дослідження цього жанру, інтерв'ю наводиться в газетах у скорочених, відредагованих варіантах. Г. Бургер зазначає, що такі інтерв'ю можна вважати цитатним звітом. За змістом і формою викладу можуть бути виділені такі підтипи інтерв'ю, як інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-діалог, інтерв'ю-повідомлення, інтерв'ю колективне, інтерв'ю-замальовка, інтерв'ю-нарис, інтерв'ю-анкета.

В центрі уваги інтерв'ю з одного боку є особистість, точка зору якої має вагу в суспільстві, з іншого боку факти, події та явища, з приводу яких висловлена точка зору. Інтерв'ю має функції – інформативну та аналітично-оцінювальну, на базі яких виокремлюють інформаційне (*Sachinterview*) та аналітичне інтерв'ю (*Meinungsinterview*). Метою *інформаційного* інтерв'ю є в першу чергу передача інформації, відповіді на запитання, що задаються інтерв'юером, містять факти, характеризуються нейтральністю та акцентуванням на факти, цифри та дані. В *аналітичному* інтерв'ю представлені

аргументи, пояснення та обставити, воно характеризується акцентом на точках зору. Між цими типами інтерв'ю є також відмінності на рівні стилістики: у інформаційному інтерв'ю переважає офіційно-діловий стиль, а у аналітичному може міститись розмовна, емоційно забарвлена, експресивна лексика [37, с. 142].

Даний типологічний поділ текстового матеріалу, за Люгером, є первинним етапом класифікації і включає в себе лише базові мас-медійні типи тексту з суто лінгвістичної точки зору, проте комплексна система засобів масової інформації ними не обмежується [59, с.168].

У цьому розділі не ставиться за мету представити всі можливі типи тексту у сфері мас-медіа, оскільки вичерпної класифікації наразі не створено, і, враховуючи сучасну тенденцію до трансформації типів текстів, застосування нових типів та жанрів, нетипових для медійного дискурсу, а також змішування типів текстів, – кількість варіантів та комбінацій є необмеженою, – було описано базові, найбільш вживані, на думку німецьких мовознавців, тексти. Повний типологічний опис текстового матеріалу у сфері мас-медіа залишається наразі невирішеною проблемою і потребує подальшого наукового дослідження.

3.2. Тенденція до змішування типів текстів в мас-медіа

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства мас-медіа зазнають значних трансформацій, що зумовлено потребою відповідати запитам аудиторії та світовим глобалізаційним процесам. Перехід до нової моделі функціонування ЗМІ зумовлює потребу докорінного перетворення методів збирання, переробки та подання інформації, зміну формату традиційної журналістики. Оскільки динамічна система мас-медіа миттєво відображає всі тенденції та зміни у суспільстві, наука не «встигає» досліджувати та теоретично обґрунтовувати видозміни та новоутворення, що відбуваються у практичній журналістській діяльності, зокрема типологічна система текстів на практиці змінюється швидше, ніж науковці встигають пропонувати свої класифікації.

Строгий поділ текстів за типами наразі існує лише в теорії, а реальні тексти є динамічними, перехідними формами, які лише частково реалізують ознаки традиційних типів, тому на практиці більшість сучасних мас-медійних текстів не відповідають теоретичним канонам текстотворення, для них властиво змішування та взаємопроникнення, видозміна та трансформація.

Наразі вченими ще не знайдено єдиної назви для численних трансформаційних процесів у текстотипологічній системі медіатекстів, тому явище змішування типів текстів у різних термінологічних системах може мати безліч назв: «гібридизація», «контамінація», «синкретизм», «дифузія», «гетерогенність», «взаємодія тестових моделей», «зрощення типів текстів», «взаємодія текстових прототипів» тощо.

Основні типи медіатекстів, знаходячись в постійній взаємодії і безпосередній часовій та просторовій близькості, здійснюють вплив один на одного, у результаті чого виникають так звані «гібриди» – специфічні тексти, типологічна приналежність яких є неоднозначною [8, с. 35-39].

Традиційний типологічний поділ текстів за функціональним спрямуванням на інформаційні та аналітичні тексти наразі теж не завжди відповідає журналістській практиці, оскільки все частіше відбуваються трансформації, коли, наприклад, інформаційні тексти набувають аналітичного звучання або навпаки, чи в аналітичних типах тексту присутні художньо-публіцистичні стилістичні елементи тощо [36, с. 68].

Однією з провідних тенденцій у сфері мас-медіа, без якої не можна повноцінно дослідити явище змішування типів текстів, є проникнення у тексти ЗМІ рекламних та PR-текстів. Тому ми вважаємо доречним додати до переліку основних типів тексту у сфері мас-медіа і додаткові, як, наприклад, рекламна замітка та анонс (фільму, книги чи телепередачі тощо) та інші [52, с. 140].

Взаємодія рекламного та мас-медійного дискурсу створює на основі базових типів текстів ЗМІ нові гібридні текстові твори, функцією яких є формування у аудиторії позитивної думки про певний товар, послугу, подію чи

персону, з метою спонукання адресатів до певних дій [18, с.92]. Прикладом цього може слугувати, наприклад, виникнення такого жанрово-стилістичного гібриду, як «інфомерція» (infomercial), коли в інформаційні новинні тексти інтегруються рекламні компоненти [25, с.75].

3.3. Змішані типи тексту у мас-медіа

Як вже було зазначено, сучасні журналісти, створюючи текстові твори, не завжди опираються на канонічні, усталені у свідомості адресата типологічні форми, а навпаки – навмисно порушують стандарти та правила, щоб привернути увагу аудиторії, здійснити певний вплив, та загалом надати своєму текстовому твору певної оригінальності та унікальності, у результаті чого виникають так звані «гібриди» – специфічні тексти, типологічна приналежність яких є неоднозначною, тобто вони поєднують в собі ознаки різних текстотипних моделей, внаслідок чого, згідно з У. Фікс, виділяються явища монтажу, змішування і порушення типів текстів (*пункт 2.3*).

Надалі реалізація явищ гібридизації типів текстів буде проілюстрована за допомогою прикладів, відібраних в електронних версіях німецькомовних друкованих видань та новинних інтернет-ЗМІ.

(1) Поданий нижче приклад наглядно демонструє явище змішування типів текстів: короткої замітки-анонсу та аналітичного інтерв'ю:

Michelle Obamas Memoiren: «Sie ist nicht das Hillary-Clinton-Modell einer Frau»

Die ehemalige First Lady stellt ihre Memoiren "Becoming" vor. Heute erscheint ihre Biografie. Es wurde bereits in 25 Sprachen übersetzt und wird zumindest in den US-Medien bereits als aufschlussreichstes Buch einer Präsidentengattin bezeichnet. Auf 448 Seiten erzählt die 54-Jährige von ihrer Kindheit in Chicago, von Eheproblemen mit Barack Obama und vom Einzug ins Weiße Haus – als First Lady

und Ur-Ur-Urenkelin einer schwarzen Sklavin. "Ich habe eine Geschichte mit ins Weiße Haus gebracht, die nichts mit Präsidenten und First Ladies zu tun hatte", schreibt Michelle Obama. Was sie von Donald Trump, dem Nachfolger im Weißen Haus, hält, sagt sie klar und deutlich. Er sei "ein Frauenhasser, bei dem ich mich frage, wie tief er noch sinken kann".

Christoph von Marschall hat eine Michelle-Obama-Biografie verfasst. Er hält die frühere First Lady für alles andere als ein Hausmütterchen.

SRF News: Warum wird so ein Hype um Michelle Obamas Buch gemacht?

Christoph von Marschall: Michelle Obama war schon vorher eine faszinierende Frau. Sie war ein neues Rollenmodell, wie eine First Lady sein kann. Sie war die erste afroamerikanische Frau in dieser Rolle, aber sie hat eben auch eine ganz eigene Mischung aus den zwei Modellen gefunden, die es vorher gab.

Das eine Modell war die brave Hausfrau an der Seite des Präsidenten, die für das Organisieren von Essen zuständig war, vielleicht neues Porzellan aussuchte und das Weiße Haus dekorierte. Das Gegenmodell war Hillary Clinton. Sie sagte, ich bin eine Politikerin an der Seite des gewählten Präsidenten, und ich verbinde diese Position auch mit politischen Ambitionen. Michelle Obama ist sozusagen ein Mittelweg. Sie ist mehr als nur die typische Hausfrau. Sie hat politische Ambitionen, aber nicht solche, die mit Wahlämtern verbunden sind.

SRF News: Michelle Obama ist nicht die erste First Lady, die ihre Memoiren veröffentlicht. Bis auf wenige Ausnahmen hat jede First Lady ein Buch über ihr Leben geschrieben. Reiht sich ihr Buch in diese Tradition ein?

Christoph von Marschall: Nein, aus zwei Gründen nicht. Erstens: Michelle Obama war eine untypische First Lady. Sie war weder das Hausmütterchen oder die Frau an der Seite des Präsidenten ohne eigene Ambitionen. Und zweitens war sie auch nicht das Hillary-Clinton-Modell einer Frau, die an der Seite des Präsidenten sich selbst auf die eigene politische Karriere vorbereitet. Michelle Obama geht nicht in die Politik, schreibt sie in dem Buch auch nochmals ausdrücklich. Aber sie ist ein ganz eigener Typus. Sie redet über Politik, und spricht auch sehr offen darüber, was ihr am

Nachfolger ihres Mannes alles nicht passt. Und ihre internationale Ausstrahlung ist natürlich auch etwas Besonderes. Ich glaube nicht, dass es eine Präsidentengattinnen-Biografie gibt, die schon am ersten Tag eine so weitreichende internationale Verbreitung fand, wie die von Michelle Obama. Sie setzt damit neue Rekorde. Hillary Clinton war sicher schon sehr erfolgreich, weil man sie auch als Politikerin auf dem Schirm hatte. Aber Michelle Obamas Buch ist eine ganz neue Mischung aus Ausstrahlung, aus Abrechnung mit politischen Gegnern und Erzählen von Persönlichem. Darüber, wie sie die Ehe mit Barack Obama, wie sie das gemeinsame Familienleben und dann später die Zeit im Weissen Haus empfunden hat [75].

У тексті було поєднано елементи різних текстових моделей, а саме замітки-анонсу про вихід книги, в якому міститься типова інформація про дату виходу, кількість сторінок, авторів та коротка анотація змісту, та аналітичного інтерв'ю з автором книги: друга половина тексту побудована за традиційною для інтерв'ю схемою «запитання-відповідь». Таке змішування, з прагматичної точки зору, було здійснено автором з метою підсилення зацікавленості аудиторії у подальшому прочитанні книги, при цьому, цей текстовий «гібрид» демонструє і змішування двох текстових класів: інформаційного та аналітичного, що співвідносяться з поєднанням двох основних функцій текстів мас-медіа.

(2) Ілюстрація явища монтажу текстотипів представлена у зазначеному нижче прикладі, у вигляді змішування елементів інформаційного звіту та рекламної замітки:

Vitamin D: Sollte ich im Winter Präparate einnehmen?

Es ist unverzichtbar für das Immunsystem und unterstützt den Knochenbau. Vitamin D brauchen wir alle – nur haben die meisten von uns im Winter zu wenig davon. Eine Vitamin-D-reiche Ernährung schützt vor rheumatoider Arthritis und Multipler Sklerose (MS). Frauen, die die empfohlene Tagesmenge des Vitamins einnehmen, senken ihr Arthritis-Risiko um 30 Prozent. Die Gefahr, dass sich Multiple Sklerose entwickelt, ist laut einer zweiten US-Studie sogar um 40 Prozent geringer.

Rheumatoide Arthritis und Multiple Sklerose sind sogenannte Autoimmunerkrankungen, bei denen sich das Abwehrsystem gegen den eigenen Körper richtet. Vitamin D könne überaktive Immunzellen beruhigen, vermutet der Leiter der Arthritisstudie, Kenneth Saag, von der Universität von Alabama in Birmingham. Beobachtungen an Tieren belegen diese Schutzwirkung. Bei Mäusen mit ähnlichen Erkrankungen lindert Vitamin D die Symptome. Vitamin D, das unter anderem in Leber, Tunfisch und Milch enthalten ist, schützt auch vor Osteoporose.

Daneben sind noch andere Leiden im Gespräch, die ein Vitamin-D-Mangel möglicherweise begünstigen könnte: etwa chronische Krankheiten wie Krebs oder Diabetes, Autoimmunerkrankungen, Herz-Kreislauf-Leiden, Infekte, sogar Alzheimer. Wie ist das möglich? Forscher erklären das so: Vitamin D ist eigentlich kein Vitamin, weil der Körper es selbst herstellen kann – es ist eher ein Hormon. Hormone wiederum sind biochemische Botenstoffe, die über sogenannte Rezeptoren Vorgänge im Körper beeinflussen können. Und tatsächlich: Man hat im Körper viele gewebsspezifische Vitamin-D-Rezeptoren gefunden.

Tatsächlich sind die meisten Menschen in Deutschland unterversorgt mit Vitamin D. Je nach Studie haben 60 bis 90 Prozent der Bevölkerung weniger als 20 Nanogramm pro Milliliter Vitamin D im Blut, sogar im Sommer. Daher empfehlen Experten wie Bischoff-Ferrari, Reichrath, Vieth und andere, im Winter durchaus Vitamin-D-Präparate einzunehmen. Der Körper kann die Substanz zwar speichern, aber nicht ewig – die Angaben variieren zwischen einigen Wochen und Monaten.

Welche Supplemente eignen sich für eine Nahrungsergänzung?

Viele kommerzielle Marken enthalten leider Unmengen an Bindemitteln, Füll- und Fließstoffen und andere Zusätze. Diese Verbindungen können alle Arten von unbekanntem Wirkungen auf den Körper haben, die man halt einfach nicht im Körper haben will. Deshalb ist es sinnvoll, *Hello Sunshine von Ogaenics* [гіперпосилання на інтернет-магазин] zu verwenden, da es frei von Füllstoffen, Zusatzstoffen und Allergenen sowie laktosefrei, glutenfrei und ohne Gentechnik hergestellt ist. Das

Calcium kommt aus der roten Kalkalge, Vitamin D2 aus Bio-Champignons, Vitamin D3 von einer Flechtenart [78].

Інформаційна частина тексту – звіт (Bericht), повідомляє про необхідність вітаміну Д для людського організму та проблеми, що можуть спричинюватись його нестачею у зимній період, рекламний компонент представлений у вигляді короткої замітки в кінці тексту, у якій рекомендовано конкретну марку вітамінів, описано переваги конкретно цього товару та надано посилання на інтернет-магазин, де можна їх придбати. Такий «монтаж» було здійснено з прагматичною метою переконання адресата у необхідності придбання конкретного товару, яке було підсилено інформативною статтею, оформленою в науково-популярному стилі, в якій наводились результати медичних досліджень та статистика.

(3) Практична реалізація явища змішування типів текстів «репортаж» та «аналітичне інтерв'ю» чітко прослідковується у поданому прикладі:

Der Preis des Anstands – unterwegs in den Textilfabriken Kambodschas

Millionen Asiatinnen nähen unsere Kleidung – unter oft erbärmlichen Bedingungen. 20 große Unternehmen haben nun verstanden, dass sich etwas ändern muss. Wegen der Frauen. Und wegen des Geschäfts.

Wo unsere T-Shirts, Hemden, Blusen, Jeans und Pullis genäht wurden, können wir leicht herausfinden. Ein Blick auf das Etikett genügt: Made in Bangladesh, India, Vietnam, Pakistan, China – oder Made in Cambodia. Und jeder ahnt die Leidensgeschichte, die darin steckt. Sehr wahrscheinlich wurden die Näherinnen nicht fair bezahlt. Vielleicht wurden sie so schlecht behandelt, dass man lieber nicht darüber nachdenken mag. Aber das schlechte Gewissen bleibt. Ein Mantel für 39,90 Euro! Wie ist das möglich? Ein Herbstkleid für 19,90 Euro! Unter welchen Bedingungen wurde es genäht?

In den Läden von C&A, H&M, Zara oder Primark stellen Kunden immer öfter kritische Fragen: Was unternimmt eure Firma, damit es fairer zugeht? Warum erhöht ihr nicht einfach die Preise für T-Shirts und Hosen um ein paar Cent und sorgt dafür,

dass es den Näherinnen und ihren Familien bessergeht? Näherinnen verdienen einen Dollar die Stunde. Die Fabrik liegt hinter hohen Mauern am Stadtrand von Phnom Penh, der Hauptstadt Kambodschas. Ein Wachmann öffnet das drei Meter hohe Stahltor zum Gelände der Firma Seduno.

Die Halle mit den Näherinnen ist groß wie ein Fußballfeld. In 42 langen Reihen sitzen hier 2000 meist junge Frauen auf schmalen Holzbänken leicht nach vorn gebeugt hinter Nähmaschinen. Es rattert und surrt. Ein Tosen erfüllt die Halle, wie Meeresbrandung. 18 Millionen Teile fertigen sie hier pro Jahr.

Punkt sechs am Abend stehen alle Nähmaschinen still. Die Frauen stempeln sich mit ihrem Fingerabdruck an einem Zeiterfassungsautomaten aus. Minuten später erlischt das grelle Neonlicht in der Halle. Drei Näherinnen bleiben zum Gespräch mit dem *stern*. Vom Fabrikmanagement ist niemand dabei, als freundliche Geste aber ließ man sechs Flaschen Wasser in einen Besprechungsraum stellen. Die Frauen sagen, sie dürften offen reden. Es sei eine gute Fabrik. Es gebe viele, die schlimmer seien.

Sie arbeiten acht bis zehn Stunden an sechs Tagen in der Woche. Manchmal auch an sieben. Sie verdienen bei guter Leistung etwa einen Dollar pro Stunde. Ein Hungerlohn, auch hier in Kambodscha. Ihre Familien können davon nicht leben.

Nun übersetzt die Dolmetscherin die Frage: *Wie viel mehr sie gern verdienen würden?*

Die drei schauen sich ungläubig an. Das habe sie noch nie jemand gefragt. In Kambodscha bestimmt die Regierung, wie viel in den Fabriken bezahlt wird – nämlich der Mindestlohn von 170 Dollar im Monat.

Also, wer sagt etwas dazu? Schließlich sagt *Phorn*, mit 37 die Älteste in der Runde: "Vielleicht fünf Dollar". Sie meint fünf Dollar mehr in der Woche.

Heng, die Jüngste ruft: "Oder zehn?"

Ihre Gesichter strahlen. Sie reden jetzt darüber, was sie mit dem Geld machen würden.

Phorn: "Ich würde dann besseres Essen kaufen, nicht mehr nur die sauren Billigsuppen, die es für zehn Cent in Plastikbeutel verpackt bei den Händlern vor dem Werkstor gibt" [77].

Такий текст належить до типу тексту «репортаж» – виклад інформації здійснюється у характерній для цього типу тексту манері, коли автор є очевидцем подій і створює для читача ефект присутності та безпосередньої участі. За інформаційною складовою текст відноситься до категорії «hard news», оскільки в ньому повідомляється про негуманні умови праці жінок на текстильних фабриках у Камбоджі. Елементи аналітичного інтерв'ю – невелика кількість відповідей на запитання жертвами описаної ситуації, слугують для підсилення емоційного впливу на аудиторію: автор звертає увагу аудиторії, що кожна людина, що не звертає уваги на походження свого одягу, здійснює внесок у стражданнях інших людей, що змушує читача відчувати провину. З функціональної точки зору, було поєднано аналітичний та інформаційний тексти.

(4) Цей текст є представником явища порушення типу тексту: до некрологу було додано цитати відомих людей:

Der traurige Superstar und seine Suche nach dem Glück

Jetzt ist Avicii (1989-2018), der mit bürgerlichem Namen Tim Bergling hieß, im Alter von 28 Jahren gestorben. Er wurde am gestrigen Freitag tot in Maskat, der Hauptstadt des Oman, aufgefunden. Es ist die denkbar tragischste Pointe für den ungewöhnlichen Verlauf einer Weltkarriere: In der ersten Hälfte des Jahrzehnts wurde Avicii mit Über-Hits wie "Levels" und "Wake Me Up" zu einem der reichsten DJs der Welt. Alleine "Wake Me Up" verzeichnet bei Youtube bis heute knapp 1,5 Milliarden Klicks. Obama hat untertrieben: Einige von uns tanzen zu Avicii? Wohl eher so ziemlich alle von uns!

2016 verabschiedete sich der Schwede zur Bestürzung seiner Fans vom Tourleben, dass ihn nur noch traurig machte: "Ich wurde erwachsen, während ich als Künstler wuchs", sagte er, "ich lernte mich selbst besser kennen und stellte fest, dass ich noch so viel mit meinem Leben anfangen möchte." Live-Auftritte gehörten nicht mehr dazu. Er kündete an, nur noch im Studio Musik machen zu wollen.

Allerdings litt er damals schon unter massiven Gesundheitsproblemen. Exzessiver Alkoholkonsum auf Tour hatte eine Entzündung der Bauchspeicheldrüse (Pankreatitis) verursacht. Außerdem mussten ihm Gallenblase und Blinddarm entfernt werden. Der psychische Druck, den er mit wachsendem Erfolg verspürte, machte sich längst körperlich bemerkbar. Avicii zog die Notbremse. So konnte er sich zuletzt in aller Ruhe neuer Musik widmen. Wir können nur ahnen, was uns durch seinen Tod entgeht – denn es war nicht nur der unglaubliche kommerzielle Erfolg, der ihn von seinen Branchekollegen abhob, sondern das musikalische Genie. Avicii hatte als Musikproduzent ein Gefühl für Melodien und Songs mit Ewigkeitsanspruch, die er manchmal allzu gut unter ein paar Kirmestechno-Effekten versteckte. Trotzdem gehört er in der Galerie der Pop-Geschichte als erster Künstler der Electronic Dance Music gleich neben die schwedischen Legenden Abba und Roxette.

Man sagt, die Großen erkennen sich untereinander. Nile Rodgers vergleicht das musikalische Gehirn von Avicii mit dem von Michael Jackson, Coldplay-Sänger Chris Martin guckt seinen jungen Kollegen bei der gemeinsamen Arbeit im Studio irgendwann so verblüfft an wie ein schockverliebter Junge und sagt: "Du bist SO talentiert!"

So talentiert – und so traumatisiert. Der Rückzug aus der Öffentlichkeit wurde ihm von Managern und Bookern nicht leichtgemacht, "Ständig ging es nur um Erfolg des Erfolges wegen". "Ich war einfach nicht mehr glücklich." Wir wissen nicht, ob er es in der Zwischenzeit gefunden hatte. Aber seine Suche ist gestern zu Ende gegangen [76].

В першу чергу, наведений текст є некрологом музиканта Тіма Берглінга, адже у ньому містяться характерні для такого типу тексту складові, як роки життя, обставини смерті та особливі досягнення та заслуги. Порушення типу тексту, тобто додання до типових ознак некрологу додаткових характеристик, було здійснено за допомогою включення цитат всесвітньо відомих людей з метою підсилення прагматичного впливу на аудиторію: фрази знаменитих людей, точки зору яких поважають у суспільстві, додатково підкреслюють значимість померлого у світовій культурі, і, відповідно трагічність втрати.

(5) Подальший приклад ілюструє явище змішування типів текстів – короткої замітки-анотації та аналітичного інтерв'ю:

Der "Tatort"-Faktencheck: Darf man Polizisten eigentlich einfach so fotografieren?

"Internet ist dreckig", sagt Kommissar Thorsten Falke. Damit hat er in diesem "Tatort" recht. Denn außer mit einem Mord müssen sich die Hamburger Ermittler mit Internet-Hetze herumschlagen. Es war keine Notwehr. Die Zuschauer wissen das sofort. Der Wutbürger Kranzbühler hat den Einbrecher einfach erschossen. Er habe nicht mehr nur reden wollen, sondern etwas tun, sagt er seinem Bruder. So nimmt das Unheil seinen Lauf. Der Bruder fühlt sich verpflichtet, ihn zu decken. Aber die angeschossene Freundin des Einbrechers läuft irgendwo in dem Waldstück zwischen dem leeren Vorort und der Autobahn herum. Die wollen sie finden, die Polizei aber auch. Und außer in der realen Welt im Süden Hamburgs findet der Kampf um Recht und um Vergeltung auch im Internet statt. Denn die Bewohner fühlen sich von der Polizei allein gelassen, haben auch in die Sonderkommission, der die Kommissare Thorsten Falke und Julia Grosz angehören, kein Vertrauen.

Falke benimmt sich wie ein trotziges Kind. Mit dem Satz, Internet sei nur für Spacken, versucht er, der digitalen Welt zu entkommen, auch wenn Kollegin Grosz warnt, der Fall würde ihnen bald um die Ohren fliegen. So kommt es zur doppelten Treibjagd, so der Titel des Hamburgers "Tatorts". Zum einen wird die junge Frau gesucht, zum anderen aber werden die Polizisten online an den Pranger gestellt. Die Bürgerschaft formiert sich zum Forum Nachbarschafts Wache, und diffamiert unter dem Hashtag "#WehrtEuch" die Polizei. Beängstigend schnell läuft die Sache aus dem Ruder.

Aber was könnten Polizisten in so einem Fall tun? Darf man sie einfach so fotografieren? Die Bilder ins Netz stellen?

Der Faktencheck. Fragen an Horst Niens, Stellvertretender Landesvorsitzender der Gewerkschaft der Polizei Hamburg.

t-online.de: Herr Niens, die Betreiber der Nachbarschafts-Gruppe fotografieren Polizisten im Einsatz – dürfen die das?

Horst Niens: Fotografieren für den Eigenbedarf ist erstmal nicht verboten. Auf der Straße darf jeder jeden fotografieren. Anders sieht es aus, wenn die Bilder ohne Zustimmung des Betroffenen verbreitet werden. Dazu reicht sogar das Weiterschicken per Messenger an Bekannte. Es handelt sich dann um einen Verstoß gegen das KunstUrhG, also das "Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie". Nur wenn es sich bei den fotografierten Menschen um Personen der Zeitgeschichte handelt, darf fotografiert und verbreitet werden. Polizisten zählen aber bei der normalen Dienstausbung nicht dazu.

Was würde rechtlich passieren, wenn Fotos ins Netz gestellt werden?

Die Kolleginnen und Kollegen würden entsprechende Strafanzeigen fertigen, ein Gericht müsste über die Rechtsfolgen entscheiden. Außerdem würden Löschverpflichtungen und Unterlassungserklärungen auf dem Zivilrechtsweg durchgesetzt werden. Diejenigen, die in der Gewerkschaft der Polizei organisiert sind, würden hierfür Rechtsschutz erhalten.

Gab es da aktuelle Fälle?

Ja, im August wurde in Hamburg ein Polizist bei einer Personenkontrolle gefilmt. Die kontrollierten Personen stammten aus der Gangsta-Rapper-Szene, es kam zu einem Wortwechsel, das Video wurde umgehend auf Instagram und YouTube hochgeladen und so öffentlich einsehbar. Es wurde mehrfach geteilt und noch mit diffamierenden Kommentaren versehen. Wir konnten rasch einen renommierten Medienrechtsanwalt beauftragen, der die Löschung des Videos erreichte. Zudem wurde der Täter zu 120 Tagessätzen verurteilt. Das zeigte deutlich: Kein Mitglied der Polizei muss so etwas hinnehmen [84].

Перша частина тексту містить коротку замітку-анотацію сюжету серії німецького серіалу «Tatort», а в другій половині тексту здійснено «перевірку фактів», тобто зіставлення сюжету серії з реальною діяльністю правоохоронців, у вигляді інформаційного інтерв'ю з експертом. Таким чином, було здійснено

поєднання двох інформаційних текстів з метою як зацікавлення аудиторії у перегляді серії, так і надання корисної інформації з реального життя.

(6) Явище змішування типів текстів знайшло свою реалізацію і у поданому тексті, автором було поєднано елементи замітки та інформаційного інтерв'ю:

"Das kreiert eine Welt voller Probleme"

Viele smarte Geräte strotzen nur so vor Sicherheitslücken. Die Leidtragenden sind die Nutzer. Im Interview erklärt Sicherheitsexperte Ondrej Vlcek, wie Angreifer die Geräte missbrauchen können, welche Gefahren Nutzern droht und wie sie sich schützen können.

Plötzlich startet der Wasserkocher, obwohl niemand den Knopf gedrückt hat. Die Waschmaschine beginnt zu arbeiten, obwohl keiner am Schalter gedreht hat. Und die Rollläden schließen und öffnen sich wie von Geisterhand.

Natürlich spukt es nicht in diesem Haus: Aber alle Geräte arbeiten per Fernsteuerung: "Smart Devices" ist der Fachbegriff dafür oder "Internet of Things" (Internet der Dinge). Das beschreibt Geräte, die mit dem Internet verbunden sind. Ein smarter Fernseher kann so beispielsweise auf Online-Mediatheken zugreifen. Manche Wasserkocher lassen sich per Fernsteuerung – meistens eine Smartphone-App – starten. Und smarte Türen oder Rollläden können sich aus der Ferne öffnen und schließen lassen.

Das klingt im Grunde gut. Allerdings hat das "Internet of Things" auch seine Schattenseiten: Erst im Oktober wurde bekannt, dass Millionen Sicherheitskameras anfällig für Hackerattacken waren. Im Interview mit t-online.de erklärt Ondrej Vlcek vom Anti-Viren-Hersteller Avast, warum das so ist, welche Gefahren Nutzern drohen und wie sie sich schützen können.

Was haben Hacker denn davon, wenn Sie bei mir als Privatperson eines meiner Geräte angreifen? Wären große Firmen nicht interessanter?

Angreifer können Ihre Geräte beispielsweise in einem sogenannten Botnetz bündeln, um andere Ziele im Internet zu attackieren – so wie Internetseiten. Ein

Beispiel dafür ist das Mirai-Botnetz. 2016 missbrauchten Angreifer circa eineinhalb Millionen vernetzte Geräte, um die größten Internetseiten der Welt stundenlang lahmzulegen, darunter Amazon und Twitter.

Okay, das klingt schlimm. Aber am Ende hat es ja doch Amazon geschadet – und nicht mir persönlich.

Das ist nur ein mögliches Szenario. Es stimmt: vielen Verbrauchern mag es egal sein, wenn Angreifer ihre – sagen wir – Kaffeemaschine als Teil eines Botnetzes missbrauchen. Oder wenn sie ihre Kaffeemaschine attackieren. Es ist letztendlich ja nur eine Kaffeemaschine, wie groß kann der Schaden da sein? Das Problem für Nutzer beginnt, wenn Angreifer solche Sicherheitslücken nutzen, um das gesamte Heimnetzwerk anzugreifen.

Das geht, wenn die Kaffeemaschine unsicher ist?

Ja, denn wenn ein Gerät im Netzwerk unsicher ist, können Angreifer andere Geräte im Netzwerk attackieren. Diese vertrauen im gleichen Netzwerk nämlich einander.

Wie können Angreifer Verbrauchern dann schaden?

Da gibt es verschiedene Möglichkeiten, je nachdem, wie die Geräte miteinander kommunizieren. Manche Nutzer besitzen Sprachassistenten wie Alexa oder Google Home. Kritisch wird es, wenn Sie beispielsweise Alexa mit dem Türschloss oder dem Thermostat verbinden. Oder Bezahlmethoden dafür einrichten. Dann kann jeder im Haus, der irgendwie Sprachbefehle aktivieren kann – beispielsweise mit einem Speaker – Alexa Befehle geben: wie die Tür zu öffnen, die Temperatur zu ändern oder etwas über das Internet zu kaufen. Alexa an sich ist in diesem Beispiel nicht gefährdet – aber es kann in einem Angriff eine Schlüsselrolle spielen.

Wie realistisch sind denn solche Szenarien für normale Verbraucher?

Die meisten Angriffe sind nicht zielgerichtet. Normalerweise scannen Angreifer das Internet und suchen dabei nach offenen Geräten, die direkt an das Internet angeschlossen sind. So können Sie Tausende oder Millionen unsicherer Geräte

identifizieren und auf einmal angreifen. Auf diese Weise kann jedes Opfer einer Attacke werden.

Sollte die Regierung also mehr machen?

Ich finde, dass Regulatoren eine sehr wichtige Rolle spielen [85].

У тексті йдеться про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства будинки людей заповнили «розумні» пристрої і це створює небезпеку нападу хакерів. Для обговорення цієї проблеми інтерв'ю було взято у експерта з інтернет-безпеки, представника компанії, що створила антивірусну програму. З прагматичної точки зору це було здійснено для підсилення дидактичного впливу на аудиторію та підкріплення аргументації, поданої у замітці.

(7) Явище порушення типу тексту знайшло своє відображення у поданому прикладі – до типологічних характеристик некрологу було додано додаткові, нетипові для нього елементи:

Nachruf: Ein Leben voller Brüche und großer Comebacks

Graciano Rocchigiani (1963-2018) ist tot. Er führte ein Leben mit Höhen und Tiefen, erlebte Abgründe. Unser Autor hat die Karriere des Boxers begleitet.

Das Leben von Graciano Rocchigiani, der im Dezember 1963 in Rheinhausen, Duisburg, geboren wurde, aufgewachsen in Berlin-Schöneberg, schien nun einen neuen, einen ganz anderen Dreh zu nehmen. Bis dahin galt Rocky als Bad Boy der Szene. Sein Leben drum herum bestand aus Lust und Laster.

Graciano Rocchigiani hat das Leben eines Rockstars geführt. Hat nicht viel gefehlt, und es hätte ihn beinahe völlig aus der Bahn geworfen. Ein Leben mit Höhen und Tiefen, auch Abgründe; ein Leben mit Frauen, Suff und noch härteren Sachen. Ein Leben verprasster Millionen, und verpasster Chancen, voller Brüche, großer Comebacks und neuer Downs. Ein filmreifes Leben – wenn man es romantisch nimmt.

Über den VSB Schöneberg, wo er zusammen mit seinem Bruder Ralf mit dem Boxen begann, landete er bei den Neuköllner Sportfreunden. 1978 wurde er deutscher Schülermeister, vier Jahre später Deutscher Meister bei den Senioren. Er boxte ein paar

Mal für die deutsche Nationalstaffel und wechselte 1983, ein Jahr vor den Olympischen Spielen in Los Angeles, zu den Profis. Er landete bei Wolfgang Wilke, Kneipier von Beruf, Typ massiger Gemütsmensch. Mit 25 wurde Rocky das erste Mal Weltmeister. Der dritte Deutsche nach Schmeling (1930/32) und Eckhard Dagge (1976/77). Anderntags brachte die ARD die Meldung in der Tagesschau. Das war 1988.

Die Nachricht vom Unfalltod von Graciano Rocchigiani hat die deutsche Sportwelt erschüttert. Der Ex-Boxweltmeister wurde in Italien von einem Auto überfahren, wie zuerst die "Bild" berichtete. Zahlreiche andere Sportler verabschiedeten sich nach dem Bekanntwerden der Nachricht teils rührend von "Rocky".

"Ich kann es nicht glauben! Er war immer der harte Hund – und dann so etwas", erzählt Ex-Boxprofi Dariusz Michalczewski (50). Der "Tiger", der selbst zwei Mal gegen Rocchigiani angetreten war, erklärt weiter: "Am 8. Dezember sollte er mein Ehrengast bei einer Veranstaltung in Danzig sein. Oh, mein Gott – ich bin so traurig."

Auch Henry Maske (54) betrat zwei Mal gegen "Rocky" den Ring. "Eine sehr schmerzliche Nachricht. Er war ein großartiger Gegner, da hat man ein besonderes Empfinden, einen besonderen Schmerz", erklärt er gegenüber der "Bild". Die beiden seien zwar verschieden gewesen, "aber in gewissen Dingen hatten wir eine gemeinsame Ebene gehabt, in gewissen Dingen waren wir sehr ähnlich." Rocchigiani und Maske hätten gegenseitig Respekt füreinander gehabt.

Andere Stars aus der Sportwelt meldeten sich via Twitter zu Wort. Die Tennislegende Boris Becker (50) schrieb: "Ruhe in Frieden Graciano Rocchigiani". Sein Kollege Nicolas Kiefer (41) erklärte ebenfalls auf dem Kurznachrichtendienst: "Was für eine traurige Nachricht! R.I.P. Rocky!"

"Was für eine traurige und schlimme Nachricht! RIP Graziano", stellte auch Moderator und Sportreporter Florian König (51) fest [83].

До характерних елементів змісту некрологу, а саме дати та обставин смерті, фактів біографії, заслуг при житті тощо, автором було додано цитати відомих спортсменів. Некролог присвячений видатному боксеру, і для

підкреслення його внеску до світового спорту та трагічності втрати, автор помістив у текст цитати знаменитих та всесвітньо визнаних колег померлого.

(8) Ще одним прикладом функціонування явища змішування типів текстів у сфері мас-медіа є текст, що поєднує в собі відносно новий тип тексту «Feature» з інформаційною заміткою:

"Wenn ich nicht sofort gehe, überlebe ich hier nicht"

Maria zog der Liebe wegen nach Deutschland. Aber der Mann, den sie heiratete, zeigte plötzlich brutale Seiten – und machte seine Frau zu einem anderen Menschen. Ihr Mann weiß nicht, wo sie ist. Maria L. versteckt sich seit mehr als einem Jahr vor ihm in einem Frauenhaus in einer deutschen Großstadt – aus Angst, er könnte sie wieder bedrohen, schlagen oder, schlimmer noch, so umschmeicheln, dass sie zu ihm zurückgeht. Deshalb will die 39-Jährige zwar ihre Geschichte erzählen, aber unbedingt unerkannt bleiben, auch weil sie vor ihrem erwachsenen Sohn geheim halten möchte, was ihr passiert ist.

"Ich wollte als Mutter immer ein Vorbild sein. Eine starke, selbstbewusste Frau. So habe ich mich auch lange gesehen. Ich komme aus Lateinamerika, habe studiert, einen Betrieb gegründet, mein eigenes Geld verdient und nach der Scheidung von meinem ersten Mann mein Kind allein großgezogen. Ich war unabhängig.

Ich hätte deshalb nie gedacht, dass mir das passieren könnte. Dass ich einmal zu den Frauen gehöre, die von ihrem Mann geschlagen werden. Es war schlimm, das zu erleben, und es ist mir vor meinem Sohn peinlich, dass ich so schwach war. Ich habe ihm bisher nichts davon erzählt, auch sonst niemandem aus meiner Familie. Ich weiß, dass es nicht meine Schuld ist. Aber ich denke trotzdem immer wieder darüber nach, wie es so weit kommen konnte."

Maria L. ist eine elegant gekleidete Frau, gutaussehend, gepflegt, mutig wirkend – und auch verletzlich. Sie ist fest entschlossen, ihre Erlebnisse zu erzählen, in der Hoffnung, anderen Frauen damit zu helfen. Gleichzeitig ist deutlich zu merken, wie viel Überwindung sie das kostet.

Als das Gespräch beginnt, wirkt Maria L. sehr ernst, angespannt. Sie hat ihre Freundin als Stütze mitgebracht und sucht immer wieder deren Blick, während sie halb auf Deutsch, halb auf Spanisch erzählt. Am leichtesten fällt es ihr noch, nüchtern die Fakten zu beschreiben und von der Zeit zu erzählen, in der "noch alles gut" war.

Gewalt gegen Frauen. Am Sonntag, 25. November, ist der Internationale Tag zur Beseitigung von Gewalt gegen Frauen. Der SPIEGEL widmet sich diesem Thema mit einer Schwerpunktwoche, die Betroffenen eine Stimme geben soll: Frauen, die von ihren Ehemännern oder Partnern geschlagen, missbraucht oder manipuliert wurden. Es sollen aber auch Wege aufgezeigt werden, wie Opfer der Gewalt entkommen konnten – und welche Möglichkeiten es gibt, mit der Situation umzugehen.

Wenn Sie in Ihrer Partnerschaft Gewalt erfahren haben, finden Sie rund um die Uhr unter 08000 – 116 016 beim Hilfetelefon "Gewalt gegen Frauen" kostenlos, vertraulich und anonym Ansprechpartnerinnen und Unterstützung. Weitere Informationen, etwa zu Beratungsstellen oder Selbsthilfegruppen in Ihrer Nähe, gibt es beim Bundesverband der Frauenberatungsstellen und Frauennotrufe [74].

У першій частині тексту «Feature» розповідає про історію жертви домашнього насилля, в ній міститься короткий переказ її біографії та наводиться пряма цитата героїні, а в замітці надано інформацію про боротьбу з домашнім насиллям та номер телефону для звернення по допомогу. Прагматичною метою автора було як привернути увагу аудиторії до гостросоціальної проблеми домашнього насилля за допомогою історії конкретної постраждалої, так і надати інформацію та канали зв'язку, до яких могли б звернутися за допомогою жертви подібних обставин.

(9) Цікавим з точки зору прагматичної реалізації є змішування замітки і коментаря, що продемонстровано в наступному прикладі:

Bestraft ihn!

Am 2. Oktober betritt Khashoggi das saudi-arabische Konsulat in Istanbul und wird seither nicht mehr gesehen. In der Türkei werden schon wenig später Stimmen

laut, dass der regierungskritische Journalist ermordet oder entführt worden sei – ein Vorwurf, den Saudi-Arabien vehement dementiert. In einem Interview mit dem Fernsehsender Bloomberg am 3. Oktober teilt der Kronprinz Mohammed bin Salman mit, seines Wissens habe Jamal Khashoggi das Konsulat «nach einigen Minuten oder einer Stunde» wieder verlassen. Man habe «nichts zu verstecken». Noch wochenlang halten saudische Offizielle an dieser Version fest. In einer Erklärung aus Riad am 8. Oktober heisst es, sämtliche Berichte über Khashoggis Tod seien «völlig falsch und unbegründet».

Saudi-Arabiens Kronprinz Mohammed bin Salman setzt offenbar darauf, dass sein Regime mit dem Mord am Journalisten Jamal Khashoggi ungestraft davonkommt. Es wäre für die internationale Ordnung verheerend, wenn er recht behielte.

Seit eineinhalb Jahren herrscht Mohammed bin Salman als Kronprinz über Saudi-Arabien. Und wenn er in dieser Zeit eines gelernt hat, dann wohl das: Sein Handeln, egal wie kriminell, hat für ihn keine Folgen – jedenfalls keine negativen. Mohammed bin Salman kann einen zerstörerischen Krieg im Jemen führen und den libanesischen Regierungschef kidnappen, ohne dass ihn der Westen dafür zur Rechenschaft zieht. Er muss das als Aufforderung verstehen, einfach immer so weiter zu machen.

Noch sind nicht alle Details des Mordes an dem saudi-arabischen Journalisten Jamal Khashoggi im Istanbuler Konsulat vom 2. Oktober geklärt. Die Weltöffentlichkeit ist angewiesen auf die Ermittlungsergebnisse, die ihr die türkische Regierung präsentiert. Außer Geschäftspartnern der Saudis wie US-Präsident Donald Trump oder Ex-Siemens-Chef Klaus Kleinfeld zweifelt jedoch kaum mehr jemand daran, dass Mohammed bin Salman hinter dem Verbrechen steckt. Auch die CIA geht inzwischen davon aus, dass der Kronprinz den Mord befohlen hat.

Mohammed bin Salman dürfte kaum so naiv gewesen sein zu glauben, es bliebe unbemerkt, wenn ein Kommando aus Riad einen weltweit bekannten Journalisten im saudi-arabischen Konsulat in Istanbul ermordet. Wahrscheinlicher ist, dass er eine Botschaft an Dissidenten senden wollte: Niemand ist sicher. Der Kronprinz ist

offensichtlich überzeugt, die internationale Empörung über die Tat aussitzen zu können. Es wäre verheerend, wenn er recht behielte.

Das internationale Recht krankt seit jeher daran, dass es nur schwer durchzusetzen ist, weshalb sich Despoten wie Wladimir Putin oder Xi Jinping nach Belieben darüber hinwegsetzen. Die Weltordnung gleicht an schlechten Tagen einem Dschungel, in dem das einzige Recht, das gilt, das Recht des Stärkeren ist. Und in den vergangenen Jahren ist dieser Dschungel gewachsen.

Im Fall Khashoggi verfolgen die USA einen Zickzackkurs: Zwar hat Trump Riads Reaktion auf die Tat als "schlimmste Vertuschung aller Zeiten" bezeichnet, Konsequenzen hat er daraus bislang allerdings so gut wie keine gezogen. Bis Dienstag will seine Regierung einen Bericht vorlegen, in dem Schuldige benannt werden sollen.

Es ist nicht davon auszugehen, dass sich Trump gegen Mohammed bin Salman stellt. Er hat bereits deutlich gemacht, dass er den Kronprinzen als Verbündeten in der Region für unersetzlich hält, egal, wie viel Schaden dieser noch anrichtet.

Umso wichtiger ist, dass die Europäer der Führung in Riad entschlossen entgegentreten. Die Außenminister der EU-Staaten bereiteten am Wochenende ein gemeinsames Statement vor, in der sie eine "Klärung des Verbrechens" fordern. Doch das ist nicht genug. Die EU muss Sanktionen gegen Saudi-Arabien verhängen, wie sie das bereits gegen Russland getan hat.

Es geht nicht nur darum, den Mord an Khashoggi zu sühnen. Die EU handelt in eigenem Interesse, wenn sie Menschenrechtsverletzungen ahndet. Denn in einer Welt, in der keine Normen gelten, kann sie dauerhaft schwer bestehen [70].

У тексті міститься типове для замітки, чітке і об'єктивне представлення обставин гучної події – вбивства Джамалія Хашоггі після відвідання посольства Саудівської Аравії у Стамбулі, і виконує виключно функцію інформування. Журналістський коментар, що був інтегрований у цей текстовий твір, покликаний вже на формування суспільної думки, і є суб'єктивною точкою зору автора тексту. Таким чином, за допомогою явища змішування типів текстів було

поєднано інформаційну та персуазивну функції текстів, і, при цьому, аналітичний та інформаційний типи текстів.

(10) Дещо неоднозначно функціонує поєднання аналітичного інтерв'ю та коментаря, що показано у нижче поданому прикладі:

Jonathan Meese über Kunst: Herzblut statt Lifestyle

Der Berliner Künstler Jonathan Meese ist ein Besessener der Kunst und würde sie am liebsten zur Staatsform erheben. Was er nicht will: Mitläufer, mittelmäßige Politiker und Kunst als Dekoration der Politik. In München gibt es nun Einblicke in sein Werk.

Jonathan Meese sorgt immer wieder für Aufsehen – etwa, weil er in Werken mit NS-Symbolen hantiert oder bei Auftritten den Hitlergruß zeigt. Das sei Kunst, erklärt er dann, und tatsächlich blieb er jedes Mal straffrei.

Solche Zeichen und Gesten würden von der Kunst entkontaminiert, entideologisiert, sagte er im Interview der Deutschen Presse-Agentur in München, wo von Donnerstag bis zum 3. März 2019 die Werkschau «Die Irrfahrten des Meese» in der Pinakothek der Moderne zu sehen ist. Dem 48-Jährigen schwebt eine Welt ohne Politik, Ideologie und Religion vor. Eine Diktatur der Kunst, in der Kunst nicht nur Lifestyle ist, sondern eine Vision.

Frage: Als Jugendlicher hatten Sie nichts mit Kunst zu tun. Wie waren Sie damals?

Antwort: Ich war ein Träumer, ein Sehnsuchstyp. Ich habe keine Schwierigkeiten gemacht. Ich saß im Sessel und habe vor mich hin gewurschtelt, habe Hörspiele gehört und Bücher gelesen, habe mir Sachen erträumt, nachgedacht. Meine Mutter war so cool zu sagen, mach was du willst. Dann hat sie mir Sachen angeboten, in die Wirtschaft zu gehen oder ein Banker zu werden. Das habe ich alles ein bisschen gemacht und dann gemerkt, das ist doch nicht so mein Ding.

Frage: In vielen Ihrer Bilder tauchen Symbole aus, etwa aus der NS-Zeit. Warum?

Antwort: Alle irgendwie besetzten Zeichen und Gesten, auch militärische, werden von der Kunst entkontaminiert, entideologisiert. In der Kunst ist alles erlaubt. Ich kann in der Kunst alles darstellen. Von Kunst stirbt man nicht, Kunst produziert keine realen Opfer, das machen nur Politik und Religion. Es gab viele Irrfahrten in der Geschichte der Menschheit, und diese Irrfahrten waren immer politisch oder religiös motiviert. Kunst führt einen nie in die Irre, Kunst führt einen in die Zukunft.

Frage: Auf einem Bild aus dem Jahr 2018 bezeichnen Sie sich als Kunstbengel. Sind Sie wirklich so frech?

Antwort: Ich lasse mich vor keinen ideologischen Karren spannen, deswegen bin ich frech. Ich bin auch naiv in gewisser Hinsicht, aber ich liebe die Kunst. Es geht um Herzblut und nicht um Lifestyle. Die Politiker heute sind Lifestyler, ein großer Teil des Kulturbetriebs ist auch Lifestyle. Ich aber nicht, von mir gibt es nur Herzblut. Deswegen bin ich auch oft erschöpft, weil ich für die Kunst alles gebe. Das kommt alles aus meinem Herzen.

ZUR PERSON: Jonathan Meese gehört zu mit Sicherheit zu den interessantesten deutschen Künstlern der gegenwärtigen Zeit, mit ebenso großer Sicherheit gehört er auch zu den umstrittensten Künstlern der gegenwärtigen Zeit, was umso mehr zum Versuch einer Annäherung einlädt. Jonathan Meese ist bekannt für ausdrucksstarke Bilder, oft in grellbunten Farben, aber auch für seine Performances. Regelmäßig dreht er Videos und schreibt Manifeste, in denen er unter anderem eine Diktatur der Kunst fordert. In seinem Werk setzt er sich viel mit Sagengestalten, historischen Persönlichkeiten und Mythen auseinander [79].

До аналітичного інтерв'ю, у цей текстовий твір автором було додано коментар з метою підсилити зацікавленість аудиторії та спонукати до глибшого ознайомлення з творчістю героя інтерв'ю – художника Джонатана Меезе. Таким чином, були змішані два типи тексту, які належать до єдиного – аналітичного – класу. Даний текст також містить елементи PR, оскільки ознайомлює аудиторію «Spiegel» з особистістю, ідеями та поглядами Джонатана Меезе, створює певний

образ, і надає інформацію про дати та місце проходження виставки даного художника.

(11) «Гібридним» текстом, що поєднує у собі репортаж та коментар, є подальший приклад:

Nur noch eine Nummer

Die Namen auf Gräbern und Klingelschildern haben verschwinden. Viele halten das für eine zivilisatorische Errungenschaft. Vor einigen Wochen musste ich einen Arzt aufsuchen. Ich betrat das Wartezimmer, in dem hustende und niesende Patienten miteinander wetteiferten, als erster Fall der heurigen Grippeepidemie anerkannt zu werden. Erst als ich Platz genommen hatte, schaute ich auf das Kärtchen, das mir die Sprechstundenhilfe im Tausch mit meiner Versicherungskarte in die Hand gedrückt hatte. Auf ihm stand nur eine Zahl, und zwar 19.

Nach einer Weile hörte ich durch den Lautsprecher die vertraute Stimme des Arztes sagen: "Als nächste, Nummer acht bitte." Ich gebe zu, in der Langeweile des Wartens empfand ich es oft als willkommene Ablenkung, wenn ich von den Patienten, die vor mir dran waren, auf diese Weise wenigstens erfuhr, wie sie hießen. Woran die anderen litten, darüber konnte ich immer nur mutmaßen, sodass mir die prekäre Verknüpfung von Daten, wie sie im Internet hergestellt wird, gar nicht möglich war. Später fragte ich den Arzt, warum wir zu Nummern geworden seien. Mit Nachdruck sagte er: "Weil es überfällig ist, das Recht auf Anonymität auch in meinem Wartezimmer durchzusetzen!" Das fand ich einleuchtend, und als Erklärung reichte es mir vollauf.

Heute wird ja viel über die Anonymität des Lebens in den Städten geklagt, aber natürlich zählt gerade sie zu den stärksten Anziehungskräften, die von diesen ausgehen. Es ist eine zivilisatorische Errungenschaft, dass der Städter eben nicht mit jedem bekannt sein und von allen gekannt werden muss, um sich mit seinen Bedürfnissen und Interessen im urbanen Alltag zu behaupten.

In Wien ist zuletzt viel über eine bürokratische Weisung gestritten worden, deren Zweck es ist, den Einwohnern zur Anonymität zu verhelfen – oder diese über sie zu verhängen. Wie immer, wenn in Österreich eine Sache ansteht, die geteilte Zustimmung findet, haben die Verantwortlichen sich auf angebliche Direktiven der Europäischen Union herausgeredet. Da nutzte es wenig, dass die Kommission in Brüssel unverzüglich klarstellte, dass die ganze Angelegenheit der nationalen Befugnis unterstehe.

Für die Öffentlichkeit blieb es dabei: Schuld an dem Schlamassel ist die "Datenschutzgrundverordnung" der Union, also diese selbst. Diese Verordnung ist aber eine grundvernünftige Sache, mehr noch, ein überfälliger Akt der Notwehr, der dem Menschen des digitalen Zeitalters die Hoheit über das, was von ihm an Daten im Netz gesammelt wird, zurückgeben und den weltweit florierenden Großhandel mit digitalen Daten Regeln unterwerfen soll [80].

Інформаційний тип тексту «репортаж» був застосований автором для об'єктивного повідомлення фактичних даних про подію: використання порядкових номерів замість прізвищ людей, для досягнення конфіденційності, безпеки особистих даних людей, а за допомогою журналістського коментаря було виражено особистий досвід та думку автора тексту щодо самої події, таким чином було змішано аналітичний та інформаційний типи тексту.

(12) Унікальним явищем є поєднання зразу двох видів гібридизації текстів: змішування типів текстів – репортажу та аналітичного інтерв'ю, та порушення типів текстів.

Keira G. wurde mit 24 Messerstichen getötet

Der 15-Jährige, der auf dieselbe Schule ging, hatte die ein Jahr jüngere Eisschnellläuferin mit 24 Stichen eines Küchenmessers in Hals, Oberkörper und Rücken umgebracht haben. Einer der Stiche hatte ins Herz getroffen. In Ermittlerkreisen hieß es, dass beide zu Hausaufgaben verabredet gewesen seien.

Wegen des jugendlichen Alters des Angeklagten war der Fall seit zwei Monaten ohne Öffentlichkeit aufgearbeitet worden. Angeklagt worden war Mord aus Heimtücke, niederen Beweggründen und Mordlust. Mordlust bei einem Jugendlichen anzuklagen, sei sehr selten, hatte Anwalt Roland Weber zum Prozessauftritt betont. Das bedeute, aus Freude darüber zu töten, ein anderes Leben zu vernichten.

Die Mutter hatte ihre blutüberströmte Tochter gefunden, als sie von der Arbeit kam. Ärzte schafften es nicht mehr, das Mädchen zu retten. Karin G. hatte den Prozess als Nebenklägerin verfolgt.

«Niemand und nichts kann mir meine Tochter zurückbringen», sagt Karin G. am Donnerstag nach dem Urteil gegen den einstigen Mitschüler, der nur ein Jahr älter war als ihr einziges Kind.

Genugtuung nach dem Schuldspruch spüre sie nicht. «Ich fand meine Tochter geknebelt und blutüberströmt vor der Couch, da sind neun Jahre nicht ausreichend». Gleichzeitig spricht Karin G. von einem guten Urteil. Vielmehr sei nach Jugendstrafrecht nicht möglich gewesen.

Besonders erschütternd: «Aus reiner Mordlust», heißt es im Urteil, habe der Jugendliche mit einem mitgebrachten Küchenmesser zugestochen.

Hunderte Menschen, darunter viele Schüler, haben am Samstag in Berlin Abschied von Keira genommen. „Mein Schatz, ich werde dich auf ewig lieben und immer in meinem Herzen tragen“, sagte Keiras Mutter unter Tränen in der Kapelle des Friedhofs St. Andreas-St. Markus im Ortsteil Alt-Hohenschönhausen. Wegen des großen Andrangs wurde die Trauerfeier auf zwei Bildschirmen auch nach draußen übertragen.

Der Himmel ist an diesem Samstag strahlend blau, die traurige Stimmung wirkt surreal. Vor dem Eingang zur Kapelle tragen sich Freunde, Lehrer und Bekannte in zwei Kondolenzbücher ein. Viele haben Blumen mitgebracht. „Du fehlst in unserem Herzen. Wir begleiten Dich auf Deinem letzten Weg“, schreiben Schüler ins Buch. Rund um das Rednerpult in der Kapelle sind viele bunte Frühlingsblumen und Kerzen

aufgestellt. Neben einem großen Herz aus weißen Rosen erinnern Angehörige und Bekannte an ihre persönlichen Erlebnisse mit Keira.

Eine Mitschülerin bricht am Rednerpult in Tränen aus, andere werden außerhalb der Kapelle von Freunden umarmt und getröstet. *„Die Zeit mit Keira war wunderbar. Sie war so stark. Daran sollten wir uns ein Beispiel nehmen“*, so eine Schülerin. Zwischen den Reden werden immer wieder Keiras Lieblingslieder gespielt, darunter *„Geboren um zu leben“* von der Gruppe Unheilig.

Unter Glockengeläute verlässt der Trauerzug die Kapelle. Rechts und links auf dem Weg zum Grab haben sich zahlreiche Menschen zum Spalier aufgestellt. Mit den Worten *„Ruhe nun in Frieden“* wird die rote Urne beigesetzt. Ein Luftballon in Herzform mit der Aufschrift *„Keira“* steigt in die Luft und verschwindet innerhalb weniger Minuten am Horizont [87].

Вище вказаний приклад ілюструє поєднання двох типів текстів: інформаційного репортажу, в якому подаються всі дані про подію з точки зору очевидця та аналітичного інтерв'ю. У даному репортажі розповідається про жорстоке вбивство 14-річної школярки, що свідчить про приналежність тексту до категорії «hard news», а додання інтерв'ю її матері та друзів здійснено з метою підкреслення трагічності ситуації та підсилення емоційного впливу на читача. Явище порушення типу тексту виявляється в доданні елементів художнього опису, як наприклад: *«Der Himmel ist an diesem Samstag strahlend blau, die traurige Stimmung wirkt surreal»*, що в першу чергу протирічить типовому способу побудови текстів категорії «hard news».

(13) Тенденція до гібридизації чітко відображається у нижче поданому тексті, у якому було застосовано змішування типів текстів: інформаційної замітки та авторського коментаря.

Nissan feuert seinen Chef Ghosn

Es ist der schnelle und tiefe Fall eines Topmanagers: Wenige Tage nach seiner Festnahme ist der bisherige Nissan-Verwaltungsratschef Ghosn entlassen worden. Ihm wird Veruntreuung und Betrug vorgeworfen.

Der Autokonzern Nissan hat seinen Verwaltungsratschef Carlos Ghosn entlassen. Die Entscheidung sei einstimmig vom Verwaltungsrat gefällt worden, teilte das Unternehmen mit. Zuvor habe sich das Gremium mit dem "detaillierten" Bericht einer internen Ermittlung beschäftigt. Nissan-Chef Hiroto Saikawa werde übergangsweise das Kontrollgremium leiten, berichtete die Nachrichtenagentur Kyodo.

Ghosn war Anfang der Woche in Japan nach einer Befragung durch die Staatsanwaltschaft festgenommen worden. Ihm wird vorgeworfen, jahrelang ein viel zu niedriges Einkommen deklariert zu haben. Medien hatten berichtet, der 64-Jährige habe zwischen 2011 und 2016 insgesamt fünf Milliarden Yen (rund 40 Millionen Euro) Einkommen zu wenig angegeben. Zudem soll er Nissan-Firmenkapital veruntreut und damit Luxuswohnungen in vier Ländern gekauft haben. Sollte ein Verfahren eröffnet werden, drohen ihm eine fünfstellige Geldstrafe und theoretisch bis zu zehn Jahre Haft.

Der Mann, den sie in Frankreich "Le Cost Killer" nannten, hat in seinem Leben schon viele Kosten gekillt. Zuerst sanierte er Nissan, dann übernahm er auch bei Renault, schließlich machte er bei den Kollegen von Mitsubishi weiter. In Japan war man so beeindruckt, dass Carlos Ghosn die Auto-Ikone Nissan vor dem Bankrott bewahrt hatte, dass man ihn sogar zum Helden eines Manga-Comics machte.

Nun könnte man meinen, mit 17 Millionen Euro im Jahr müsste einer eigentlich ganz gut über die Runden kommen. Bei einem Global-Auto-Manager wie Ghosn aber liegen die Dinge möglicherweise anders: Nach monatelangen Recherchen habe man festgestellt, dass Ghosn Firmengelder für private Zwecke verwendet und über Jahre zu

niedrige Angaben zu seinem Einkommen gemacht hat, heißt es bei Nissan. Unter anderem kursieren in Japan Berichte über Immobilien, die von Nissan finanziert wurden und in denen Ghosn kostenfrei wohnen konnte.

Jetzt sitzt der einstige Manga-Held nicht in einem Luxusappartement in Paris oder an der Copacabana, sondern in einem japanischen Gefängnis, und dass ein Stratege wie Ghosn so tief fällt, könnte mit Gier zu tun haben, aber nicht nur. Es hat auch etwas mit der Branche zu tun, in der er arbeitet und die er in den vergangenen Jahren maßgeblich mitgeprägt hat.

Der Mann stammt aus einer Zeit, in der sich Manager über Größe definierten. Im Fall des französisch-japanischen Großkonzerns heißt das, in Zahlen: 450 000 Mitarbeiter in an die 200 Ländern, Jahresabsatz: rund 10,6 Millionen Autos.

Der mit großem Abstand eklatanteste und dramatischste Fall aber dürfte nun der des Carlos Ghosn sein. Noch sind die Untersuchungen erst am Anfang. Aber so viel ist jetzt schon nach der Festnahme des Managers wegen des Verdachts der Veruntreuung von Firmengeldern klar: Die Geschichte könnte alles, was Ghosn in den vergangenen Jahren zwischen Frankreich und Japan aufgebaut hat, wieder einreißen. Ende einer globalen Autoallianz, Ende einer Karriere: der perfekte Stoff für den nächsten Manga-Comic [82].

Типологічні характеристики інформаційної замітки – чітке і об'єктивне подання обставин подій та біографічних даних задіяної персони, були поєднані з журналістським коментарем, у якому реалізується особиста точка зору автора щодо події та особи, Текст був створений з метою як інформування аудиторії, так і впливу на суспільну думку, звернення уваги аудиторії на соціальні проблеми.

(14) Цікавим прикладом реалізації змішування типів текстів є поєднання аналітичного типу тексту – коментаря, та інформаційного інтерв'ю з експертом:

Tödliches Wegsehen im Krankenhaus

Die Dimension dieses Kriminalfalls ist beispiellos. Auf 67 Friedhöfen ließ die Staatsanwaltschaft 134 Tote exhumieren, um sie rechtsmedizinisch untersuchen zu lassen. Mindestens 84 dieser Menschen, davon ist die Sonderkommission der Oldenburger Polizei überzeugt, wurden von Krankenpfleger Niels Högel (40) getötet. Damit wären es insgesamt 86 Opfer. Denn für zwei Patientenmorde war Högel bereits 2015 zu lebenslanger Haft verurteilt worden. Die Kripo hatte nach dem Prozess weiterermittelt und gab Montag das erschreckende Ergebnis bekannt.

Der Fall Högel – er steht nicht nur für den mutmaßlich schlimmsten Serienmörder der deutschen Kriminalgeschichte. Er ist auch ein besonders drastisches Beispiel für das Wegsehen, für tödliches Versagen von Verantwortlichen in Krankenhäusern. Denn mancher ahnte wohl das Unfassbare, aber niemand unternahm etwas – und deshalb konnte Högel, davon ist die Kripo überzeugt, unbehelligt weitertöten.

Mordserien in Krankenhäusern – sie lassen sich am ehesten aufdecken, wenn es nach jedem Patiententod eine gewissenhafte Leichenschau gibt. Und wenn das Thema Patiententötung nicht tabu ist, sondern die Klinikleitung Mitarbeiter verpflichtet, Unregelmäßigkeiten zu melden – unter Umständen auch anonym. Denn jedem Ärztlichen Direktor, jedem Klinikvorstand sollte bewusst sein, dass es einen Niels Högel auch im eigenen Haus geben kann.

Psychiater Karl H. Beine spricht im Interview über den Högel-Prozess, Parallelen zwischen Patientenmördern und Reformen in der Pflege.

Herr Beine, seit 25 Jahren beschäftigen Sie sich mit Patiententötungen. Ist Ihnen schon einmal ein Fall begegnet, der sich mit der Mordserie von Niels Högel vergleichen lässt?

Karl H. Beine: Der Fall Högel ist in Europa einzigartig. In den Vereinigten Staaten hat es aber einen vergleichbaren Fall gegeben. Dort stand der Krankenpfleger

Charles Cullen im dringenden Verdacht, über 16 Jahre hinweg knapp hundert Menschen an verschiedenen Kliniken in zwei US-Bundestaaten getötet zu haben. Wenn es einen Referenzfall zu Niels Högel gibt, dann ist es dieser.

Wo liegen die Parallelen zwischen Cullen und Högel?

Die Fälle ähneln sich in der Vielzahl der Opfer und im Verhalten der Verantwortlichen in den Kliniken. Högel ein gutes Zeugnis ausgestellt zu haben, als längst klar war, dass etwas nicht stimmt. Dieses Wegloben ist international kein seltenes Phänomen an Krankenhäusern.

Geht es hier um Einzelfälle?

Ich kann an dieser Stelle nicht zur Beruhigung beitragen. Die Antwort, Taten wie die von Niels Högel oder Charles Cullen seien monströse Einzelfälle, kommt von den Verantwortlichen immer reflexartig. Aber das ist unbewiesen, wir wissen es nicht. An kaum einem Ort sind vorsätzliche Tötungen so schwer zu erkennen wie im Krankenhaus. An der Berliner Charité tötete eine Krankenschwester fünf Menschen, ein Krankenpfleger im Allgäu sogar 28 Menschen. Das spricht nicht unbedingt für die Einzelfall-These [86].

На відміну від інформаційних типів текстів «замітка», «репортаж» чи «звіт», основна інформація про подію автором була подана з суб'єктивної точки зору, у тексті чітко прослідковується власне ставлення журналіста до події та задіяної особистості. Додання інформаційного інтерв'ю експертом було здійснено з метою підкріплення точки зору автора.

(15) Явище монтажу текстотипів знаходить відображення у наведеному нижче прикладі, що комбінує в собі репортаж та інформаційне інтерв'ю з експертом:

Wenn das Paradies zur Hölle wird

In Kalifornien toben die schlimmsten Waldbrände in der Geschichte des US-Bundesstaates. Es brennt eine Fläche so groß wie das Saarland. Ein Besuch bei den Opfern der Katastrophe.

Es gibt derzeit 17 riesige Brände gleichzeitig, die sich über eine Fläche von insgesamt 2500 Quadratkilometer erstrecken, also etwa so groß wie das Saarland. So schlimm hat es im Bundesstaat an der Westküste noch nie gebrannt. Mehr als 40 Menschen sind bisher gestorben, Tausende Häuser sind abgebrannt, 50 000 Menschen evakuiert worden. Der wirtschaftliche Schaden ist noch nicht abzusehen, er dürfte jedoch Schätzungen zufolge mehr als zehn Milliarden Dollar betragen und damit höher liegen als der bisherige Höchstwert der Zerstörung. Der stammt übrigens aus dem vergangenen Jahr.

Melissa Horve lebt in Sebastopol, eine Autostunde nördlich von San Francisco. Im vergangenen Jahr hat sie während des Campingurlaubes mit ihrer Familie davon erfahren, dass sie nicht zu ihrem Haus würde zurückkehren können: "Sämtliche Straßen waren gesperrt, wir mussten also erst einmal zum Ozean fahren und von dort aus für zehn Tage in ein Evakuierungszentrum."

Dort habe sie Leute getroffen, die sie ihr Leben lang nicht vergessen werde: die Mutter, die auf einem Fahrrad vor dem Flammen flüchtete, weil das Auto bereits abgebrannt war – das Neugeborene an der Brust festgeschnallt und die drei Jahre alte Tochter auf dem Gepäckträger befestigt. Das Ehepaar, das nur deshalb überlebte, weil es stundenlang in einem Pool verharrte. Die fünf Kinder, die von einem Mann aus brennenden Häusern gerettet wurden.

"Posttraumatisches Aufblühen" nennt das der Katastrophenexperte Randall Bell, der den Spitznamen Master of Disaster trägt. Er wird immer dann beauftragt, wenn sich irgendwo ein Unglück ereignet hat, um danach den Wert der Häuser zu beurteilen: die Reaktorkatastrophe in Tschernobyl, Hurrikan Katrina in New Orleans, die Terroranschläge in New York und nun die Waldbrände in Kalifornien: "Es ist ein Paradies, aber jeder Bewohner weiß, dass es nicht nur brennen kann, sondern dass es brennen wird – so wie jeder an der Küste um die Gefahr von Tsunamis weiß oder jeder im Süden der USA die Tornados kennt. "Wie die Brände in Kalifornien so verheerend werden konnten – Antwortet auf die wichtigsten Fragen Kirsten Thonicke vom Potsdamer Institut für Klimafolgenforschung (PIK).

Was macht einen Waldbrand so gefährlich?

Das Problem bei einem Waldbrand sei die Dimension, sagt Lars Oschmann, Vizepräsident des Deutschen Feuerwehrverbands. Anders als etwa bei einem Hausbrand fehle die Begrenzung. „Wenn es dann noch ungünstigen Wind gibt, kann es rasend schnell gehen.“ Besonders gefährlich wird ein Waldbrand, wenn die Flammen nicht auf den Boden begrenzt sind, sondern auf die Baumkronen übergreifen, so wie in diesem Sommer im brandenburgischen Fichtenwalde bei Potsdam.

Warum konnten die Feuer in Kalifornien so groß werden?

Kalifornien hat einen sehr trockenen und heißen Sommer hinter sich, alles ist ausgetrocknet. Das ist eine Grundvoraussetzung für einen sogenannten Vegetationsbrand. Hinzu kommen die trocken-heißen Santa-Ana-Winde, die sich auf den Hochplateaus in der Wüste Nevadas bilden.

Tausende Menschen haben in Kalifornien ihr Zuhause verloren. Sind sie versichert?

Wird es künftig weltweit vermehrt Waldbrände geben?

Die Situation könnte sich verschärfen, die Klimaprognosen sagen, dass die Temperaturen weiter steigen und die Niederschläge weiter sinken, vor allem im Sommer. Gleichzeitig werde das Klima variabler. Dadurch nehme nicht nur das Risiko für Waldbrände zu. Auch ihre Zerstörungskraft steige. Der Grund: Die Feuer würden durch die zunehmenden Winde stärker angefacht und könnten mehr Energie entwickeln. Dadurch würden zunehmend Waldgebiete erfasst, die bisher verschont blieben. Das zeigt sich schon jetzt im Norden Kaliforniens. Dessen dichte Wälder hätten bislang nur selten in Flammen gestanden [81].

Автором було поєднано два типи тексту, що належать до різних типологічних моделей, але виконують єдину функцію – інформування.

(16) Явище змішування типів текстів представлено також і у подальшому прикладі, у ньому було поєднано коментар та інформаційне інтерв'ю з експертом:

Sechs Stunden pro Tag reichen völlig aus

Seit hundert Jahren arbeiten wir acht Stunden täglich: Das ist längst nicht mehr zeitgemäß. Warum der Sechsstudentag die Lösung vieler Probleme wäre.

Wer bis 18 Uhr arbeiten muss und um 14.46 Uhr auf die Uhr schaut, denkt vielleicht schon langsam an den Feierabend. Aber der ist noch mehr als drei Stunden entfernt. Wer bis 16 Uhr fertig sein muss, würde jetzt einen Zahn zulegen, seltener zum Kaffeeautomaten gehen, sich weniger mit Kollegen unterhalten, weniger Nachrichten lesen – weil die Arbeitszeit kürzer wäre und er weniger Ablenkung bräuchte.

Studien beweisen immer wieder, dass viele Menschen zwar acht Stunden lang körperlich am Arbeitsplatz anwesend sein, aber im Schnitt nur wenige Stunden konzentriert arbeiten können.

Vor 100 Jahren haben sich Unternehmer und Gewerkschaften zum ersten Mal auf die Einführung des Achtstundentages geeinigt. Damals galt diese Einigung als revolutionär. Doch heute ist sie schon längst nicht mehr zeitgemäß.

Damals war es noch normal, dass nur der Mann das Geld nach Hause brachte und sich die Frau um die Kinder kümmerte. Heute haben mehr Frauen eine qualifizierte Ausbildung, machen Karriere und haben besser bezahlte Jobs. Wer einen Sechsstudentag hätte, könnte seine Kinder aus der Kita abholen und mit ihnen auf den Spielplatz gehen, Sport machen oder lesen. Natürlich kann das jeder haben: Er könnte in Teilzeit arbeiten. Aber wer will schon 25 Prozent weniger Geld verdienen, weniger aufs Rentenkonto einzahlen und weniger Urlaubs- und Weihnachtsgeld bekommen?

Sechs Stunden Arbeit am Tag reichen aus. Dafür muss es vollen Lohn geben. Das finden Sie dreist? Ich halte die Forderung für gerechtfertigt, denn Menschen können in sechs Stunden genauso produktiv sein wie in acht Stunden. Dass Arbeitszeitreduzierung die Produktivität steigern kann, zeigte auch ein Versuch von Toyota. In einem Werk in Göteborg ließ der Autokonzern seine Angestellten nur sechs

Stunden am Tag arbeiten. Das Ergebnis war beeindruckend: Der Umsatz stieg. Die US-Firma "Tower Paddle Boards" führte vor drei Jahren den Fünfstudentag ein. Hier stiegen die Umsätze um 40 Prozent.

Auch Morten Hansen, Professor an der University Berkeley, der die Arbeitsweisen von 5000 Managern untersucht hat, sagt: "Smarte Arbeitnehmer arbeiten weniger, dafür konzentrierter und selektiver." Mitarbeiter, die nur sechs Stunden am Tag arbeiten, sind motivierter und zufriedener und werden weniger oft krank, wie ein Test in einem Altenheim in Göteborg ergab, in dem der Sechsstudentag eingeführt worden war.

Sie haben eine Messmethode entwickelt, um herauszufinden, was die Besten unter den Berufstätigen besser machen als die anderen. Was war die wichtigste Erkenntnis?

Wir haben die Arbeitsweisen von 5000 Leuten untersucht, von Managern in gehobenen Positionen bis hin zu jungen Berufseinsteigern. Darunter waren Top-Leistungsbringer sowie mittelmäßig und eher schlecht abschneidende Beschäftigte. So konnten wir vergleichen, was ihre Arbeitsweisen unterscheidet. Ein Schlüsselprinzip ist: Tu‘ weniger, dass aber wie besessen.

Was bedeutet das konkret?

Die Top-Leistungsbringer hatten die Fähigkeit, sich auf wenige Punkte zu konzentrieren. Das ist der Tu-weniger-Teil. Der reicht leider noch nicht für eine herausragende Leistung. Der zweite Teil wird oft vergessen. Besessenheit ist ebenso wichtig. Und das heißt: Man muss außerordentlichen Einsatz für die wenigen Punkte zeigen, in denen man sich engagiert.

Weniger arbeiten kann jeder, aber Besessenheit? Das klingt auch ein bisschen durchgeknallt. Kann man lernen, besessen zu sein?

Natürlich ist Motivation wichtig und dafür braucht es echtes Interesse. Die andere Seite ist die Fähigkeit zur Besessenheit. Und ja, auch das kann man lernen, wobei der eine vielleicht darin begabter ist als der andere. Es geht dabei weniger um Verrücktheit als um hohe Disziplin. Zum Beispiel bedeutet Besessenheit auch

Detailverliebtheit. Manche Menschen sind detailorientierter als andere. Aber man kann lernen, auf Kleinigkeiten zu achten. Das kann auch ansteckend sein: Ich kann zum Beispiel keine Tippfehler sehen, da werde ich verrückt. Also achten meine Mitarbeiter extrem darauf, dass in Präsentationen niemals Tippfehler auftauchen.

Auch eine Studie der Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin (BAuA) belegt: Zu lange Arbeitstage gefährden die Gesundheit. "Psychisch und physisch gesund bleibt der Mensch vor allem dann, wenn er grundsätzlich mit seinem Leben zufrieden ist. Wer den Eindruck hat, dass sich alles der Arbeit unterordnen muss, wird auf Dauer unzufrieden, unproduktiv und letztendlich krank."

Großer Nachteil: Das Ganze ist teuer. Wenn Unternehmen ihre Mitarbeiter nur sechs Stunden am Tag beschäftigen, brauchen sie mehr Personal, zumindest in den Branchen, wo eine gewisse Anzahl an Menschen immer vor Ort sein muss, wie etwa in der Pflege, in Kitas oder in Krankenhäusern.

Würden sechs Stunden am Tag als Vollzeit gelten, müssten viele Frauen ihre Arbeitszeit vermutlich überhaupt nicht reduzieren. Und mit 100-Prozent-Stellen hätten sie auch mehr Chancen auf Führungspositionen, die selten in Teilzeit angeboten werden. Allein schon deshalb ist es längst überfällig, den Sechstudentag einzuführen. Also liebe Gewerkschaften, worauf wartet ihr noch? [72]

У цьому тексті автором коментар містить суб'єктивний виклад інформації щодо ідеї зменшення норми робочого часу до 6 годин, а інформаційне інтерв'ю з експертом було додано для підкріплення точки зору автора. Таким чином, було поєднано персуазивну та інформаційну функції тексту, а також інформаційний та аналітичний типи текстів.

(17) У поданому тексті автором було проведено змішування інформаційного та аналітичного типів текстів: репортажу та аналітичного інтерв'ю:

Tausenden türkischstämmigen Österreichern droht die Ausbürgerung

Alper Yilmaz hat sich vor dreißig Jahren in Österreich einbürgern lassen und dafür seine türkische Staatsbürgerschaft abgegeben. Doch nun wird der Wiener wie

tausende andere türkischstämmige Bürger verdächtigt, insgeheim wieder die Nationalität ihres Geburtslandes angenommen zu haben. Unter österreichischem Recht ist dies eine Straftat, so dass ihm die Ausbürgerung droht, wenn er nicht rasch nachweist, dass er keinen türkischen Pass hat. Den Nachweis zu erbringen ist jedoch keineswegs einfach.

Hintergrund der Geschichte ist, dass Yilmaz wie tausende andere Österreicher auf den türkischen Wahllisten steht. Als die rechtspopulistische Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) im Dezember mit an die Regierung kam, ordnete sie an, alle Österreicher auf den Listen zu überprüfen. Wie die FPÖ in den Besitz der Liste gelangt ist, ist ebenso unklar, wie warum Yilmaz und andere türkischstämmige Bürger darauf stehen.

"Ich bin Österreicher, meine Familie ist da, ich habe zwei Kinder, die sind hier geboren. Wir sind sehr glücklich in Österreich", sagt Yilmaz. Seit dem Brief habe er "schlaflose Nächte" und empfinde "totale Verunsicherung". Wie dem 53-Jährigen geht es vielen türkischstämmigen Bürgern, sagt die Journalistin Duygu Özkan von der Zeitung "Die Presse". Innerhalb der türkischen Gemeinde sei die Frage derzeit das Hauptgesprächsthema.

Wie auch Deutschland hat Österreich in den 60er Jahren hunderttausende türkische Gastarbeiter angeworben. Heute leben rund 270.000 türkischstämmige Menschen im Land, von denen 150.000 den österreichischen Pass haben. Unter ihnen haben die Behörden bisher 85 gefunden, die widerrechtlich die türkische Nationalität besitzen. Für die Überprüfung wurden allein in der Stadt Wien 26 zusätzliche Mitarbeiter angestellt.

Die türkischstämmigen Österreicher stellt die Überprüfung vor geradezu kafkaeske Hindernisse. Wie der Salzburger Anwalt Peter Weidisch berichtet, wurde einem seiner Mandanten von dem türkischen Konsulat beschieden, sie könnten nichts für ihn tun, da er kein Türke sei. Es sei "extrem schwierig" für sie, etwas nachzuweisen, was sie nicht getan haben, sagt Weidisch – also die Wiederannahme der türkischen Nationalität.

Der Fall einer 31-jährigen Salzburgerin zeigt auf, wie problematisch das Vorhaben der Regierung im Einzelfall ist, die Praxis illegaler österreichisch-türkischer Doppelstaatsbürgerschaften zu beenden.

Denn: Frau Cigdem Schiller ist gar keine türkische Staatsbürgerin. Sie ist in Salzburg geboren, dort aufgewachsen und hat eine schriftliche Bestätigung der Türkei, dass sie 2003 ausgebürgert wurde. Den Behörden in Salzburg reicht das nicht, sie berufen sich auf die Wählerliste, auf der die 31-Jährige offenbar noch geführt wird. Zudem wird die Vorlage eines türkischen Dokuments verlangt, dass aufzeigt, dass sie keine Türkin ist. Das Problem dabei: Ein solches Dokument stellt die Türkei gar nicht aus. Frau Schiller fürchtet nun um ihre Existenz, weil ihr die Staatenlosigkeit droht.

Wir erreichten die Familie, die eine drei Jahre alte Tochter hat, und führte mit dem Ehemann Ingo (32) ein Interview:

Wie lange zieht sich der Pass-Streit schon hin?

Das geht schon seit einem halben Jahr. Wir waren schwerst geschockt, als wir Post vom Land Salzburg bekommen haben. Ein blauer Brief lag im Postkastl, wir dachten zunächst, es sei eine Radarstrafe. Meine Frau brach in Tränen aus, als sie alles las, ich dachte zunächst, die Strafe sei sehr hoch, doch dann brach auch für mich eine Welt zusammen, als ich von dem Inhalt erfuhr.

Wie haben Sie dann reagiert?

Wir sind sofort vorstellig geworden. Doch bei dem Termin blieb der Beamte (Name der Redaktion bekannt) regungslos. Er verwies immer wieder auf die Wählerliste, die Beweis genug für die Existenz eines türkischen Passes sei. Somit sei der österreichische abzugeben,

Was haben Sie dann gemacht?

Wir haben alles in Bewegung gesetzt, was in unserer Macht steht. Wir haben unsere Pässe vorgelegt, die türkische Visa haben, um zu beweisen, dass wir ja dies nicht täten, wenn meine Frau türkische Staatsbürgerin wäre. Sie hat auch drei Jahre in der Türkei gearbeitet – und hatte dafür eine Arbeitsgenehmigung.

Wie groß ist Ihre Angst, ausgebürgert zu werden?

Wir leben in ständiger Angst, haben schlaflose Nächte, sind in Sorge um unsere Tochter [68].

У першій частині тексту міститься об'єктивний виклад фактів щодо гострої соціальної проблеми – позбавлення громадянства австрійців турецького походження, а в другій наведено цитати та інтерв'ю постраждалих, це було зроблено з метою проінформувати, звернути увагу читача на проблему та підсилити емоційний вплив.

(18) Монтаж текстотипів може бути проілюстрований і за допомогою даного тексту, у ньому автором було комбіновано елементи репортажу та соціальної реклами:

Kinder in Benin leben im Schatten von Zwangsarbeit und Tod

In einem der ärmsten Länder der Erde wäre der kleine N'dah beinahe auf der Straße gelandet. Dass es anders kam, ist seiner Familie zu verdanken – und einem Programm, das solche Familien unterstützt.

N'dah ist zwölf Jahre alt und geht in die dritte Klasse. Nach dem Frühstück sitzt er fast jeden Tag mit vierzig anderen Kindern in seinem Klassenzimmer – Fenster und Türen geschlossen gegen die Mittagshitze – lernt lesen und schreiben und beteiligt sich rege am Unterricht. Wenn es zur Pause klingelt, wird gemeinsam gegessen. Und nach der Schule trifft sich N'dah mit seinen Freunden zum Kicken. Fußball ist seine Leidenschaft: Sein Lieblingsspieler ist der argentinische Stürmer Ángel Di María.

Was klingt wie eine ganz normale Kindheit, ist für den Jungen alles andere als eine Selbstverständlichkeit. Seit seine Eltern tot sind, kümmert sich sein großer Bruder Gerome* um ihn und seine anderen Geschwister. Das Haus, in dem die Familie zur Miete lebt, hätten sie beinahe verloren. Dann wären sie auf der Straße gelandet, wie so viele andere Kinder in N'dahs Situation.

Über die Hälfte der Bevölkerung in dem Land leidet Hunger, es gibt kaum Arbeit und der Staat hat nur wenige Mittel zur Verfügung, um das Leben seiner Bürger nachhaltig zu verbessern.

Kinder haben es dort besonders schwer – vor allem solche, deren Eltern verstorben sind oder sich nicht um sie kümmern. Manche von ihnen fallen Menschenhändlern in die Hände und werden ins Ausland verkauft, wo sie schon als Minderjährige hart arbeiten müssen. Andere werden obdachlos und überleben, indem sie irgendwelche Waren auf dem Markt verkaufen. Oder sie sterben, weil sich niemand um sie kümmert – sie zum Beispiel ins Krankenhaus bringt, wenn sie krank sind.

Aus diesem Gedanken erwuchs das Familienstärkungsprogramm, mit dem Familien unterstützt werden, ohne dass sie ins Kinderdorf in Natitingou umziehen müssen. Etwa 400 Familien (mit etwa 1.500 Kindern) erhalten Beratung in Erziehungsfragen und Hilfsmittel in den Bereichen Ernährung, Gesundheit und Bildung. Ziel ist es, Eltern und Erziehungsberechtigte in die Lage zu versetzen, sich selbständig um die bestmögliche Betreuung und den Schutz ihrer Kinder kümmern können.

N'dahs Familie nimmt seit einem Jahr am Familienstärkungsprogramm teil. Erst durch die Unterstützung von SOS-Kinderdorf kann der Junge regelmäßig zum Unterricht. „Vorher hatten wir kein Geld für die Schuluniform und ich hatte keine Bücher – was soll ich da in der Schule? Die anderen lachen mich doch aus“, erzählt N'dah. „Ich wüsste nicht, wie wir ohne das Programm heute leben würden – und ich will es mir auch nicht vorstellen.“

Er streift sein grünes T-Shirt über und rennt los zu seinen Freunden. Das Fußballspiel kann beginnen. Sein Bruder Gerome steht in der Tür und schaut ihm nach: „Zum Geburtstag in ein paar Wochen bekommt er von mir das argentinische Nationaltrikot – darauf habe ich jetzt drei Monate gespart.“

Schon eine kleine Spende kann Großes bewirken

[гіперпосилання на реквізити благодійної організації]

Um Kindern wie N'dah eine bessere Zukunft ermöglichen zu können, braucht SOS-Kinderdorf Ihre Unterstützung. Ein Set Schulbücher kostet gerade mal 20 Euro, die Gebühren für ein Jahr in der Oberschule belaufen sich auf 22,86 Euro. Helfen Sie einem Kind, dem Kreislauf der Armut zu entkommen [73].

У даному тексті було поєднано елементи репортажу та соціальної реклами, з метою інформування читачів про гостру соціальну проблем, підсилення емоційного впливу, а також для застосування персуазивної функції тексту – переконати читача пожертвувати кошти на благодійність.

(19) Цікавим випадком реалізації явища змішування типів текстів, а саме авторського коментаря та аналітичного інтерв'ю є цей текст:

Mit der Schrotflinte

Die Führung des FC Bayern hat sich mit einer vehementen Medienschelte zu Wort gemeldet. Das ist ihr gutes Recht. Der Auftritt macht aber vor allem klar, wie sehr der Klub Erneuerung braucht.

Gut, die Journalisten sollen also künftig nicht mehr schreiben, dass der Kader des FC Bayern überaltert ist, sonst drohen Uli Hoeneß und Karl-Heinz Rummenigge mit rechtlichen Schritten. Okay. Aber man darf hoffentlich noch schreiben, dass die Vereinsführung des FC Bayern zunehmend Anzeichen einer gewissen Überalterung in sich trägt.

Die kurzfristig angesetzte Pressekonferenz der Münchner vom Mittag spricht jedenfalls dafür, dass nach so vielen Jahrzehnten der Regentschaft Hoeneß/Rummenigge ein gewisser Realitätsverlust an der Klubspitze kaum mehr zu verleugnen ist.

Es ist selbstverständlich statthaft, sich vor die eigenen Spieler zu stellen. Und dass der Bayernführung so mancher Artikel über die Formkrise ihrer Profis nicht passt, ist nachvollziehbar. Das darf und soll man dann auch ansprechen. Journalisten müssen das aushalten können.

Die Niederlage gegen den FC Schalke 04 ähnelte einem Offenbarungseid. Was sind die Gründe für die Krise?

Uli Hoeneß: Wir haben erst ein Spiel verloren, davor im DFB-Pokal gewonnen. Ich wehre mich dagegen, jetzt schon etwas Grundsätzliches zu sagen. Man muss ein paar Tage darüber nachdenken und noch 14 Tage abwarten. Ich habe aber eine

Meinung, die ich allerdings für mich behalte. Unser Spiel ohne Ball fehlt völlig: Jeder Schalker hatte fünf Abspielmöglichkeiten, jeder von uns hatte keine. Das sagt doch schon vieles.

Karl-Heinz Rummenigge: Bei uns muss was passieren. Das war nicht der FC Bayern. Die Leistung der Mannschaft war sogar eine Beleidigung für den Namen des FC Bayern. Wenn man 1:5 verliert, hat meine keine Entschuldigung.

Aber eine Erklärung?

Rummenigge: Jeder Spieler muss an der Ehre gepackt sein. Wir müssen uns gewaltig steigern. Ich erwarte eine Trotzreaktion von der Mannschaft. Wir müssen mindestens Dritter werden. Das ist unser Minimalziel. Und das zu erreichen, wird schwer genug. Wir sind schon vier Punkte hinter Kaiserslautern, auch Bremen bleibt vor uns. Ich sage noch einmal: Wir müssen Dritter werden, weil wir die Champions League brauchen. Deshalb müssen wir angreifen.

Was soll der Trainer tun? Auf Stefan Effenberg verzichten?

Rummenigge: Es ist nicht gut, wenn er sich jetzt einen rauspickt. Auch die anderen Spieler haben sich schlecht präsentiert. Es ist ein Problem der Mannschaft, nicht eines von Stefan Effenberg. Ich glaube aber schon, dass man jetzt als Trainer einen gewissen Einfluss hat. Speziell Ottmar Hitzfeld. Das Schöne am Fußball ist ja, dass schnell weitergespielt wird.

Muss der Präsident jetzt eine Wutrede wie in Lyon halten?

Hoeneß: Das habe ich in Lyon für unnötig gehalten und halte ich auch jetzt für überflüssig. Lieber sollten sich einige unserer Abwehrspieler noch ein paar Szenen aus dem Schalke-Spiel anschauen, dann wissen sie, was sie falsch gemacht haben.

Es war die erste Pressekonferenz in diesem Jahr, die Hoeneß, Rummenigge und Salihamidzic gemeinsam gegeben haben. Im Vorfeld war Gott weiß was gemunkelt worden, was dort verkündet werden könnte: Die Spekulationen reichten von Rücktritten bis zum Vorstellen eines neuen Großsponsors. Und dann kam dieses: das Hornberger Schießen mit dem Schrotgewehr.

Trainer Niko Kovac, der eine Stunde zuvor nach vier sieglosen Pflichtspielen die Journalisten über das Sportliche informiert hatte, sprach sich dabei gegen "Aktionismus" aus. Man kann nur hoffen, dass er jetzt nicht von den Anwälten der Bayernführung Post bekommt [71].

Цей текст комбінує авторський коментар та аналітичне інтерв'ю з метою інформування та формування думки читача щодо події. Автором було поєднано два аналітичних типи тексту, відповідно, вся інформація в тексті подається з суб'єктивної точки зору, події надається особиста оцінка.

(20) Явище змішування типів текстів знаходить свою реалізацію у цьому прикладі, що містить у собі рецензію на книгу та аналітичне інтерв'ю її автора:

Die Lage ist besser als gedacht

Frohe Botschaft. Es steht nicht gut um die Menschheit, aber besser als jemals zuvor von Walter Wüllenweber. Die Welt ist voller Kriege, Hunger, und Notstand. Alles wird immer schlimmer – und keiner weiß mehr, was die Zukunft bringen wird. So fühlt sich das manchmal an. Der Journalist und Autor Walter Wüllenweber wollte diesem Gefühl, das er selbst bei sich festgestellt hat, nicht mehr glauben und hat sich nach Fakten umgesehen. Daraus ist das Buch "Frohe Botschaft" entstanden.

Die frohe Botschaft kommt zunächst mal mit einer Menge eindrücklicher Zahlen daher. Die Kindersterblichkeit zum Beispiel hat sich zwischen 1990 und 2016 mehr als halbiert. Die Gefahr, durch einen Terroranschlag ums Leben zu kommen, ist heute erheblich geringer, als sie in der 70er- und 80er-Jahren war und übrigens auch geringer, als an einer Fischgräte zu ersticken, schreibt Wüllenweber.

Es gab aber auch Fakten, die ihn erstaunt haben: "Zum Beispiel hat mich die Entwicklung beim Hunger überrascht. Ich bin Anfang der 60er-Jahre geboren worden. Und wenn man sich die Zahlen anguckt, dann sehen wir, dass in diesem Zeitraum von 100.000 Menschen pro Jahr 50 verhungert sind. Heute noch einer – alle zwei Jahre. Das heißt, das ist ein Rückgang um 99 Prozent."

Eigentlich ein Grund sich zu freuen. Insgesamt aber ist unser Weltbild ein ganz anderes. Irgendwie fühlt es sich so an, als werde alles täglich immer schlimmer. Viele Menschen haben Angst vor Kriminalität und Zuwanderung, vor Jobverlust und Altersarmut.

Wüllenweber sieht sich in seinem Buch viele Aspekte des Lebens genau an und belegt deren Entwicklung mit Zahlen. Das ist mitunter etwas trocken, aber es geht ihm auch nicht darum, sich jede Zahl zu merken, sondern um den Gesamteindruck.

Früher war eben nicht alles besser, ganz im Gegenteil. Dann versucht der Journalist zu ergründen, woher dieses negative Weltbild kommt. Ein Grund ist seiner Meinung nach die massive Mediennutzung. In Deutschland verbringen die Menschen demnach jeden Tag zehn Stunden mit irgendeiner Mediennutzung.

Der Autor und Journalist Wüllenweber ist keiner, der glaubt, alles sei gut. Die Welt steht vor großen Herausforderungen, sei es der Klimawandel, das Insektensterben oder der Plastikmüll. Aber er meint: Um die großen Probleme lösen zu können, müsse man auch mal schauen, was man alles schon geschafft habe. Das versucht er auch in Gesprächen zu vermitteln. "Zuerst gibt's oft einen Widerwillen. Wenn man erklärt, dass in den vergangenen Jahrzehnten alle Kurven der Entwicklung steil nach oben zeigen. Dann gibt es erst mal eine Gegenreaktion, dann sagen alle zuerst mal: 'Halt stopp, halt stopp, halt stopp.' Aber, dann kommt das große 'Ja, aber ...'. Dann diskutiert man fünf Minuten, und dann merke ich in fast in allen Gesprächen, dass die Menschen sich darauf einlassen und sagen: 'Ey, stimmt eigentlich.'"

"Frohe Botschaft" ist ein Buch für Menschen, die es genau wissen wollen und die die ewige Schwarzmalerei von manchem Gesprächspartner satt sind. Es wird die Welt nicht verändern, das weiß auch Wüllenweber, aber es könnte eine Debatte anstoßen, die interessant wäre.

Sie schreiben: „Die deutsche Gesellschaft befindet sich im Zustand der Auflösung“. Warum ist das so?

Wir haben weder in Ost- noch in Westdeutschland Erfahrungen mit einer Klassengesellschaft. Die DDR lebte die Illusion einer klassenlosen Gesellschaft, der

Westen hielt sich für eine nivellierte Mittelstandsgesellschaft. In den letzten zwei Jahrzehnten ist jedoch klargeworden, dass sich eine Unterschicht herausgebildet hat – was beunruhigend ist. Und mit der Finanzkrise rückt auch die Oberschicht in den Fokus. Das allgemeine Verständnis ist, dass es sich um größtmögliche Gegensätze handelt. Meine These ist: Wenn man genauer hinschaut, haben diese Gruppen sehr viele Gemeinsamkeiten. Sie leben in Parallelgesellschaften. Sie haben den Kontakt zu der Mitte der Gesellschaft verloren. Und sie haben ganz eigene Wert- und Moralvorstellungen.

Wer taugt als Feindbild?

Mit den Eigentümern sieht es anders aus, meistens sind das Erben. Ihre Herkunft macht sie reich. Der Rest der Gesellschaft nimmt das kaum wahr. Die da oben sieht man nicht. Sie verstecken sich. Die Firma BMW zum Beispiel hat im vergangenen Jahr einen Rekordgewinn erzielt. Der Vorstandsvorsitzende Norbert Reithofer durfte sich über 6,16 Millionen Euro freuen. Die Quandt-Erben allerdings – die ihr Vermögen nicht selbst geschaffen haben – bekamen 650 Millionen Euro. Ich glaube nicht, dass sie 105 Mal mehr geleistet haben als Herr Reithofer. Da ist etwas aus der Balance geraten. Und 11 der Staat bevorzugt das leistungslose Einkommen noch: Herr Reithofer zahlt wie alle Besserverdienenden Steuern bis zu 45 Prozent – die Quandts dieses Landes auf ihre Kapitalerträge 25 Prozent. Für unsere Leistungsgesellschaft ist das fatal [69].

Перша половина тексту містить позитивну рецензію на книгу «Frohe Botschaft» німецького журналіста Вальтера Вюлленвебера, і доповнюється аналітичним інтерв'ю з ним у другій частині. Автором було здійснена така комбінація з метою зацікавити аудиторію в прочитанні книги. Вище вказаний текст демонструє поєднання двох аналітичних типів текстів.

Грунтовний аналіз, синтез отриманих результатів та унаочнення дослідження прикладів дало нам змогу знайти практичне підтвердження новітніх тенденцій, згідно з якими: 1) у сучасних засобах масової інформації застосовується більша кількість типів текстів, ніж було представлено

науковцями у наразі наявних класифікаціях; 2) велика кількість текстів не відповідає теоретичним канонам текстотворення, для них властиво змішування та взаємопроникнення, видозміна та трансформація, внаслідок чого виникають нові типологічні «гібриди»; 3) традиційний типологічний поділ текстів на інформаційні та аналітичні класи не завжди знаходить реального вираження, їх змішування нерідко зустрічається в реальній журналістській практиці; 4) з аналітичними та інформаційними текстами нерідко сполучаються і рекламні та PR-тексти, що призводить до виникнення змішаних типів текстів, які поєднують у собі компоненти різних дискурсів.

У ході дослідження явища змішування типів текстів у німецькомовних мас-медіа було зафіксовано:

Застосування різних видів змішування типів текстів за У. Фікс:

- Монтаж текстових типів – 11.11%
- Змішування текстових типів – 88.89%
- Порухення текстового типу – 16.67%

Змішування конкретних типів текстів:

- звіт + рекламна замітка – 5, 3%
- репортаж + аналітичне інтерв'ю – 21%
- замітка + аналітичне інтерв'ю – 5, 3%
- замітка + інформаційне інтерв'ю – 10, 2%
- Feature + замітка – 5, 3%
- замітка + коментар – 10, 2%
- коментар + аналітичне інтерв'ю – 10, 2%
- репортаж + коментар – 5, 3%
- коментар + інформаційне інтерв'ю – 10, 2%
- репортаж + інформаційне інтерв'ю – 5, 3%
- репортаж + рекламна замітка – 5, 3%
- рецензія + аналітичне інтерв'ю – 5, 3%

Змішування класів типів текстів:

- інформаційні + аналітичні – 52,5%
- інформаційні + інформаційні – 31,5%
- аналітичні + аналітичні – 16%

Отже, найбільш розповсюдженим було визнано поєднання інформаційних та аналітичних типів текстів, другим за частотністю було визначено змішування двох різних інформаційних типів текстів. У ході аналізу текстів у німецькомовних мас-медіа було зафіксовано, що найбільш частотним видом гібридизації текстів за Фікс у сфері мас-медіа є «змішування типів текстів», проте зустрічаються і випадки застосування «монтажу текстотипів» та «порушення типів текстів». Змішані типи тексту хоч і не витіснили повністю традиційні форми текстотворення, проте набувають все більшого поширення, тому потребують подальшого ретельного дослідження. Найчастотнішим було визначено змішування типів текстів «репортаж» та «аналітичне інтерв'ю». Приклади у даному розділі представлені у скороченому вигляді, у повному обсязі тексти знаходяться у ДОДАТКАХ.

ВИСНОВКИ

Поняття «текст» завжди викликало інтерес великої кількості вчених, і з самого моменту виникнення лінгвістики тексту науковці шукали відповідь на питання, що таке «текст», досліджуючи його граматичну, семантичну, стилістичну та синтаксичну структуру, і беручи за основу різні критерії, що призвело до створення великої кількості визначень. Універсальної дефініції тексту наразі не існує, оскільки жодне з наявних нині визначень не охоплює всі аспекти цього складного та багатогранного явища. Вивчаючи цю дилему, дослідниця К. Адамчик дійшла до висновку, що не варто і далі заглиблюватись в термінологічні дослідження тексту, кожному лінгвісту у своєму дослідженні потрібно брати за основу таку дефініцію тексту, яка задовольняє практичні потреби роботи.

Для дослідження змішаних типів текстів у сфері мас-медіа в рамках завдань лінгвістики тексту доречним було вирішено розглядати *текст* як складну систему, що має свої внутрішні закономірності, складається з упорядкованої групи речень, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, яка завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням елементів формує завершену смислово єдність, комунікативну цілісність та має певну цілеспрямованість і практичну настанову.

Незважаючи на велику кількість досліджень, наразі відсутня і єдина класифікаційна модель текстів, а спроби систематизації досі носять пошуковий характер, оскільки між типами тексту відсутні чітко окреслені межі, а типологічні елементи частково збігаються та перехрещуються.

Труднощі класифікації текстів виникають і на рівні термінології, оскільки не існує єдиних усталених та загальноприйнятих термінів як в межах однієї лінгвокультури, так і на міжнародному рівні, зокрема безліч теоретичних

розбіжностей виникає у ході зіставлення наукового доробку українських, російський та німецьких вчених.

Крім цього, розбіжність між типологічними дослідженнями полягає, і у використанні принципово різних підходів: «зверху вниз», типового для української та російської лінгвістичних традицій, що полягає у вивченні текстів від загальних параметрів до конкретних текстових реалізацій (поняття «функціональний стиль» та «жанр»); та «знизу вверху», характерного для німецьких досліджень, що починається з емпіричного вивчення реальних текстів, і продовжується у вигляді об'єднання конкретних текстів на основі спільності конкретних характеристик (поняття «тип тексту»).

З точки зору *функціональної стилістики*, тексти поділяються на газетно-публіцистичні, ділові, наукові, розмовні та художні, серед яких виокремлюють низку підстилів та варіантів. Однак у XXI ст. можна констатувати, що ця класифікація комунікативних стилів вже самотійно не існує. Газетно-публіцистичний стиль, наприклад, був замінений системою ЗМІ і класами текстів, які в цій системі виконують різні завдання.

Поняття «жанр» пов'язують, передусім, з теорією літератури; в рамках лінгвістичної концепції дослідження жанр розглядається як тематично, композиційно і стилістично усталений тип висловлювання; у прагматично спрямованих дослідженнях, вважається одиницею мовного спілкування і діяльності людей, типізованою моделлю мовної взаємодії комунікантів.

Центральне у німецькій лінгвістичній традиції поняття «тип тексту» вченими трактується неоднозначно. За «дотеоретичним» підходом тип тексту розглядають як феномен, інтуїтивно знайомий носіям певної мови; при цьому перелік типів текстів є відкритою множиною, їх найменування співпадають з їх назвами у сфері вжитку і є власне лексичними позначеннями. Згідно з індуктивним підходом, під типом тексту розуміють модель, зразок, схему побудови і сприйняття аналогічних текстів, за зразком якого можуть створюватися інші тексти з різним змістовним наповненням. Отже, і німецькі

лінгвісти ще не дійшли до консенсусу щодо визначення поняття «типу тексту» та їх класифікації.

І в німецьких, і в російських та українських лінгвістичних дослідженнях центральні поняття – «тип тексту» та «жанр» розглядаються як форми впорядкування людської комунікації та вважаються типізованою моделлю мовленнєвої взаємодії комунікантів. Проте на думку деяких вчених, «жанр» відноситься до «типу тексту» як вид до роду, тобто тип тексту є класом певних жанрів, які мають подібну комунікативно-цільову настанову, відповідно жанр є різновидом типу тексту.

Для дослідження змішаних типів текстів у німецькомовних мас-медіа доречною класифікаційною одиницею ми вважаємо саме німецьке поняття «тип тексту», окрім цього, термін «тип тексту» переважно застосовується для опису нехудожніх текстів, а поняття «жанр» чітко закріпилось і в літературознавчих дослідженнях, тому для уникнення неточностей, ми не використовували його як класифікаційну одиницю.

У нашій роботі поняття «*типу тексту*» розглядалось як зразок текстової будови, що визначає функціональні і структурні особливості екземплярів текстів з різним тематичним змістом, і відрізняється певною системою закріплених за ним специфічних ознак, на основі яких до нього можуть бути віднесені окремі тексти; кожен тип тексту існує в єдності як інваріантних, строго обов'язкових і постійних ознак, так і варіативних, що реалізуються не в кожному текстовому екземплярі.

Наукова типологізація текстів не зводиться лише до встановлення диференційних ознак текстових різновидів, необхідних для відмежування їх від інших типів текстів, це є лише її початковою операцією. Конкретний тип тексту варто розглядати не тільки в межах типових, повторюваних комунікативних ситуацій, а і у *нетипових умовах*, що виражається у взаємодії типів текстів. Така взаємодія пов'язана в першу чергу з явищами *типологічної*

інтертекстуальності та *гетерогенності* (гібридності), що простежуються як на рівні змісту, так і на рівні форми.

Типологічна інтертекстуальність – це текстова категорія, що характеризує роль текстотвірної моделі і базується на явищі стереотипності компонентів в структурно-композиційній організації відповідних текстів, і передбачає, що окремий текст інтертекстуально співвіднесений, по-перше, з певним текстовим типом – канонізованою моделлю створення і сприйняття аналогічних текстів, і, по-друге, з іншими, конкретними текстами, що мають таку ж типологічну приналежність.

Наразі вченими ще не знайдено єдиної назви для численних трансформаційних процесів у текстотипологічній системі медіатекстів, тому явище *змішування типів текстів* у різних термінологічних системах може мати безліч назв: «гібридизація», «контамінація», «синкретизм», «дифузія», «гетерогенність», «взаємодія тестових моделей», «зрощення типів текстів», «взаємодія текстових прототипів» тощо. Явище *змішування типів текстів* характеризує таку комунікативну ситуацію, коли текст одного типологічного різновиду «схожий» на інший функціональний стиль або тип тексту і, по суті, є діалогом між функцією (комунікативним призначенням) тексту і потенційно можливою формою для виконання цієї функції.

Явища *типологічної інтертекстуальності* та *гетерогенності* (гібридності) становлять надзвичайний науковий інтерес, проте не є достатньо вивченими, і тому потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Типологізація текстів у мас-медіа є одним із найважливіших і досі недостатньо вивчених аспектів їх дослідження, ідеальна типологія мала б виділити і охарактеризувати основні типи текстів, визначити їх розповсюдженість, вживаність та характерні ознаки. Проте створення універсальної класифікації медіатекстів ускладнюється невідповідністю традиційних наукових підходів у різних лінгвокультурах, наприклад, українській та німецькій.

В українській традиції тексти класифікують за жанровим підходом, і виділяють репортаж, очерк, огляд, замітку, фейлетон, інтерв'ю, звіт тощо, а за німецьким підходом типи тексту виділяють на базі двох класів – *інформаційного* та *аналітичного*. Такий поділ зумовлений в першу чергу функцією, закладеною в текст: донесення інформації чи вираження точки зору.

Основними *інформаційними* типами текстів є повідомлення (Meldung), замітка (Nachricht), журналістський звіт (Bericht), репортаж та інформаційне інтерв'ю (Sachinterview). Особливістю інформаційних типів текстів є відсутність явно вираженої позиції та коментарів журналіста, метою є об'єктивне відтворення фактів та подій.

До *аналітичних* типів текстів німецькі мовознавці відносять коментар, глосу (Glosse), критичну статтю/рецензію (Kritik/Rezension), аналітичне інтерв'ю (Meinungsinterview), тощо.

Даний типологічний поділ текстового матеріалу, за Люгером, є первинним етапом класифікації і включає в себе лише *базові* мас-медійні типи тексту з суто лінгвістичної точки зору, проте комплексна система засобів масової інформації ними не обмежується. У ході дослідження текстів німецького мас-медійного простору було виявлено, що ЗМІ оперують набагато більшою кількістю типів текстів.

Наразі *вичерпної класифікації* текстів у сфері мас-медіа не створено, і, враховуючи сучасну тенденцію до трансформації та змішування типів текстів, застосування нових типів та жанрів, нетипових для медійного дискурсу, кількість варіантів та комбінацій є необмеженою, тому типологічний опис текстового матеріалу у сфері мас-медіа залишається наразі невирішеною проблемою і потребує подальшого наукового дослідження.

У ході дослідження було підтверджено, що строгий поділ текстів за типами наразі існує лише в теорії, а на практиці більшість сучасних мас-медійних текстів не відповідають теоретичним канонам текстотворення, для них властиво змішування та взаємопроникнення, видозміна та трансформація. У ході аналізу

текстів у німецькомовних мас-медіа було відзначено, що найбільш частотним видом гібридизації текстів за У. Фікс у сфері мас-медіа є «змішування типів текстів», проте зустрічаються і випадки застосування «монтажу текстотипів» та «порушення типів текстів». Змішані типи тексту хоч і не витіснили повністю традиційні форми текстотворення, проте набувають все більшого поширення, тому потребують подальшого ретельного дослідження. У ході аналізу німецькомовних ЗМІ найчастотнішим нами було визначено змішування типів текстів «репортаж» та «аналітичне інтерв'ю».

Традиційний типологічний поділ текстів за функціональним спрямуванням на інформаційні та аналітичні тексти наразі теж не завжди відповідає журналістській практиці, оскільки все частіше відбуваються трансформації. Змішування інформаційних та аналітичних типів текстів у ході аналізу німецькомовних мас-медійних текстів нами було визнано найчастотнішим явищем (52, 5%), а другим за частотністю – змігшування двох інформаційних типів текстів.

Взаємодія рекламного, PR та мас-медійного дискурсу створює на основі базових типів текстів ЗМІ нові гібридні текстові твори, функцією яких є формування у аудиторії позитивної думки про певний товар, послугу, подію чи персону, з метою спонукання адресатів до певних дій. У ході дослідження нами було зафіксовано випадки інтеграції в тип тексту «репортаж» рекламної замітки та соціальної реклами.

Отже, змішані типи текстів у мас-медіа є таким явищем, що з кожним днем набуває все більшого поширення та актуальності. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства мас-медіа зазнають значних трансформацій, що зумовлено потребою відповідати запитам аудиторії та світовим глобалізаційним процесам, тому журналісти прагнуть трансформувати традиційні та створювати нові форми вираження інформації, що і відображається в явищі змішування типів текстів.

Оскільки динамічна система мас-медіа миттєво відображає всі тенденції та зміни у суспільстві, наука не «встигає» досліджувати та теоретично обґрунтовувати видозміни та новоутворення, що відбуваються у практичній журналістській діяльності, зокрема типологічна система текстів на практиці змінюється швидше, ніж науковці встигають пропонувати свої класифікації.

Саме тому, за допомогою наявного наразі наукового доробку неможливо повноцінно охарактеризувати функціонування (змішаних) типів текстів у сфері мас-медіа, тому ця тема потребує подальшого ґрунтовного наукового дослідження.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Begriff "Text" hat immer das Interesse einer Menge von Wissenschaftlern ausgelöst, was zur Etablierung der Textlinguistik als eigenständige Teildisziplin der Sprachwissenschaft geführt hat. Seit der Entstehung der Textlinguistik haben die Sprachwissenschaftler nach einer klaren, eindeutigen Definition des Textes gesucht, indem sie seine grammatische, semantische, stilistische und syntaktische Struktur untersucht haben, aber trotzdem ist es in der Fachliteratur noch nicht zu finden. Dabei ist eine Vielzahl von Definitionen entstanden, die alle Aspekte dieses komplexen Phänomens kaum umfassen können. Bei der Untersuchung dieses Problems ist die Sprachwissenschaftlerin K. Adamzik aber zum Schluss gekommen, dass sich die Forscher in die terminologische Untersuchung des Textes nicht weiter vertiefen sollten. Jeder Linguist sollte in seiner Studie diejenige Definition des Textes verwenden, die die praktischen Bedürfnisse seiner Arbeit erfüllt.

Bei der Untersuchung der hybriden Textsorten in den Medien betrachten wir den Text als ein komplexes System, das aus einer geordneten Gruppe von Sätzen besteht, die durch verschiedene Arten von lexikalischen, grammatikalischen, logischen und stilistischen Elementen verbindet sind, das aufgrund der semantischen und funktionalen Beziehungen zwischen den Elementen ein Ganzes bildet und eine bestimmte kommunikative Intention hat.

Trotz der großen Anzahl von Studien gibt es derzeit kein einheitliches Klassifikationsmodell der Texte. Alle Versuche, die große Menge der Texte in einer Klassifikation zusammenzufassen, waren ergebnislos, da es meistens keine klare und eindeutige Grenze zwischen den Textsorten zu ziehen ist. Die Schwierigkeiten entstehen auch in Bezug auf Terminologie, da es keine einheitliche Klassifikationseinheit gibt. Bei dem Vergleich von ukrainischen, russischen und deutschen terminologischen Systemen entsteht eine große Diskrepanz, so gibt es noch keinen internationalen, allgemein akzeptierten Terminus.

Die Diskrepanz zwischen den typologischen Studien ukrainischer, russischer und deutscher Sprachwissenschaftler besteht auch in der Verwendung grundlegend unterschiedlicher Methoden, dank derer der Funktionalstil und das Genre als zentrale Klassifikationseinheiten in der ukrainischen und russischen Sprachwissenschaft gelten, und für die deutsche Text(sorten)linguistik die „Textsorte“ ein Hauptbegriff ist.

Der Begriff "Textsorte" wird von den deutschen Sprachwissenschaftlern mehrdeutig interpretiert, deswegen gibt es momentan zahlreiche Definitionen. Von prätheoretischer Hinsicht wurde es als ein Phänomen betrachtet, das für die Muttersprachler intuitiv erkennbar ist; die Benennungen der Textsorten stimmen mit ihren praktischen Benennungen überein, z. B. ein Interview, ein Zeitungsartikel, ein Kochrezept. Laut induktiver Hinsicht wurde die Textsorte als ein Modell, ein Muster, ein Schema der Textproduktion und Textrezeption behandelt, bei dem jedes Textexemplar als ein Vertreter einer bestimmten Textsorte existiert und durch eine Menge von spezifischen Merkmalen gekennzeichnet ist. Eine genaue Klassifikation und Definition des Textes ist aber für die Sprachwissenschaftler noch zu entwickeln. Die Typologisierung der Texte ist nur die erste Stufe der Textsortenforschung, eine der wichtigsten Aufgaben der heutigen Textsortenlinguistik ist, die Einbettung von Textsorten in umfassendere kommunikative Strukturen und ihre Hybridisierung zu untersuchen.

Bei der Untersuchung der Vermischung von Textsorten sind solche Begriffe wie „typologische Intertextualität“ und „hybride Textsorten“ von hoher Relevanz.

Typologische Intertextualität beschreibt das Verhältnis zwischen einer Textsorte und einem Textexemplar und bezieht auf das Wissen des Textproduzenten über Textsorten, auf die er bewusst oder unbewusst zurückgreift.

Das Phänomen der Vermischung von Textsorten charakterisiert solche Kommunikationssituation, wenn der Text einer Textsorte einem anderen funktionalen Stil oder Textsorte "ähnlich" ist, und grundsätzlich ist es ein Dialog zwischen der Funktion (der Intention) des Textes und einer Form der Erfüllung dieser Funktion.

Derzeit ist die einheitliche und allgemein akzeptierte Benennung für alle Transformationsprozesse im typologischen System von Medientexten noch zu finden, weil jetzt das Phänomen der Vermischung von Textsorten in verschiedenen Terminologien als "Hybridisierung", "Kontamination", "Synkretismus", "Diffusion", "Heterogenität", "Vermischung von Textsorten", "Beziehungen zwischen Textprototypen" usw. benannt werden kann.

Die Typologisierung von Texten in Massenmedien ist einer der wichtigsten und noch nicht ausreichend erforschten Aspekte für die Textlinguistik. Die Systematisierung von Textsorten in den Massenmedien hat immer viele Schwierigkeiten verursacht, da in der Massenkommunikation die Dynamik des Sprachgebrauchs so aktiv ist, dass die typologische Transformation und Hybridisierung ständig stattfinden, und daher wird es schwieriger, eine klare Grenze zwischen Textsorten zu ziehen. Laut der deutschen Sprachwissenschaftlern, sollten die Textsorten in zwei Klassen aufgeteilt werden, und nämlich in informationsbetonten und meinungsbetonten Textsorten, was sich in erster Linie auf der Textfunktion basiert.

Informationsbetonte Texte sind solche Texte, die vor allem über die Informationsfunktion verfügen und ihr Hauptteil besteht also darin, dass der Leser einen betreffenden Sachverhalt zur Kenntnis nimmt. Zu diesen Textsortenklasse zählt man die Meldung, die Nachricht, den Bericht, die Reportage und das Sachinterview.

Meinungsbetonte Texte sind solche Texte, die eine Einstufung, ein Kommentieren des gegebenen Sachverhaltes zum Ausdruck bringen. Dieser Intentionstyp kann uns etwas „Bewertendes“ oder „Evaluierendes“ mitteilen. Das Wichtigste ist, dass vom Sender einer Bewertung oder eines Ergebnisses ein bestimmtes Bewertungsprädikat zugeordnet wird. Zu dieser Textsortenklasse zählt man den Kommentar, die Rezension/Kritik, die Glosse, das Meinungsinterview.

Laut Lüger, ist diese Typologie der Texte nur die erste Stufe der Klassifizierung und umfasst nur die Medientextsorten aus linguistischer Sicht. In dem komplexen Mediensystem verwendet man aber eine viel größere Anzahl von Textsorten. Dabei existiert heutzutage eine strikte Gliederung der Medientexte nach Textsorten nur

theoretisch, reale Texte sind aber dynamischen Formen und den theoretischen Kanonen der Texterstellung kaum zu entsprechen, so entstehen immer sogenannte „Hybride“.

Folglich ist die Vermischung von Textsorten in den Massenmedien ein solches Phänomen, das immer sich weiterverbreitet und immer relevanter wird. Da das dynamische Massenmediensystem sofort alle Trends und Veränderungen in der Gesellschaft widerspiegelt, schafft es die Sprachwissenschaft nicht, alle Veränderungen zu erforschen. Insbesondere ändert sich das typologische System in der Praxis schneller, als die Wissenschaftler ihre eigenen Klassifikationen vorschlagen können. Daher ist es mithilfe von vorliegenden wissenschaftlichen Arbeiten noch nicht möglich, die Funktionierung von (gemischten) Textsorten in den Medien vollständig zu untersuchen und zu beschreiben, deswegen ist es aktuell und notwendig, dieses Thema weiter zu erforschen.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е.Е. Анисимова. – М.: Академия, 2003. – 128 с.
2. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / М.М. Бахтин. – М.: Наука, 1986. – 482 с.
3. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. / М.М. Бахтин. – М.: Наука, 1996.
4. Валгина Н.С. Теория текста. / Н.С. Валгина. – М.: Логос, 2003. – 173 с.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 183 с.
6. Дементьев В. В. Теория речевых жанров / В. В. Дементьев. – М.: Знак, 2010. – 600 с.
7. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. / Т.Г. Добросклонская. – М.: Наука, 2008. – 203 с.
8. Дорофеев Ю.В. Воздействие как инвариантная функция текста. / Ю.В. Дорофеев. – М.: Наука, 2007.
9. Єщенко Т.А. Проблема класифікації текстів у сучасному мовознавстві / Т.А. Єщенко // Лінгвістичні студії. – 2013. – Вип. 27. – С. 185-189.
10. Женетт Ж. Фигуры. Том 2 / Ж. Женетт. – М: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – 472 с.
11. Казак М.Ю. Специфика современного медиатекста / М.Ю. Казак. // Научный журнал «Современный дискурс-анализ». – 2011. – №6. – С. 34–37.
12. Касевич В.Б. Введение в языкознание Учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования. / В.Б. Касевич. – М.: Академия, 2011. – 240 с.

13. Кійко Ю.Є. Фрактальне моделювання інваріантно-варіантної структури медіатекстів у німецькій та українській мовах : дис. докт. філ. наук / Кійко Ю. Є. – Чернівці, 2017. – 433 с.
14. Кожина М. Н. Дискурсный анализ и функциональная стилистика с речеведческих позиций / М. Н. Кожина. – СПб: Наука, 2004. – 348 с.
15. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке / Г.В. Колшанский. – М.: Наука, 1990. – 108 с.
16. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник / І. М. Кочан. – К.: Знання, 2008. – 423 с.
17. Леонтьев А.А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации / А.А. Леонтьев. – М.: Наука, 1979. – 221 с.
18. Лободенко Л.К. Взаимодействие журналистики, рекламы и PR в СМИ: Монография / Л.К. Лободенко. – Челябинск: Цицеро, 2015. – 160 с.
19. Одинцов В.В. Стилистика текста. / В. В. Одинцов. – М.: Эдиториал, 2004. – 264 с.
20. Орлов А.Т. Структурно-смысловые типы текстов / А.Т. Орлов. – М.: Наука, 1990.
21. Пастухов А.Г. Особенности «Glosse» и его функционирование в немецкоязычных медиа / А.Г. Пастухов. // Волжский филологический вестник. – 2018. – №3. – С. 127–135.
22. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2008. – 712 с.
23. Синдеева Т. И. Речевой жанр «газетная рецензия» и его лингвотекстовые характеристики / Т. И. Синдеева. – М: Наука, 1984. – 209 с.
24. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика (Сложно синтаксическое целое) / Г.Я. Солганик. – М.: Наука, 1983. – 269 с.
25. Трошина Н.Н. Рекламная коммуникация: лингвокультурный аспект / Н.Н. Трошина. – М.: ИНИОН РАН, 2011. – 172 с.

26. Тураева З.Я. Лингвистика текста / З.Я. Тураева. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
27. Филиппов К.А. Лингвистика текста: Курс лекций. / К.А. Филиппов. – СПб: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 336 с.
28. Филиппов К.А. Лингвистика текста и проблемы анализа устной речи. / К.А. Филиппов. – СПб: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1989. – 227 с.
29. Халлидей М. Место «функциональной перспективы предложения» (ФПП) в системе лингвистического описания / М. Халлидей. – М.: Академия, 1978.
30. Чернявская В.Е. Лингвистика текста. Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. / В.Е. Чернявская. – Москва: Либроком, 2009. – 248 с.
31. Штерн А.С. Перцептивный аспект речевой деятельности: (Экспериментальное исследование) / А.С. Штерн. – СПб: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1990.
32. Adamzik K. Was ist pragmatisch orientierte Textsortenforschung? (Textsorten, Reflexionen und Analyse) / K. Adamzik. – Tübingen: Stauffenburg, 2000. – 227 S.
33. Brinker K. Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden / K. Brinker. – Berlin: De Gruyter, 2000. – 362 S.
34. Brinker K. Textlinguistik: Studienbibliographie. / K. Brinker. – Heidelberg: Hatker, 1993. – 287 S.
35. Bucher H. J. Pressekommunikation. Grundstrukturen einer öffentlichen Form der Kommunikation aus linguistischer Sicht / Bucher. – Tübingen: De Gruyter, 2010. – 248 с.
36. Burger H. Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien / Burger. – Berlin: De Gruyter, 2005. – 532 S.

37. Burger H. *Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien* / Burger. – Berlin: De Gruyter, 2011. – 486 S.
38. Coseriu E. *Textlinguistik. Eine Einführung* / E. Coseriu. – Tübingen: Niemeyer, 1981. – 219 S.
39. Dimter M. *Textklassenkonzepte heutiger Alltagssprache. Textfunktion und Textinhalt als Kategorien alltagssprachlicher Textklassifikation* / M. Dimter. – Tübingen: Nimeyer, 1981. – 267 S.
40. Engel U. *Syntax der deutschen Gegenwartssprache* / U. Engel. – Berlin: De Gruyter, 1994. – 347 S.
41. Ermert K. *Untersuchung zu Theorie und Empirie der Textklassifikation* / K. Ermert. – Tübingen: Niemeyer, 1979. – 238 S.
42. Fix U. *Kanon und Auflösung des Kanons. Typologische Intertextualität.* / U. Fix. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 198 S.
43. Fix U. *Texte und Textsorten – sprachliche, kommunikative und kulturelle Phänomene* / Fix. – Berlin: Frank&Timme, 2008. – 507 S.
44. Fleischer W. *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache* / W. Fleischer, G. Michel. – Frankfurt am Main: Dryas, 1993. – 483 S.
45. Gansel C. *Textlinguistik und Textgrammatik (Eine Einführung)* / C. Gansel, F. Jürgens. – Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002. – 346 S.
46. Glück H. *Metzler Lexikon Sprache.* / H. Glück, F. Schmöe. – Stuttgart: Metzler, 2000. – 769 S.
47. Grivel Ch. *Dialog der Texte* / Ch. Grivel. – Wien: Almanach, 1983. – 404 S.
48. Gülich E. *Linguistische Textmodelle. Grundlagen und Möglichkeiten.* / E. Gülich, W. Raible. – München: De Gruyter, 1977. – 184 S.
49. Hauser S. *Musterwandel – Sortenwandel. Aktuelle Tendenzen der diachronen Text(sorten)linguistik.* / S. Hauser, U. Kleinberger, K.S. Roth. – Bern: Peter Lang, 2014. – 275 S.

50. Heinemann W. Textlinguistik: Eine Einführung. / W. Heinemann, D. Viehweger. – Tübingen: Niemeyer, 1991. – 218 S.
51. Heinemann W. Zur Eingrenzung des Intertextualitätsbegriffs aus textlinguistischer Sicht. / W. Heinemann. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 153 S.
52. Heupel C. Linguistisches Wörterbuch /C. Heupel. – München: DTV, 1982. – 172 S.
53. Holthius S. Intertextualität / S. Holthius. – Tübingen: Stauffenburg, 1993. – 392 S.
54. Hooffacker G. Online-Journalismus / G. Hooffacker. – Berlin: Econ Verlag, 2010. – 259 S.
55. Isenberg H. Grundfragen der Texttypologie / H. Isenberg. – Berlin: Akademie, 1983. – 227 S.
56. Jungová Z. Textsorten in der Presse und Publizistik und ihre stilistische Realisierung / Jungová. – Berlin: De Gruyter, 2004. – 114 S.
57. Jürgens F. Mündlichkeit und Schriftlichkeit in Texten bzw. Textsorten. / F. Jürgens. – Tübingen: Niemeyer, 2005. – 268 S.
58. Klein J. Intertextualität, Geltungsmodus, Texthandlungsmuster. Drei vernachlässigte Kategorien der Textsortenforschung – exemplifiziert an politischen und medialen Textsorten / J. Klein. – Tübingen: Stauffenburg, 2000. – 194 S.
59. Lüger H. H. Pressesprache / H.H. Lüger. – Tübingen: Nimeyer, 1995. – 177 S.
60. Pfister M. Konzepte der Intertextualität / M. Pfister. – Tübingen: Niemeyer, 1985. – 130 S.
61. Rolf E. Die Funktionen der Gebrauchstextsorten / E. Rolf. – Berlin: De Gruyter, 1993. – 339 S.
62. Sandig B. Stilistik der deutschen Sprache / B. Sandig. – Berlin: De Gruyter, 1986. – 437 S.
63. Simmler F. Zur Fundierung des Text- und Textsortenbegriffs. / F. Simmler. – Heidelberg: Manutius, 1984. – 281 S.

64. Simmler F. Teil und Ganzes in Texten. Zum Verhältnis von Textexemplar, Textteilen, Teiltexten, Textauszügen und Makrostrukturen. / F. Simmler. – Berlin: Daphnis, 1996. – 317 S.
65. Stierle K. Text als Handlung: Grundlegung einer systematischen Literaturwissenschaft. / K. Stierle. – Paderborn: Fink, 2012. – 360 S.
66. Vater H. Einführung in die Textlinguistik: Struktur, Thema und Referenz in Texten / H. Vater. – München: Fink, 1994. – 472 с.
67. Weischenberg S. Theorie und Praxis aktueller Medienkommunikation / S. Weischenberg. – Wiesbaden: Springer VS, 2004. – 674 S.

Джерела фактологічного матеріалу:

68. Focus. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.focus.de/politik/ausland/fpoe-laesst-listen-pruefen-tausendertuerkischstaemmigen-oesterreichern-droht-dieausbuengerung_id_9962239.html
69. Norddeutscher Rundfunk. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ndr.de/kultur/buch/tipps/Buch-Tipp-Frohe-Botschaft-von-Walter-Wuellenweber,frohebotschaft100.html>
70. Spiegel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/jamal-khashoggi-die-eu-muss-sanktionen-gegen-saudi-arabien-verhaengen-kommentar-a-1239249.html>
71. Spiegel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/sport/fussball/uli-hoeness-und-karl-heinz-rummenigge-verstricken-sich-in-medienkritik-a-1234132.html>
72. Spiegel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/karriere/sechs-stunden-tag-die-arbeitszeit-muss-verkuerzt-werden-a-1238407.html>
73. Spiegel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/politik/anzeige-sos-kinderdorf-a-1226390.html>

74. Spiegel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.spiegel.de/panorama/gesellschaft/haeusliche-gewalt-wie-eine-frau-angst-hatte-ihr-partner-wuerde-sie-umbringen-a-1237176.html>
75. SRF News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.srf.ch/news/panorama/michelle-obamas-memoiren-sie-ist-nicht-das-hillary-clinton-modell-einer-frau>
76. Stern. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.stern.de/neon/feierabend/musik-literatur/avicii-ist-gestorben--ein-nachruf-auf-den-traurigen-superstar-7951920.html>
77. Stern. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.stern.de/wirtschaft/news/textilfabriken-in-kambodscha--der-preis-des-anstands-8428512.html>
78. Stern. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.stern.de/gesundheit/ernaehrung/vitamin-d-im-winter--sind-praeparate-als-ergaenzung-sinnvoll--3123106.html>
79. Stern. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.stern.de/kultur/-irrfahrten--jonathan-meese-ueber-kunst--herzblut-statt-lifestyle-8446790.html>
80. Süddeutsche Zeitung. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.sueddeutsche.de/leben/anonymitaet-namen-klingschild-grabstein-datenschutz-1.4214068>
81. Süddeutsche Zeitung. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.sueddeutsche.de/panorama/waldbraende-in-kalifornien-wenn-das-paradies-zur-hoelle-wird-1.4090251>
82. Tagesschau. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.tagesschau.de/wirtschaft/ghosn-nissan-101.html>
83. Tagesspiegel – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.tagesspiegel.de/sport/nachruf-auf-graciano-rocchigiani-ein-leben-voller-brueche-und-grosser-comebacks/23141460.html>

84. T-Online: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.t-online.de/unterhaltung/tv/id_84805094/-tatort-faktencheck-darf-man-polizisten-einfach-so-fotografieren-.html
85. T-Online: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.t-online.de/digital/id_84770910/internet-of-things-smarte-geraete-erschaffen-eine-welt-voller-probleme-.html#utm_source=websuche&utm_medium=t-online-ergebnisse&utm_campaign=link3
86. Westfalen-Blatt. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.westfalen-blatt.de/Ueberregional/Meinung/2960526-Kommentar-zum-Fall-Niels-Hoegel-der-86-Patienten-umgebracht-haben-soll-Toedliches-Wegsehen-im-Krankenhaus>
87. Zeit. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zeit.de/news/2018-11/22/neun-jahre-haft-fuer-mitschueler-der-erstochenen-keira-181121-99-911804>

ДОДАТКИ

(1) Michelle Obamas Memoiren: «Sie ist nicht das Hillary-Clinton-Modell einer Frau»

Die ehemalige First Lady stellt ihre Memoiren "Becoming" vor. Heute erscheint ihre Biografie. Es wurde bereits in 25 Sprachen übersetzt und wird zumindest in den US-Medien bereits als aufschlussreichstes Buch einer Präsidentengattin bezeichnet. Auf 448 Seiten erzählt die 54-Jährige von ihrer Kindheit in Chicago, von Eheproblemen mit Barack Obama und vom Einzug ins Weiße Haus - als First Lady und Ur-Ur-Urenkelin einer schwarzen Sklavin. "Ich habe eine Geschichte mit ins Weiße Haus gebracht, die nichts mit Präsidenten und First Ladies zu tun hatte", schreibt Michelle Obama. Was sie von Donald Trump, dem Nachfolger im Weißen Haus, hält, sagt sie klar und deutlich. Er sei "ein Frauenhasser, bei dem ich mich frage, wie tief er noch sinken kann".

Christoph von Marschall hat eine Michelle-Obama-Biografie verfasst. Er hält die frühere First Lady für alles andere als ein Hausmütterchen.

SRF News: Warum wird so ein Hype um Michelle Obamas Buch gemacht?

Christoph von Marschall: Michelle Obama war schon vorher eine faszinierende Frau. Sie war ein neues Rollenmodell, wie eine First Lady sein kann. Sie war die erste afroamerikanische Frau in dieser Rolle, aber sie hat eben auch eine ganz eigene Mischung aus den zwei Modellen gefunden, die es vorher gab.

Das eine Modell war die brave Hausfrau an der Seite des Präsidenten, die für das Organisieren von Essen zuständig war, vielleicht neues Porzellan aussuchte und das Weiße Haus dekorierte. Das Gegenmodell war Hillary Clinton. Sie sagte, ich bin eine Politikerin an der Seite des gewählten Präsidenten, und ich verbinde diese Position auch mit politischen Ambitionen. Michelle Obama ist sozusagen ein Mittelweg. Sie ist mehr als nur die typische Hausfrau. Sie hat politische Ambitionen, aber nicht solche, die mit Wahlämtern verbunden sind.

SRF News: Michelle Obama ist nicht die erste First Lady, die ihre Memoiren veröffentlicht. Bis auf wenige Ausnahmen hat jede First Lady ein Buch über ihr Leben geschrieben. Reiht sich ihr Buch in diese Tradition ein?

Christoph von Marschall: Nein, aus zwei Gründen nicht. Erstens: Michelle Obama war eine untypische First Lady. Sie war weder das Hausmütterchen oder die Frau an der Seite des Präsidenten ohne eigene Ambitionen. Und zweitens war sie auch nicht das Hillary-Clinton-Modell einer Frau, die an der Seite des Präsidenten sich selbst auf die eigene politische Karriere vorbereitet. Michelle Obama geht nicht in die Politik, schreibt sie in dem Buch auch nochmals ausdrücklich. Aber sie ist ein ganz eigener Typus. Sie redet über Politik, und spricht auch sehr offen darüber, was ihr am Nachfolger ihres Mannes alles nicht passt. Und ihre internationale Ausstrahlung ist natürlich auch etwas Besonderes. Ich glaube nicht, dass es eine Präsidentengattinnen-Biografie gibt, die schon am ersten Tag eine so weitreichende internationale Verbreitung fand, wie die von Michelle Obama. Sie setzt damit neue Rekorde. Hillary Clinton war sicher schon sehr erfolgreich, weil man sie auch als Politikerin auf dem Schirm hatte. Aber Michelle Obamas Buch ist eine ganz neue Mischung aus Ausstrahlung, aus Abrechnung mit politischen Gegnern und Erzählen von Persönlichem. Darüber, wie sie die Ehe mit Barack Obama, wie sie das gemeinsame Familienleben und dann später die Zeit im Weißen Haus empfunden hat.

(2) Vitamin D: Sollte ich im Winter Präparate einnehmen?

Es ist unverzichtbar für das Immunsystem und unterstützt den Knochenbau. Vitamin D brauchen wir alle - nur haben die meisten von uns im Winter zu wenig davon. Eine Vitamin-D-reiche Ernährung schützt vor rheumatoider Arthritis und Multipler Sklerose (MS). Frauen, die die empfohlene Tagesmenge des Vitamins einnehmen, senken ihr Arthritis-Risiko um 30 Prozent. Die Gefahr, dass sich Multiple Sklerose entwickelt, ist laut einer zweiten US-Studie sogar um 40 Prozent geringer. Rheumatoide Arthritis und Multiple Sklerose sind so genannte Autoimmunerkrankungen, bei denen sich das Abwehrsystem gegen den eigenen Körper richtet. Vitamin D könne überaktive Immunzellen beruhigen, vermutet der Leiter der Arthritisstudie, Kenneth Saag, von der Universität von Alabama in Birmingham. Beobachtungen an Tieren belegen diese Schutzwirkung. Bei Mäusen mit ähnlichen Erkrankungen lindert Vitamin D die Symptome. Vitamin D, das unter anderem in Leber, Tunfisch und Milch enthalten ist, schützt auch vor Osteoporose.

Die Bedeutung des Vitamins

Daneben sind noch andere Leiden im Gespräch, die ein Vitamin-D-Mangel möglicherweise begünstigen könnte: etwa chronische Krankheiten wie Krebs oder Diabetes, Autoimmunerkrankungen, Herz-Kreislauf-Leiden, Infekte, sogar Alzheimer. Wie ist das möglich? Forscher erklären das so: Vitamin D ist eigentlich kein Vitamin, weil der Körper es selbst herstellen kann - es ist eher ein Hormon. Hormone wiederum

sind biochemische Botenstoffe, die über sogenannte Rezeptoren Vorgänge im Körper beeinflussen können. Und tatsächlich: Man hat im Körper viele gewebsspezifische Vitamin-D-Rezeptoren gefunden.

Vitamin D: Großteil der Bevölkerung ist unterversorgt

Tatsächlich sind die meisten Menschen in Deutschland unterversorgt mit Vitamin D. Je nach Studie haben 60 bis 90 Prozent der Bevölkerung weniger als 20 Nanogramm pro Milliliter Vitamin D im Blut, sogar im Sommer. Daher empfehlen Experten wie Bischoff-Ferrari, Reichrath, Vieth und andere, im Winter durchaus Vitamin-D-Präparate einzunehmen. Der Körper kann die Substanz zwar speichern, aber nicht ewig - die Angaben variieren zwischen einigen Wochen und Monaten. "Es hängt sicher davon ab, mit welchem Wert man in den Herbst startet", sagt Daniela Strohm vom Wissenschaftsreferat der DGE. "Schwankungen im Jahr sind normal. Wichtig ist, dass der Spiegel nicht lange und stark unter 20 Nanogramm pro Liter fällt."

Manche Experten halten einen Wert von mindestens 30 Nanogramm pro Milliliter für wünschenswert, besser noch 40, um auch die anderen möglichen Vorteile des Vitamin D nutzbar zu machen, wie beispielsweise die Stärkung des Immun- und des Herz-Kreislauf-Systems sowie des Fettstoffwechsels. Das wiederum ließe sich nur über eine höhere Zufuhr erreichen und sollte mit einem Arzt abgestimmt werden.

Welche Supplemente eignen sich für eine Nahrungsergänzung?

Viele kommerzielle Marken enthalten leider Unmengen an Bindemitteln, Füll- und Fließstoffen und andere Zusätze. Diese Verbindungen können alle Arten von unbekanntem Wirkungen auf den Körper haben, die man halt einfach nicht im Körper haben will. Deshalb ist es sinnvoll, Hello Sunshine von Ogaenics [гіперпосилання на інтернет-магазин] zu verwenden, da es frei von Füllstoffen, Zusatzstoffen und Allergenen sowie laktosefrei, glutenfrei und ohne Gentechnik hergestellt ist. Das Calcium kommt aus der roten Kalkalge, Vitamin D2 aus Bio-Champignons, Vitamin D3 von einer Flechtenart. (...)

(3) Der Preis des Anstands - unterwegs in den Textilfabriken Kambodschas

Millionen Asiatinnen nähen unsere Kleidung – unter oft erbärmlichen Bedingungen. 20 große Unternehmen haben nun verstanden, dass sich etwas ändern muss. Wegen der Frauen. Und wegen des Geschäfts.

Wo unsere T-Shirts, Hemden, Blusen, Jeans und Pullis genäht wurden, können wir leicht herausfinden. Ein Blick auf das Etikett genügt: Made in Bangladesh, India, Vietnam, Pakistan, China – oder Made in Cambodia. Und jeder ahnt die Leidensgeschichte, die darin steckt. Sehr wahrscheinlich wurden die Näherinnen nicht fair bezahlt. Vielleicht wurden sie so schlecht behandelt, dass man lieber nicht darüber nachdenken mag. Aber das schlechte Gewissen bleibt. Ein Mantel für 39,90 Euro! Wie ist das möglich? Ein Herbstkleid für 19,90 Euro! Unter welchen Bedingungen wurde es genäht? Das Foto der staubigen Leichen einer Frau und eines Mannes, die im Frühjahr 2013 aus den Trümmern der eingestürzten Textilfabrik Rana Plaza in Bangladesch geborgen wurden, geht uns nicht mehr aus dem Kopf.

In den Läden von C&A, H&M, Zara oder Primark stellen Kunden immer öfter kritische Fragen: Was unternimmt eure Firma, damit es fairer zugeht? Warum erhöht ihr nicht einfach die Preise für T-Shirts und Hosen um ein paar Cent und sorgt dafür, dass es den Näherinnen und ihren Familien bessergeht? Näherinnen verdienen einen Dollar die Stunde. Die Fabrik liegt hinter hohen Mauern am Stadtrand von Phnom Penh, der Hauptstadt Kambodschas. Ein Wachmann öffnet das drei Meter hohe Stahltor zum Gelände der Firma Seduno.

Die Halle mit den Näherinnen ist groß wie ein Fußballfeld. In 42 langen Reihen sitzen hier 2000 meist junge Frauen auf schmalen Holzbänken leicht nach vorn gebeugt hinter Nähmaschinen. Es rattert und surrt. Ein Tosen erfüllt die Halle, wie Meeresbrandung. 18 Millionen Teile fertigen sie hier pro Jahr. Der Fabrikchef lacht, sein ganzer Körper wiegt sich inmitten der Wellen aus Lärm und schwüler Luft. "So klingt es, wenn alle gut arbeiten", sagt er stolz. Einige Frauen blicken auf und lächeln verlegen. Sie nähen Kapuzenpullis für C&A und Blusen für H&M, die in wenigen Wochen in Deutschland verkauft werden.

Über jeder Näherin hängt ein farbiger Wimpel. Ist er grün, liegt sie im Soll. Orange bedeutet Nachsitzen. In der Mittagspause legen sich manche erschöpft in den Schatten unter einen Lastwagen mit einem Schiffscontainer darauf. Er wird gerade mit Ware für Europa beladen.

Punkt sechs am Abend stehen alle Nähmaschinen still. Die Frauen stempeln sich mit ihrem Fingerabdruck an einem Zeiterfassungsautomaten aus. Minuten später erlischt das grelle Neonlicht in der Halle. Drei Näherinnen bleiben zum Gespräch mit dem Stern. Vom Fabrikmanagement ist niemand dabei, als freundliche Geste aber ließ man sechs Flaschen Wasser in einen Besprechungsraum stellen. Die Frauen sagen, sie dürften offen reden. Es sei eine gute Fabrik. Es gebe viele, die schlimmer seien.

Sie arbeiten acht bis zehn Stunden an sechs Tagen in der Woche. Manchmal auch an sieben. Sie verdienen bei guter Leistung etwa einen Dollar pro Stunde. Ein Hungerlohn, auch hier in Kambodscha. Ihre Familien können davon nicht leben.

Nun übersetzt die Dolmetscherin die Frage: Wie viel mehr sie gern verdienen würden?

Die drei schauen sich ungläubig an. Das habe sie noch nie jemand gefragt. In Kambodscha bestimmt die Regierung, wie viel in den Fabriken bezahlt wird – nämlich der Mindestlohn von 170 Dollar im Monat.

Also, wer sagt etwas dazu? Schließlich sagt *Phorn*, mit 37 die Älteste in der Runde: "*Vielleicht fünf Dollar*". Sie meint fünf Dollar mehr in der Woche.

Heng, die Jüngste ruft: "*Oder zehn?*"

Ihre Gesichter strahlen. Sie reden jetzt darüber, was sie mit dem Geld machen würden.

Phorn: "Ich würde dann besseres Essen kaufen, nicht mehr nur die sauren Billigsuppen, die es für zehn Cent in Plastikbeutel verpackt bei den Händlern vor dem Werkstor gibt."(...)

(4) **Der traurige Superstar und seine Suche nach dem Glück**

Jetzt ist Avicii (1989-2018), der mit bürgerlichem Namen Tim Bergling hieß, im Alter von 28 Jahren gestorben. Er wurde am gestrigen Freitag tot in Maskat, der Hauptstadt des Oman, aufgefunden. Es ist die denkbar tragischste Pointe für den ungewöhnlichen Verlauf einer Weltkarriere: In der ersten Hälfte des Jahrzehnts wurde Avicii mit Über-Hits wie "Levels" und "Wake Me Up" zu einem der reichsten DJs der Welt. Alleine "Wake Me Up" verzeichnet bei Youtube bis heute knapp 1,5 Milliarden Klicks. Obama hat untertrieben: Einige von uns tanzen zu Avicii? Wohl eher so ziemlich alle von uns!

2016 verabschiedete sich der Schwede zur Bestürzung seiner Fans vom Tourleben, dass ihn nur noch traurig machte: "Ich wurde erwachsen, während ich als Künstler wuchs", sagte er, "ich lernte mich selbst besser kennen und stellte fest, dass ich noch so viel mit meinem Leben anfangen möchte." Live-Auftritte gehörten nicht mehr dazu. Er kündete an, nur noch im Studio Musik machen zu wollen.

Der Star-DJ litt unter Gesundheitsproblemen

Allerdings litt er damals schon unter massiven Gesundheitsproblemen. Exzessiver Alkoholkonsum auf Tour hatte eine Entzündung der Bauchspeicheldrüse (Pankreatitis) verursacht. Außerdem mussten ihm Gallenblase und Blinddarm entfernt werden. Der psychische Druck, den er mit wachsendem Erfolg verspürte, machte sich längst körperlich bemerkbar. Avicii zog die Notbremse. So konnte er sich zuletzt in aller Ruhe neuer Musik widmen. Wir können nur ahnen, was uns durch seinen Tod entgeht – denn es war nicht nur der unglaubliche kommerzielle Erfolg, der ihn von seinen Branchenkollegen abhob, sondern das musikalische Genie. Avicii hatte als Musikproduzent ein Gefühl für Melodien und Songs mit Ewigkeitsanspruch, die er manchmal allzu gut unter ein paar Kirmestechno-Effekten versteckte. Trotzdem gehört er in der Galerie der Pop-Geschichte als erster Künstler der Electronic Dance Music gleich neben die schwedischen Legenden Abba und Roxette.

Chris Martin: "Du bist SO talentiert!"

Man sagt, die Großen erkennen sich untereinander. In "True Stories" vergleicht Nile Rodgers das musikalische Gehirn von Avicii mit dem von Michael Jackson. In einer anderen Szene guckt Coldplay-Sänger Chris Martin seinen jungen Kollegen bei der gemeinsamen Arbeit im Studio irgendwann so verblüfft an wie ein schockverliebter Junge und sagt: "Du bist SO talentiert!"

So talentiert – und so traumatisiert. Der Rückzug aus der Öffentlichkeit wurde ihm von Managern und Bookern nicht leicht gemacht, auch das ist in "True Stories" zu beobachten. "Ständig ging es nur um Erfolg des Erfolges wegen", sagte Avicii. "Ich war einfach nicht mehr glücklich." Nicht einmal die Konzerte anderer Künstler habe er noch genießen können. Also änderte er sein Leben radikal und machte sich auf die Suche nach dem Glück, das er auf dem Weg in den Pop-Olymp verloren hatte.

Wir wissen nicht, ob er es in der Zwischenzeit gefunden hatte. Aber seine Suche ist gestern zu Ende gegangen.

(5) **"Tatort"-Faktencheck: Darf man Polizisten eigentlich einfach so fotografieren?**

"Internet ist dreckig", sagt Kommissar Thorsten Falke. Damit hat er in diesem "Tatort" recht. Denn außer mit einem Mord müssen sich die Hamburger Ermittler mit Internet-Hetze herumschlagen. Es war keine Notwehr. Die Zuschauer wissen das sofort. Der Wutbürger Kranzbühler hat den Einbrecher einfach erschossen. Er habe nicht mehr nur reden wollen, sondern etwas tun, sagt er seinem Bruder. So nimmt das Unheil seinen Lauf. Der Bruder fühlt sich verpflichtet, ihn zu decken. Aber die angeschossene Freundin des Einbrechers läuft irgendwo in dem Waldstück zwischen dem leeren Vorort und der Autobahn herum. Die wollen sie finden, die Polizei aber auch. Und außer in der realen Welt im Süden Hamburgs findet der Kampf um Recht und um Vergeltung auch im Internet statt. Denn die Bewohner fühlen sich von der Polizei allein gelassen, haben auch in die Sonderkommission, der die Kommissare Thorsten Falke und Julia Grosz angehören, kein Vertrauen.

Falke benimmt sich wie ein trotziges Kind. Mit dem Satz, Internet sei nur für Spacken, versucht er, der digitalen Welt zu entkommen, auch wenn Kollegin Grosz warnt, der Fall würde ihnen bald um die Ohren fliegen. So kommt es zur doppelten Treibjagd, so der Titel des Hamburger "Tatorts". Zum einen wird die junge Frau gesucht, zum anderen aber werden die Polizisten online an den Pranger gestellt. Die Bürgerschaft formiert

sich zum Forum Nachbarschafts Wache, und diffamiert unter dem Hashtag "#Wehrt Euch" die Polizei. Beängstigend schnell läuft die Sache aus dem Ruder.

Aber was könnten Polizisten in so einem Fall tun? Darf man sie einfach so fotografieren? Die Bilder ins Netz stellen?

Der Faktencheck

Fragen an Horst Niens, Stellvertretender Landesvorsitzender der Gewerkschaft der Polizei Hamburg.

t-online.de: Herr Niens, die Betreiber der Nachbarschafts-Gruppe fotografieren Polizisten im Einsatz – dürfen die das?

Horst Niens: Fotografieren für den Eigenbedarf ist erstmal nicht verboten. Auf der Straße darf jeder jeden fotografieren. Anders sieht es aus, wenn die Bilder ohne Zustimmung des Betroffenen verbreitet werden. Dazu reicht sogar das Weiterschicken per Messenger an Bekannte. Es handelt sich dann um einen Verstoß gegen das KunstUrhG, also das "Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie". Nur wenn es sich bei den fotografierten Menschen um Personen der Zeitgeschichte handelt, darf fotografiert und verbreitet werden. Polizisten zählen aber bei der normalen Dienstausbübung nicht dazu.

Danach stellen sie die Fotos ins Netz, mit diffamierenden Kommentaren - ist das erlaubt?

Dabei könnte es sich zudem um üble Nachrede, Beleidigungen oder Verleumdung handeln. Das müsste anhand der Kommentare im Einzelfall überprüft werden.

Gelten hierbei für Polizisten und Kommissare spezielle Regeln, oder greift das allgemeine Recht am eigenen Bild?

Es greift das Recht am eigenen Bild. Spezielle Schutzregeln für Polizeibeamte existieren nicht. In speziellen Konstellationen können Polizeibeamte zur Person der relativen Zeitgeschichte werden, dann sind sie weniger geschützt.

Was wäre das zum Beispiel?

Etwa die Festnahme eines bekannten Straftäters, der im Fokus der Öffentlichkeit steht.

Was würde rechtlich passieren, wenn Fotos ins Netz gestellt werden?

Die Kolleginnen und Kollegen würden entsprechende Strafanzeigen fertigen, ein Gericht müsste über die Rechtsfolgen entscheiden. Außerdem würden Löschverpflichtungen und Unterlassungserklärungen auf dem Zivilrechtsweg durchgesetzt werden. Diejenigen, die in der Gewerkschaft der Polizei organisiert sind, würden hierfür Rechtsschutz erhalten.

Später werden sogar die Privat-Adressen der Kommissare ins Netz gestellt - mit welchen Strafen hätten die Verursacher zu rechnen?

Über die Strafe, bzw. das Zwangsgeld im Zusammenhang mit einer Unterlassungserklärung und das Schmerzensgeld würden Gerichte entscheiden.

Gab es da aktuelle Fälle?

Ja, im August wurde in Hamburg ein Polizist bei einer Personenkontrolle gefilmt. Die kontrollierten Personen stammten aus der Gangsta-Rapper-Szene, es kam zu einem Wortwechsel, das Video wurde umgehend auf Instagram und YouTube hochgeladen und so öffentlich einsehbar. Es wurde mehrfach geteilt und noch mit diffamierenden Kommentaren versehen. Wir konnten rasch einen renommierten Medienrechtsanwalt beauftragen, der die Löschung des Videos erreichte. Zudem wurde der Täter zu 120 Tagessätzen verurteilt. Das zeigte deutlich: Kein Mitglied der Polizei muss so etwas hinnehmen.

(6) "Das kreierte eine Welt voller Probleme"

Viele smarte Geräte strotzen nur so vor Sicherheitslücken. Die Leidtragenden sind die Nutzer. Im Interview erklärt Sicherheitsexperte Ondrej Vlcek, wie Angreifer die Geräte missbrauchen können, welche Gefahren Nutzern droht und wie sie sich schützen können.

Plötzlich startet der Wasserkocher, obwohl niemand den Knopf gedrückt hat. Die Waschmaschine beginnt zu arbeiten, obwohl keiner am Schalter gedreht hat. Und die Rollläden schließen und öffnen sich wie von Geisterhand.

Natürlich spukt es nicht in diesem Haus: Aber alle Geräte arbeiten per Fernsteuerung: "Smart Devices" ist der Fachbegriff dafür oder "Internet of Things" (Internet der Dinge). Das beschreibt Geräte, die mit dem Internet verbunden sind. Ein smarter Fernseher kann so beispielsweise auf Online-Mediatheken zugreifen. Manche Wasserkocher lassen sich per Fernsteuerung – meistens eine Smartphone-App – starten. Und smarte Türen oder Rollläden können sich aus der Ferne öffnen und schließen lassen.

Das klingt im Grunde gut. Allerdings hat das "Internet of Things" auch seine Schattenseiten: Erst im Oktober wurde bekannt, dass Millionen Sicherheitskameras anfällig für Hackerattacken waren. Der Grund: Viele Hersteller scheren sich nicht um die Sicherheit ihrer Produkte. Im Interview mit *t-online.de* erklärt Ondrej Vlcek vom Anti-Viren-Hersteller Avast, warum das so ist, welche Gefahren Nutzern drohen und wie sie sich schützen können.

t-online.de: Herr Vlcek, wie viel smarte Geräte stehen bei Ihnen zu Hause?

Ondrej Vlcek: Ich glaube so 42. Ganz schön viele ... Die meisten Menschen haben mehr smarte Geräte, als ihnen bewusst ist: beispielsweise Audiosysteme, Fernseher oder Spielekonsolen. Es wird erwartet, dass die Zahl smarterer Geräte in den kommenden Jahren auf bis zu 40 Milliarden steigt. Und viele davon sind mit Sicherheitslücken durchsetzt. Das kreierte eine Welt voller Probleme.

Wie meinen Sie das?

Wenn ich mir die Qualität der Software und Firmware dieser Geräte anschau, erinnert mich das an den Zustand von Computern vor 25 oder 30 Jahren. Bei vielen Geräten ist es für einen Angreifer fast trivial, eine Schwachstelle zu finden und in das Gerät einzubrechen.

Was haben Hacker denn davon, wenn Sie bei mir als Privatperson eines meiner Geräte angreifen? Wären große Firmen nicht interessanter?

Angreifer können Ihre Geräte beispielsweise in einem sogenannten Botnetz bündeln, um andere Ziele im Internet zu attackieren – so wie Internetseiten. Ein Beispiel dafür ist das Mirai-Botnetz. 2016 missbrauchten Angreifer circa eineinhalb Millionen vernetzte Geräte, um die größten Internetseiten der Welt stundenlang lahmzulegen, darunter Amazon und Twitter.

Okay, das klingt schlimm. Aber am Ende hat es ja doch Amazon geschadet – und nicht mir persönlich.

Das ist nur ein mögliches Szenario. Es stimmt: vielen Verbrauchern mag es egal sein, wenn Angreifer ihre – sagen wir – Kaffeemaschine als Teil eines Botnetzes missbrauchen. Oder wenn sie ihre Kaffeemaschine attackieren. Es ist letztendlich ja nur eine Kaffeemaschine, wie groß kann der Schaden da sein? Das Problem für Nutzer beginnt, wenn Angreifer solche Sicherheitslücken nutzen, um das gesamte Heimnetzwerk anzugreifen.

Das geht, wenn die Kaffeemaschine unsicher ist?

Ja, denn wenn ein Gerät im Netzwerk unsicher ist, können Angreifer andere Geräte im Netzwerk attackieren. Diese vertrauen im gleichen Netzwerk nämlich einander. So wie beispielsweise bei Windows: An sich ist Windows heute ein ziemlich sicheres System. Wenn Nutzer aber ein neues Netzwerk einrichten, müssen sie es als Arbeits-, öffentliches- oder Heimnetzwerk bestimmen. Wenn sie Heimnetzwerk wählen, öffnet Windows die Firewall für andere Geräte im selben Netzwerk. Sie müssen sich das wie eine Kette vorstellen: Das schwächste Glied bestimmt den Sicherheitsstatus des ganzen Systems.

Wie können Angreifer Verbrauchern dann schaden?

Da gibt es verschiedene Möglichkeiten, je nachdem, wie die Geräte miteinander kommunizieren. Manche Nutzer besitzen Sprachassistenten wie Alexa oder Google Home. Kritisch wird es, wenn Sie beispielsweise Alexa mit dem Türschloss oder dem Thermostat verbinden. Oder Bezahlmethoden dafür einrichten. Dann kann jeder im Haus, der irgendwie Sprachbefehle aktivieren kann – beispielsweise mit einem Speaker – Alexa Befehle geben: wie die Tür zu öffnen, die Temperatur zu ändern oder etwas über das Internet zu kaufen. Alexa an sich ist in diesem Beispiel nicht gefährdet – aber es kann in einem Angriff eine Schlüsselrolle spielen.

Das klingt jetzt sehr abstrakt ...

Eine andere Möglichkeit ist Ransomware: Früher war die Erpressungsmethode nicht so populär. Aber dank Bitcoin haben Angreifer einen Weg gefunden, Lösegeld zu erpressen, ohne zurückverfolgt werden zu können. Denn Bitcoin sind anonym. Im Falle von IoT-Geräten können Angreifer beispielsweise den smarten Fernseher sperren und auf dem Bildschirm eine Lösegeldforderung anzeigen.

Wie realistisch sind denn solche Szenarien für normale Verbraucher?

Die meisten Angriffe sind nicht zielgerichtet. Normalerweise scannen Angreifer das Internet und suchen dabei nach offenen Geräte, die direkt an das Internet angeschlossen sind. So können Sie Tausende oder Millionen unsicherer Geräte identifizieren und auf einmal angreifen. Auf diese Weise kann jedes Opfer einer Attacke werden.

Sollte die Regierung also mehr machen?

Ich finde, dass Regulatoren eine sehr wichtige Rolle spielen. Wenn man zum Beispiel in Sachen Sicherheit auf physische Güter schaut, gibt es allerhand Restriktionen und Normen bei der Materialverwendung für Produkte. Die Hersteller müssen auf Gesundheitsvorgaben und Weiteres achten. Aber bei Cybersystemen fehlen solche Regeln. Es ist heute legal, ein Produkt zu verkaufen, das mein Heim anfällig für Angriffe macht. Da muss sich was ändern.

Ist es denn wirklich so schlimm?

In Kalifornien wurde vor Kurzem eine neue Regelung eingeführt, dass IoT-Geräte ab 2020 ein einzigartiges Standardpasswort haben müssen. Das heißt, dass Kunden keine Geräte mehr kaufen können, wo Dinge wie "admin" oder "1234" als Kennwort voreingestellt sind. Das ändert nämlich kaum jemand und erleichtert Angreifern eine Attacke. Ich erwarte, dass in Zukunft mehr solcher Regulationen in weiteren Regionen bestimmt werden. Ich sehe auch ermutigende Signale aus der Sicherheitscommunity und -industrie, wo mehr Firmen beginnen, das Problem zu realisieren und an Lösungen arbeiten.

(7) Nachruf: Ein Leben voller Brüche und großer Comebacks

Graciano Rocchigiani (1963-2018) ist tot. Er führte ein Leben mit Höhen und Tiefen, erlebte Abgründe. Unser Autor hat die Karriere des Boxers begleitet.

Das Leben von Graciano Rocchigiani, der im Dezember 1963 in Rheinhausen, Duisburg, geboren wurde, aufgewachsen in Berlin-Schöneberg, schien nun einen neuen, einen ganz anderen Dreh zu nehmen. Bis dahin galt Rocky als Bad Boy der Szene. Sein Leben drum herum bestand aus Lust und Laster.

Graciano Rocchigiani hat das Leben eines Rockstars geführt. Hat nicht viel gefehlt, und es hätte ihn beinahe völlig aus der Bahn geworfen. Ein Leben mit Höhen und Tiefen, auch Abgründe; ein Leben mit Frauen, Suff und noch härteren Sachen. Ein Leben verpasster Millionen, und verpasster Chancen, voller Brüche, großer Comebacks und neuer Downs. Ein filmreifes Leben – wenn man es romantisch nimmt.

Über den VSB Schöneberg, wo er zusammen mit seinem Bruder Ralf mit dem Boxen begann, landete er bei den Neuköllner Sportfreunden. 1978 wurde er deutscher Schülermeister, vier Jahre später Deutscher Meister bei den Senioren. Er boxte ein paar Mal für die deutsche Nationalstaffel und wechselte 1983, ein Jahr vor den Olympischen Spielen in Los Angeles, zu den Profis. Er landete bei Wolfgang Wilke, Kneipier von Beruf, Typ massiger Gemütsmensch. Mit 25 wurde Rocky das erste Mal Weltmeister. Der dritte Deutsche nach Schmeling (1930/32) und Eckhard Dagge (1976/77). Anderntags brachte die ARD die Meldung in der Tagesschau. Das war 1988.

Das Gespräch mit Graciano Rocchigiani fand im Dezember 2013 statt, am Stadtrand von Berlin. Wenige Tage vor seinem 50. Geburtstag. Termine wie diese hat Rocky nie gemocht. Mit den Jahren und den vielen Geschichten, die über ihn geschrieben wurden und oft auch richtig waren, ist er misstrauisch geworden. Sein Leben sei auserzählt, jeder hätte doch geschrieben, was er wollte. Meist war es die Geschichte eines Gestrauchelten. Rocky lächelte. „Macht ja nüscht.“

Im Boxring fühlte er sich sicher. Hier konnte er sich auf seine Instinkte verlassen, die ihn außerhalb so oft im Stich ließen oder gar ihn die Quere kamen. Als Rocky damals im Dezember 2013 auf sein Leben blickte, so teilte er es in „schöne Momente“ und in „beschissene“. Seine Erfolge, die großen Kämpfe, teilweise auch Schlachten zählen zu den besseren Momenten. Wie auch der Sieg vor dem New Yorker Gericht.

Rocky begleitete den Prozess aus dem Hafturlaub. Er verbüßte gerade eine Strafe wegen Fahrens ohne Führerschein, Beleidigung und Widerstands gegen Vollstreckungsbeamte. Es klang wie ein Märchen. Ausgerechnet Rocchigiani, die traurige Figur der Branche, der Jailhouse-Rocky, wie die Amis ihn nannten, hatte den Weltboxverband verknackt.(...)

Die Nachricht vom Unfalltod von Graciano Rocchigiani hat die deutsche Sportwelt erschüttert. Der Ex-Boxweltmeister wurde in Italien von einem Auto überfahren, wie zuerst die "Bild" berichtete. Zahlreiche andere Sportler verabschiedeten sich nach dem Bekanntwerden der Nachricht teils rührend von "Rocky".

"Ich kann es nicht glauben! Er war immer der harte Hund - und dann so etwas", erzählt Ex-Boxprofi Dariusz Michalczewski (50). Der "Tiger", der selbst zwei Mal gegen Rocchigiani angetreten war, erklärt weiter: "Am 8. Dezember sollte er mein Ehrengast bei einer Veranstaltung in Danzig sein. Oh, mein Gott - ich bin so traurig."

Auch Henry Maske (54) betrat zwei Mal gegen "Rocky" den Ring. "Eine sehr schmerzliche Nachricht. Er war ein großartiger Gegner, da hat man ein besonderes Empfinden, einen besonderen Schmerz", erklärt er gegenüber der "Bild". Die beiden seien zwar verschieden gewesen, "aber in gewissen Dingen hatten wir eine gemeinsame Ebene gehabt, in gewissen Dingen waren wir sehr ähnlich." Rocchigiani und Maske hätten gegenseitig Respekt füreinander gehabt.

Andere Stars aus der Sportwelt meldeten sich via Twitter zu Wort. Die Tennislegende Boris Becker (50) schrieb: "Ruhe in Frieden Graciano Rocchigiani". Sein Kollege Nicolas Kiefer (41) erklärte ebenfalls auf dem Kurznachrichtendienst: "Was für eine traurige Nachricht! R.I.P. Rocky!"

"Was für eine traurige und schlimme Nachricht! RIP Graziano", stellte auch Moderator und Sportreporter Florian König (51) fest. Zudem meldete sich der Fernsehsender "Sport1", für den Rocchigiani als Box-Experte tätig war. Chefredakteur Dirc Seemann schreibt in einem Nachruf auf der Internetseite des Senders unter anderem, dass man "um einen authentischen Mann, der viele Mitarbeiter mit seiner unglaublichen Art erobert hat und der in unserer Redaktion innerhalb kürzester Zeit einen ganz, ganz festen Platz hatte", trauere.

(8) "Wenn ich nicht sofort gehe, überlebe ich hier nicht"

Maria zog der Liebe wegen nach Deutschland. Aber der Mann, den sie heiratete, zeigte plötzlich brutale Seiten - und machte seine Frau zu einem anderen Menschen.

Ihr Mann weiß nicht, wo sie ist. Maria L. versteckt sich seit mehr als einem Jahr vor ihm in einem Frauenhaus in einer deutschen Großstadt - aus Angst, er könnte sie wieder bedrohen, schlagen oder, schlimmer noch, so umschmeicheln, dass sie zu ihm zurückgeht. Deshalb will die 39-Jährige zwar ihre Geschichte erzählen, aber unbedingt unerkannt bleiben, auch weil sie vor ihrem erwachsenen Sohn geheim halten möchte, was ihr passiert ist.

"Ich wollte als Mutter immer ein Vorbild sein. Eine starke, selbstbewusste Frau. So habe ich mich auch lange gesehen. Ich komme aus Lateinamerika, habe studiert, einen Betrieb gegründet, mein eigenes Geld verdient und nach der Scheidung von meinem ersten Mann mein Kind allein großgezogen. Ich war unabhängig. Ich hätte deshalb nie gedacht, dass mir das passieren könnte. Dass ich einmal zu den Frauen gehöre, die von ihrem Mann geschlagen werden. Es war schlimm, das zu erleben, und es ist mir vor meinem Sohn peinlich, dass ich so schwach war. Ich habe ihm bisher nichts davon erzählt, auch sonst niemandem aus meiner Familie. Ich weiß, dass es nicht meine Schuld ist. Aber ich denke trotzdem immer wieder darüber nach, wie es so weit kommen konnte."

Maria L. ist eine elegant gekleidete Frau, gut aussehend, gepflegt, mutig wirkend - und auch verletzlich. Sie ist fest entschlossen, ihre Erlebnisse zu erzählen, in der Hoffnung, anderen Frauen damit zu helfen. Gleichzeitig ist deutlich zu merken, wie viel Überwindung sie das kostet.

Als das Gespräch beginnt, wirkt Maria L. sehr ernst, angespannt. Sie hat ihre Freundin als Stütze mitgebracht und sucht immer wieder deren Blick, während sie halb auf Deutsch, halb auf Spanisch erzählt. Am leichtesten fällt es ihr noch, nüchtern die Fakten zu beschreiben und von der Zeit zu erzählen, in der "noch alles gut" war. Vom Anfang. Maria L. sagt, der Start in Deutschland sei für sie ohnehin schwierig gewesen: Geringe Deutschkenntnisse, keine Möglichkeit, in ihrem eigentlich Beruf zu arbeiten, nur die Arbeit in einem Mini-Job, wenig Kontakte zu anderen Menschen aufgrund der Sprachbarrieren, aber auch weil ihr Mann sie von anderen ferngehalten habe. Selbst die Telefonate mit ihrem Sohn, der im Ausland lebt, hätten ihm nicht gepasst.(...)

Gewalt gegen Frauen

Am Sonntag, 25. November, ist der Internationale Tag zur Beseitigung von Gewalt gegen Frauen. Der SPIEGEL widmet sich diesem Thema mit einer Schwerpunktwoche, die Betroffenen eine Stimme geben soll: Frauen, die von ihren Ehemännern oder Partnern geschlagen, missbraucht oder manipuliert wurden. Es sollen aber auch Wege aufgezeigt werden, wie Opfer der Gewalt entkommen konnten - und welche Möglichkeiten es gibt, mit der Situation umzugehen.

Wenn Sie in Ihrer Partnerschaft Gewalt erfahren haben, finden Sie rund um die Uhr unter 08000 - 116 016 beim Hilfetelefon "Gewalt gegen Frauen" kostenlos, vertraulich und anonym Ansprechpartnerinnen und Unterstützung. Weitere Informationen, etwa zu Beratungsstellen oder Selbsthilfegruppen in Ihrer Nähe, gibt es beim Bundesverband der Frauenberatungsstellen und Frauennotrufe.

(9) Bestraft ihn!

Am 2. Oktober betritt Khashoggi das saudiarabische Konsulat in Istanbul und wird seither nicht mehr gesehen. In der Türkei werden schon wenig später Stimmen laut, dass der regierungskritische Journalist ermordet oder entführt worden sei – ein Vorwurf, den Saudi Arabien vehement dementiert. In einem Interview mit dem Fernsehsender Bloomberg am 3. Oktober teilt der Kronprinz Mohammed bin Salman mit, seines Wissens habe Jamal Khashoggi das Konsulat «nach einigen Minuten oder einer Stunde» wieder verlassen. Man habe «nichts zu verstecken». Noch wochenlang halten saudische Offizielle an dieser Version fest. In einer Erklärung aus Riad am 8. Oktober heisst es, sämtliche Berichte über Khashoggis Tod seien «völlig falsch und unbegründet».

Saudi-Arabiens Kronprinz Mohammed bin Salman setzt offenbar darauf, dass sein Regime mit dem Mord am Journalisten Jamal Khashoggi ungestraft davonkommt. Es wäre für die internationale Ordnung verheerend, wenn er recht behielte.

Seit eineinhalb Jahren herrscht Mohammed bin Salman als Kronprinz über Saudi-Arabien. Und wenn er in dieser Zeit eines gelernt hat, dann wohl das: Sein Handeln, egal wie kriminell, hat für ihn keine Folgen - jedenfalls keine negativen. Mohammed bin Salman kann einen zerstörerischen Krieg im Jemen führen und den libanesischen Regierungschef kidnappen, ohne dass ihn der Westen dafür zur Rechenschaft zieht. Er muss das als Aufforderung verstehen, einfach immer so weiter zu machen.

Noch sind nicht alle Details des Mordes an dem saudi-arabischen Journalisten Jamal Khashoggi im Istanbul Konsulat vom 2. Oktober geklärt. Die Weltöffentlichkeit ist angewiesen auf die Ermittlungsergebnisse, die ihr die türkische Regierung präsentiert. Außer Geschäftspartnern der Saudis wie US-Präsident Donald Trump oder Ex-Siemens-Chef Klaus Kleinfeld zweifelt jedoch kaum mehr jemand daran, dass Mohammed bin Salman hinter dem Verbrechen steckt. Auch die CIA geht inzwischen davon aus, dass der Kronprinz den Mord befohlen hat.

Mohammed bin Salman dürfte kaum so naiv gewesen sein zu glauben, es bliebe unbemerkt, wenn ein Kommando aus Riad einen weltweit bekannten Journalisten im saudi-arabischen Konsulat in Istanbul ermordet. Wahrscheinlicher ist, dass er eine Botschaft an Dissidenten senden wollte: Niemand ist sicher. Der Kronprinz ist offensichtlich überzeugt, die internationale Empörung über die Tat aussitzen zu können. Es wäre verheerend, wenn er recht behielte.

Das internationale Recht krankt seit jeher daran, dass es nur schwer durchzusetzen ist, weshalb sich Despoten wie Wladimir Putin oder Xi Jinping nach Belieben darüber hinwegsetzen. Die Weltordnung gleicht an schlechten Tagen einem Dschungel, in dem das einzige Recht, das gilt, das Recht des Stärkeren ist. Und in den vergangenen Jahren ist dieser Dschungel gewachsen.

US-Präsident Trump ermutigt durch seine Verachtung für den Rechtsstaat autoritäre Herrscher, Grenzen auszutesten. Im Fall Khashoggi verfolgen die USA einen Zickzackkurs: Zwar hat Trump Riads Reaktion auf die Tat als "schlimmste Vertuschung aller Zeiten" bezeichnet, Konsequenzen hat er daraus bislang allerdings so gut wie keine gezogen. Bis Dienstag will seine Regierung einen Bericht vorlegen, in dem Schuldige benannt werden sollen.

Es ist nicht davon auszugehen, dass sich Trump gegen Mohammed bin Salman stellt. Er hat bereits deutlich gemacht, dass er den Kronprinzen als Verbündeten in der Region für unersetzlich hält, egal, wie viel Schaden dieser noch anrichtet.

Umso wichtiger ist, dass die Europäer der Führung in Riad entschlossen entgegentreten. Die Außenminister der EU-Staaten bereiteten am Wochenende ein gemeinsames Statement vor, in der sie eine "Klärung des Verbrechens" fordern. Doch das ist nicht genug. Die EU muss Sanktionen gegen Saudi-Arabien verhängen, wie sie das bereits gegen Russland getan hat.

Es geht nicht nur darum, den Mord an Khashoggi zu sühnen. Die EU handelt in eigenem Interesse, wenn sie Menschenrechtsverletzungen ahndet. Denn in einer Welt, in der keine Normen gelten, kann sie dauerhaft schwer bestehen.

(10) Jonathan Meese über Kunst: Herzblut statt Lifestyle

Der Berliner Künstler Jonathan Meese ist ein Besessener der Kunst und würde sie am liebsten zur Staatsform erheben. Was er nicht will: Mitläufer, mittelmäßige Politiker und Kunst als Dekoration der Politik. In München gibt es nun Einblicke in sein Werk.

Jonathan Meese sorgt immer wieder für Aufsehen - etwa weil er in Werken mit NS-Symbolen hantiert oder bei Auftritten den Hitlergruß zeigt. Das sei Kunst, erklärt er dann, und tatsächlich blieb er jedes Mal straffrei.

Solche Zeichen und Gesten würden von der Kunst entkontaminiert, entideologisiert, sagte er im Interview der Deutschen Presse-Agentur in München, wo von Donnerstag bis zum 3. März 2019 die Werkschau «Die Irrfahrten des Meese» in der Pinakothek der Moderne zu sehen ist. Dem 48-Jährigen schwebt eine Welt ohne Politik, Ideologie und Religion vor. Eine Diktatur der Kunst, in der Kunst nicht nur Lifestyle ist, sondern eine Vision.

Frage: Als Jugendlicher hatten Sie nichts mit Kunst zu tun. Wie waren Sie damals?

Antwort: Ich war ein Träumer, ein Sehnsuchstyp. Ich habe keine Schwierigkeiten gemacht. Ich saß im Sessel und habe vor mich hin gewurschtelt, habe Hörspiele gehört und Bücher gelesen, habe mir Sachen erträumt, nachgedacht. Meine Mutter war so cool zu sagen, mach was du willst. Dann hat sie mir Sachen angeboten, in die Wirtschaft zu gehen oder ein Banker zu werden. Das habe ich alles ein bisschen gemacht und dann gemerkt, das ist doch nicht so mein Ding.

Frage: Und der Kunstunterricht in der Schule, wie war das für Sie?

Antwort: Kunst war für mich wie Chemie oder Physik oder Mathematik. Ich habe das gemacht, aber irgendwann habe ich es abgelegt, ich glaube in der 11. Klasse, weil ich so zwischen den Noten drei und vier lag. Es war ein Fach, das ich gut abwählen konnte.

Frage: Jetzt leben Sie für die Kunst.

Antwort: Für mich ist das Staatsziel Kunst. Ich will, dass der Staat Deutschland ein Gesamtkunstwerk wird. Politik und Religion haben wir jahrhundertlang gehabt, das führt zu nichts. Wir müssen was riskieren, ein neues Staatssystem, das nach meinem Dafürhalten Kunst heißt. Eine Welt ohne Politik und Religion, eine Welt ohne Ideologie ist möglich und wünschenswert.

Frage: In vielen Ihrer Bilder tauchen Symbole aus, etwa aus der NS-Zeit. Warum?

Antwort: Alle irgendwie besetzten Zeichen und Gesten, auch militärische, werden von der Kunst entkontaminiert, entideologisiert. In der Kunst ist alles erlaubt. Ich kann in der Kunst alles darstellen. Von Kunst stirbt man nicht, Kunst produziert keine realen Opfer, das machen nur Politik und Religion. Es gab viele Irrfahrten in der Geschichte der Menschheit, und diese Irrfahrten waren immer politisch oder religiös motiviert. Kunst führt einen nie in die Irre, Kunst führt einen in die Zukunft.

Frage: Die Titel Ihrer Werke lassen die Betrachter mitunter rätseln, etwa «Dr. Wurstcremees's Handgemenge», das in München zu sehen ist. Wie würden Sie Ihr Verhältnis zur Sprache beschreiben?

Antwort: Es ist für mich wichtig, weil man in der Sprache weiterkommen muss. Man darf die radikale Sprache nicht der Straße überlassen. Die Kunst muss die radikalste Sprache überhaupt sprechen, damit die anderen das nicht machen. Die Sprache in den Parlamenten und auf der Straße ist so radikal geworden, dass die Kunst nur

sagen kann, wir Künstler müssen noch radikaler sein, sonst werden wir einkassiert. Künstler sind doch nicht die Dekoration von Politik und Religion.

Frage: Sie stehen der Politik sehr kritisch gegenüber.

Antwort: An die Macht wählen kann man nur Mittelmaß und das interessiert mich nicht. Wenn man Mittelmaß an die Macht wählt, wird man selber immer mittelmäßiger und man wird ein Mitläufer. Warum läuft man noch immer Ideologien hinterher? Warum will man Zeiten vor 100 Jahren kopieren? Warum will man Monarchien wiederhaben? Es gab Ludwig II. von Bayern, den kann man nicht kopieren. Der hat das geschaffen, was wir heute unter Bayern verstehen. Woran denkt man, wenn man an Bayern denkt? Man denkt an Ludwig II. und an Leberkäse. Diesem Typen hat man so viele Blockaden in den Weg gestellt, der wollte doch nur das Geilste und die Politiker wollten ihn absägen. Aber was ist geblieben? Seine Kunst. Von den Politikern aus der gleichen Zeit ist nichts übriggeblieben. Keine Vision, weil sie nie eine hatten. Ludwig II. hatte eine Vision und Kunst ist die Vision der Zukunft. Die Politik muss abdanken, weg, ciao!

Frage: Auf einem Bild aus dem Jahr 2018 bezeichnen Sie sich als Kunstbengel. Sind Sie wirklich so frech?

Antwort: Ich lasse mich vor keinen ideologischen Karren spannen, deswegen bin ich frech. Ich bin auch naiv in gewisser Hinsicht, aber ich liebe die Kunst. Es geht um Herzblut und nicht um Lifestyle. Die Politiker heute sind Lifestyler, ein großer Teil des Kulturbetriebs ist auch Lifestyle. Ich aber nicht, von mir gibt es nur Herzblut. Deswegen bin ich auch oft erschöpft, weil ich für die Kunst alles gebe. Das kommt alles aus meinem Herzen.

Frage: Trifft es Sie da nicht, wenn die Leute Ihre Kunst kritisieren?

Antwort: Ich finde es gut, dass sich Leute über bestimmte Sachen aufregen, das ist doch herrlich. Wenn sich hier niemand mehr aufregt und alle sagen, das ist ja alles schön und gut, dann ist es Dekoration. Dann ist es nur ein Kulturprogramm, sowas Nettes von gestern. Es müssen Leute in Wallung kommen. Ich habe ja immer noch das Privileg, als Scharlatan zu gelten nach 25 Jahren professioneller Kunst. Ich bin kein Scharlatan, aber ich finde es irre, dass ich diese Wahrnehmung immer noch habe. Damit kann ich leben. Wenn alle sagen, du bist der Guru, dann kann ich aufhören.

ZUR PERSON: Jonathan Meese gehört zu mit Sicherheit zu den interessantesten deutschen Künstlern der gegenwärtigen Zeit, mit ebenso großer Sicherheit gehört er auch zu den umstrittensten Künstlern der gegenwärtigen Zeit, was um so mehr zum Versuch einer Annäherung einlädt. Jonathan Meese ist bekannt für ausdrucksstarke Bilder, oft in grellbunten Farben, aber auch für seine Performances. Regelmäßig dreht er Videos und schreibt Manifeste, in denen er unter anderem eine Diktatur der Kunst fordert. In seinem Werk setzt er sich viel mit Sagengestalten, historischen Persönlichkeiten und Mythen auseinander.

(11) Nur noch eine Nummer

Die Namen auf Gräbern und Klingelschildern haben verschwunden. Viele halten das für eine zivilisatorische Errungenschaft. Unserem Autor gefällt die Vorstellung nicht.

Vor einigen Wochen musste ich einen Arzt aufsuchen. Ich betrat das Wartezimmer, in dem hustende und niesende Patienten miteinander wetteiferten, als erster Fall der heurigen Grippeepidemie anerkannt zu werden. Erst als ich Platz genommen hatte, schaute ich auf das Kärtchen, das mir die Sprechstundenhilfe im Tausch mit meiner Versicherungskarte in die Hand gedrückt hatte. Auf ihm stand nur eine Zahl, und zwar 19.

Nach einer Weile, in der ich mir Mühe gab, mit Krächzen und Schnupfen auch meine Teilnahme am Wettbewerb anzumelden, hörte ich durch den Lautsprecher die vertraute Stimme des Arztes sagen: "Als nächste, Nummer acht bitte." Es war schon eine Zeit her, dass ich das letzte Mal hier gewesen war, aber ich erinnerte mich genau, dass wir Kranken, Maroden und Hypochonder damals als Frau Oberkofler oder Herr Breitwinkler aufgerufen wurden, also mit Namen - die ich hier allerdings verändert habe.

Ich gebe zu, in der Langeweile des Wartens empfand ich es oft als willkommene Ablenkung, wenn ich von den Patienten, die vor mir dran waren, auf diese Weise wenigstens erfuhr, wie sie hießen. Diese Neugier ist mir selbst rundum verdächtig, aber immerhin: Woran die anderen litten, darüber konnte ich immer nur mutmaßen, sodass mir die prekäre Verknüpfung von Daten, wie sie im Internet hergestellt wird, gar nicht möglich war. Später fragte ich den Arzt, warum wir zu Nummern geworden seien. Mit Nachdruck sagte er: "Weil es überfällig ist, das Recht auf Anonymität auch in meinem Wartezimmer durchzusetzen!" Das fand ich einleuchtend, und als Erklärung reichte es mir vollauf.

Heute wird ja viel über die Anonymität des Lebens in den Städten geklagt, aber natürlich zählt gerade sie zu den stärksten Anziehungskräften, die von diesen ausgehen. Es ist eine zivilisatorische Errungenschaft, dass der Städter eben nicht mit jedem bekannt sein und von allen gekannt werden muss, um sich mit seinen Bedürfnissen und Interessen im urbanen Alltag zu behaupten.

Ich selbst bin freilich einer jener ewigen Provinzler, die es nicht ungern haben, in ein paar Kaffeehäusern, Geschäften oder auf dem Postamt mit ihren Namen angesprochen zu werden. Ich verstehe aber, dass es Leute gibt, die es anders lieber haben, und dass es etwa Klienten der Sozialämter als

stigmatisierend empfinden, namentlich zum Schalter gerufen zu werden. Ihr Wunsch, anonym zu bleiben, muss respektiert werden. Auch wenn es nichts Gutes über unsere Gesellschaft aussagt, dass sich Menschen schämen, wenn sie nichts anderes tun, als einzufordern, was ihnen zusteht.

In Wien ist zuletzt viel über eine bürokratische Weisung gestritten worden, deren Zweck es ist, den Einwohnern zur Anonymität zu verhelfen - oder diese über sie zu verhängen. Wie immer, wenn in Österreich eine Sache ansteht, die geteilte Zustimmung findet, haben die Verantwortlichen sich auf angebliche Direktiven der Europäischen Union herausgeredet. Da nutzte es wenig, dass die Kommission in Brüssel unverzüglich klarstellte, dass die ganze Angelegenheit der nationalen Befugnis unterstehe.

Für die Öffentlichkeit blieb es dabei: Schuld an dem Schlamassel ist die "Datenschutzgrundverordnung" der Union, also diese selbst. Diese Verordnung ist aber eine grundvernünftige Sache, mehr noch, ein überfälliger Akt der Notwehr, der dem Menschen des digitalen Zeitalters die Hoheit über das, was von ihm an Daten im Netz gesammelt wird, zurückgeben und den weltweit florierenden Großhandel mit digitalen Daten Regeln unterwerfen soll. (...)

(12) Keira G. wurde mit 24 Messerstichen getötet

Der 15-Jährige, der auf dieselbe Schule ging, hatte die ein Jahr jüngere Eisschnellläuferin mit 24 Stichen eines Küchenmessers in Hals, Oberkörper und Rücken umgebracht haben. Einer der Stiche hatte ins Herz getroffen. In Ermittlerkreisen hieß es, dass beide zu Hausaufgaben verabredet gewesen seien.

Wegen des jugendlichen Alters des Angeklagten war der Fall seit zwei Monaten ohne Öffentlichkeit aufgearbeitet worden. Angeklagt worden war Mord aus Heimtücke, niederen Beweggründen und Mordlust. Mordlust bei einem Jugendlichen anzuklagen, sei sehr selten, hatte Anwalt Roland Weber zum Prozessauftakt betont. Das bedeute, aus Freude darüber zu töten, ein anderes Leben zu vernichten. Weber, der auch Opferbeauftragter des Landes Berlin ist, begleitete die Mutter als Nebenklägerin.

Die Mutter hatte ihre blutüberströmte Tochter gefunden, als sie von der Arbeit kam. Ärzte schafften es nicht mehr, das Mädchen zu retten. Karin G. hatte den Prozess als Nebenklägerin verfolgt.

«Niemand und nichts kann mir meine Tochter zurückbringen», sagt Karin G. am Donnerstag nach dem Urteil gegen den einstigen Mitschüler, der nur ein Jahr älter war als ihr einziges Kind.

Genugtuung nach dem Schuldspruch spüre sie nicht. «Ich fand meine Tochter geknebelt und blutüberströmt vor der Couch, da sind neun Jahre nicht ausreichend». Gleichzeitig spricht Karin G. von einem guten Urteil. Vielmehr sei nach Jugendstrafrecht nicht möglich gewesen.

Besonders erschütternd: «Aus reiner Mordlust», heißt es im Urteil, habe der Jugendliche mit einem mitgebrachten Küchenmesser zugestochen. Ebenso schwer zu ertragen muss es für die 41-jährige Karin G. auch gewesen sein, im Gerichtssaal zu sehen, wie die Mutter des Angeklagten immer wieder die Hand ihres Kindes hielt. Weil dieser noch so jung ist, wurde hinter verschlossenen Türen ohne Öffentlichkeit verhandelt.

Hunderte Menschen, darunter viele Schüler, haben am Samstag in Berlin Abschied von Keira genommen. „Mein Schatz, ich werde dich auf ewig lieben und immer in meinem Herzen tragen“, sagte Keiras Mutter unter Tränen in der Kapelle des Friedhofs St. Andreas-St. Markus im Ortsteil Alt-Hohenschönhausen. Wegen des großen Andrangs wurde die Trauerfeier auf zwei Bildschirmen auch nach draußen übertragen.

Der Himmel ist an diesem Samstag strahlend blau, die traurige Stimmung wirkt surreal. Vor dem Eingang zur Kapelle tragen sich Freunde, Lehrer und Bekannte in zwei Kondolenzbücher ein. Viele haben Blumen mitgebracht. „Du fehlst in unserem Herzen. Wir begleiten Dich auf Deinem letzten Weg“, schreiben Schüler ins Buch. Rund um das Rednerpult in der Kapelle sind viele bunte Frühlingsblumen und Kerzen aufgestellt. Neben einem großen Herz aus weißen Rosen erinnern Angehörige und Bekannte an ihre persönlichen Erlebnisse mit Keira.

Eine Mitschülerin bricht am Rednerpult in Tränen aus, andere werden außerhalb der Kapelle von Freunden umarmt und getröstet. „Die Zeit mit Keira war wunderbar. Sie war so stark. Daran sollten wir uns ein Beispiel nehmen“, so eine Schülerin. Zwischen den Reden werden immer wieder Keiras Lieblingslieder gespielt, darunter „Geboren um zu leben“ von der Gruppe Unheilig.

Unter Glockengeläute verlässt der Trauerzug die Kapelle. Rechts und links auf dem Weg zum Grab haben sich zahlreiche Menschen zum Spalier aufgestellt. Mit den Worten „Ruhe nun in Frieden“ wird die rote Urne beigesetzt. Ein Luftballon in Herzform mit der Aufschrift „Keira“ steigt in die Luft und verschwindet innerhalb weniger Minuten am Horizont.

(13) Nissan feuert seinen Chef Ghosn

Es ist der schnelle und tiefe Fall eines Topmanagers: Wenige Tage nach seiner Festnahme ist der bisherige Nissan-Verwaltungsratschef Ghosn entlassen worden. Ihm wird Veruntreuung und Betrug vorgeworfen.

Der Autokonzern Nissan hat seinen Verwaltungsratschef Carlos Ghosn entlassen. Die Entscheidung sei einstimmig vom Verwaltungsrat gefällt worden, teilte das Unternehmen mit. Zuvor habe sich das Gremium mit dem "detaillierten" Bericht einer internen Ermittlung beschäftigt. Nissan-Chef Hiroto Saikawa werde übergangsweise das Kontrollgremium leiten, berichtete die Nachrichtenagentur Kyodo.

Ghosn war Anfang der Woche in Japan nach einer Befragung durch die Staatsanwaltschaft festgenommen worden. Ihm wird vorgeworfen, jahrelang ein viel zu niedriges Einkommen deklariert zu haben. Medien hatten berichtet, der 64-Jährige habe zwischen 2011 und 2016 insgesamt fünf Milliarden Yen (rund 40 Millionen Euro) Einkommen zu wenig angegeben. Zudem soll er Nissan-Firmenkapital veruntreut und damit Luxuswohnungen in vier Ländern gekauft haben. Sollte ein Verfahren eröffnet werden, drohen ihm eine fünfstellige Geldstrafe und theoretisch bis zu zehn Jahre Haft.

Der Mann, der sich zu wichtig nahm

Der Mann, den sie in Frankreich "Le Cost Killer" nannten, hat in seinem Leben schon viele Kosten gekillt. Zuerst sanierte er Nissan, dann übernahm er auch bei Renault, schließlich machte er bei den Kollegen von Mitsubishi weiter. In Japan war man so beeindruckt, dass Carlos Ghosn die Auto-Ikone Nissan vor dem Bankrott bewahrt hatte, dass man ihn sogar zum Helden eines Manga-Comics machte.

Der Manga-Held Ghosn, der die brasilianische, französische und libanesische Staatsangehörigkeit hat, angeblich sieben Sprachen spricht, der mit dem Markenverbund Renault-Nissan-Mitsubishi einen der weltgrößten Autohersteller geformt hatte und der als mächtigster Automanager überhaupt gilt, hatte stets durchgegriffen. Er hat hart saniert und Kosten gekillt, nur bei einem nicht: bei sich selbst.

Der 64-Jährige erhielt im vergangenen Jahr 7,4 Millionen Euro als Renault-Vorstandschef; für den Chefjob bei Nissan, den er 2017 abgab, wurden ihm noch einmal 9,2 Millionen Euro überwiesen. Zwei Autobauer, doppeltes Gehalt - exorbitant viel? Der Manager würde wohl argumentieren: Um solche Konzerne zusammenzuhalten, zwischen denen 10 000 Kilometer und jede Menge Wasser liegen, ist das doch ein angemessenes Salär.

Gefängnis statt Luxusappartement

Nun könnte man meinen, mit 17 Millionen Euro im Jahr müsste einer eigentlich ganz gut über die Runden kommen. Bei einem Global-Auto-Manager wie Ghosn aber liegen die Dinge möglicherweise anders: Nach monatelangen Recherchen habe man festgestellt, dass Ghosn Firmengelder für private Zwecke verwendet und über Jahre zu niedrige Angaben zu seinem Einkommen gemacht hat, heißt es bei Nissan. Unter anderem kursieren in Japan Berichte über Immobilien, die von Nissan finanziert wurden und in denen Ghosn kostenfrei wohnen konnte.

Jetzt sitzt der einstige Manga-Held nicht in einem Luxusappartement in Paris oder an der Copacabana, sondern in einem japanischen Gefängnis, und dass ein Stratege wie Ghosn so tief fällt, könnte mit Gier zu tun haben, aber nicht nur. Es hat auch etwas mit der Branche zu tun, in der er arbeitet und die er in den vergangenen Jahren maßgeblich mitgeprägt hat.

Es ist ein Geschäft, das zur Hybris verleitet. Keine Branche ist so politisch, so mächtig, kaum eine so reich, keine hat so viele Arbeitsplätze zu verteilen, kaum eine ist so international, und kaum eine inszeniert Emotionen so geschickt wie die Autoindustrie mit ihren Messen und Partys. Wenn die Branche schon so wichtig ist - wie wichtig sollen sich dann erst die Menschen an ihrer Spitze fühlen?

Keine hörbaren Kritiker; von allen bewundert und hofiert; einer der mächtigsten Manager der Welt, der seine Abteilungen - im Wortsinne abgehoben - vom Flugzeug aus regiert: All das kann einen Menschen wohl irgendwann dazu bringen, sich für unverwundbar zu halten und die Geschäfte frei nach dem absolutistischen Leitsatz "L'État, c'est moi" ("Der Staat bin ich") zu führen. Oder eben: Le groupe automobile, c'est moi. Der Autokonzern bin ich. Wer sonst!

Bisher hat sich Ghosn noch nicht zu den Vorwürfen geäußert. Es wäre interessant zu erfahren, wie er die Dinge sieht.

Ghosns Unternehmen ist vergleichbar mit dem Volkswagen-Konzern

Der Mann stammt aus einer Zeit, in der sich Manager über Größe definierten. Im Fall des französisch-japanischen Großkonzerns heißt das, in Zahlen: 450 000 Mitarbeiter in an die 200 Ländern, Jahresabsatz: rund 10,6 Millionen Autos. Ghosns Unternehmen ist also vergleichbar mit dem VW-Reich, wo der langjährige Chef Martin Winterkorn in seinen besten Zeiten auch an die 16 Millionen Euro verdiente.

Und auch sonst ging es in Wolfsburg unter Winterkorn und dem langjährigen VW-Patriarchen Ferdinand Piëch jahrelang zu wie am Hofe. Piëch ernannte, Piëch feuerte, Piëch entschied. Er und kein anderer war lange Zeit "der Autokonzern", und es brauchte erst eine Diesellaffäre und deren Folgen, um das Reich (langsam) zu verändern. Dass es keine Frage des Alters ist, wenn sich Automanager überschätzen, zeigt das Beispiel des Tesla-Chefs Elon Musk, der seinen Twitteraccount dafür nutzte, um über einen möglichen Rückzug von der Börse zu spekulieren.

Der mit großem Abstand eklatanteste und dramatischste Fall aber dürfte nun der des Carlos Ghosn sein. Noch sind die Untersuchungen erst am Anfang. Aber so viel ist jetzt schon nach der Festnahme des Managers wegen des Verdachts der Veruntreuung von Firmengeldern klar: Die Geschichte könnte alles, was Ghosn in den vergangenen Jahren zwischen Frankreich und Japan aufgebaut hat, wieder einreißen. Ende einer globalen Autoallianz, Ende einer Karriere: der perfekte Stoff für den nächsten Manga-Comic.

(14) **Tödliches Wegsehen im Krankenhaus**

Die Dimension dieses Kriminalfalls ist beispiellos. Auf 67 Friedhöfen ließ die Staatsanwaltschaft 134 Tote exhumieren, um sie rechtsmedizinisch untersuchen zu lassen. Mindestens 84 dieser Menschen, davon ist die Sonderkommission der Oldenburger Polizei überzeugt, wurden von Krankenpfleger Niels Högel (40) getötet. Damit wären es insgesamt 86 Opfer. Denn für zwei Patientenmorde war Högel bereits 2015 zu lebenslanger Haft verurteilt worden. Die Kripo hatte nach dem Prozess weiterermittelt und gab Montag das erschreckende Ergebnis bekannt.

Der Fall Högel – er steht nicht nur für den mutmaßlich schlimmsten Serienmörder der deutschen Kriminalgeschichte. Er ist auch ein besonders drastisches Beispiel für das Wegsehen, für tödliches Versagen von Verantwortlichen in Krankenhäusern. Denn mancher ahnte wohl das Unfassbare, aber niemand unternahm etwas – und deshalb konnte Högel, davon ist die Kripo überzeugt, unbehelligt weitertöten.

Im Fall Niels Högel kommen demnächst zwei frühere Oberärzte und der Leiter der Intensivstation des Klinikums Delmenhorst vor Gericht – wegen Totschlags durch Unterlassen. Sie sollen Niels Högel aus Angst um den Ruf der Klinik nicht gestoppt haben.

Mordserien in Krankenhäusern – sie lassen sich am ehesten aufdecken, wenn es nach jedem Patiententod eine gewissenhafte Leichenschau gibt. Und wenn das Thema Patiententötung nicht tabu ist, sondern die Klinikleitung Mitarbeiter verpflichtet, Unregelmäßigkeiten zu melden – unter Umständen auch anonym. Denn jedem Ärztlichen Direktor, jedem Klinikvorstand sollte bewusst sein, dass es einen Niels Högel auch im eigenen Haus geben kann.

Psychiater Karl H. Beine spricht im Interview über den Högel-Prozess, Parallelen zwischen Patientenmördern und Reformen in der Pflege.

Herr Beine, seit 25 Jahren beschäftigen Sie sich mit Patiententötungen. Ist Ihnen schon einmal ein Fall begegnet, der sich mit der Mordserie von Niels Högel vergleichen lässt?

Karl H. Beine: Der Fall Högel ist in Europa einzigartig. In den Vereinigten Staaten hat es aber einen vergleichbaren Fall gegeben. Dort stand der Krankenpfleger Charles Cullen im dringenden Verdacht, über 16 Jahre hinweg knapp hundert Menschen an verschiedenen Kliniken in zwei US-Bundestaaten getötet zu haben. Wenn es einen Referenzfall zu Niels Högel gibt, dann ist es dieser.

Wo liegen die Parallelen zwischen Cullen und Högel?

Die Fälle ähneln sich in der Vielzahl der Opfer und im Verhalten der Verantwortlichen in den Kliniken. Als man in den amerikanischen Krankenhäusern feststellte, dass sich Cullen verdächtig verhielt, versuchte man, ihn loszuwerden. Er wurde weggelobt, fand neue Anstellungen und tötete dort weiter. Auch dem Oldenburger Klinikum wird vorgeworfen, Högel ein gutes Zeugnis ausgestellt zu haben, als längst klar war, dass etwas nicht stimmt. Dieses Wegloben ist international kein seltenes Phänomen an Krankenhäusern. *Sie erkennen da ein Muster?*

Zunächst mal halten es Menschen, die in Krankenhäusern arbeiten, für unvorstellbar, dass ein Kollege, mit dem sie Menschen gerettet haben, Patienten tötet. Deswegen dauert es, bis aus Ungereimtheiten ein Verdacht wird. Es dauert, bis Kollegen über diesen Verdacht sprechen. Und es dauert, bis der Verdacht in der Hierarchie nach oben wandert, zu den Vorgesetzten. Oft versickern die Beobachtungen der Mitarbeiter in Meldekettens und bleiben ohne Konsequenz. Aufmerksame Kollegen werden nicht gehört oder sogar gedeckelt, und immer wieder tauchen die Vorgesetzten ab.

Wie meinen Sie das?

Bei vielen Mordserien an Kliniken haben sich die Verantwortlichen lieber weggeduckt als aufzuklären. Sie wollten nicht wahrhaben, dass jemand in ihrem Krankenhaus mordet. Und ihnen war bewusst, dass es einen riesigen Imageschaden bedeuten würde, wenn so ein Mordverdacht angezeigt wird. *Das haben die Fälle Cullen und Högel gemeinsam?*

Ja, und es gibt noch weitere Parallelen. Beide Fälle haben das Vertrauen in das Gesundheitssystem ihres Landes nachhaltig erschüttert. Und in beiden Fällen waren Schadensersatzklagen in erheblicher Größenordnung die Folge.

Geht es hier um Einzelfälle?

Ich kann an dieser Stelle nicht zur Beruhigung beitragen. Die Antwort, Taten wie die von Niels Högel oder Charles Cullen seien monströse Einzelfälle, kommt von den Verantwortlichen immer reflexartig. Aber das ist unbewiesen, wir wissen es nicht. An kaum einem Ort sind vorsätzliche Tötungen so schwer zu erkennen wie im Krankenhaus.

An der Berliner Charité tötete eine Krankenschwester fünf Menschen, ein Krankenpfleger im Allgäu sogar 28 Menschen. Das spricht nicht unbedingt für die Einzelfall-These.

Im Juni 2018 wurden drei ehemalige Altenpfleger für zwei Morde in einem Seniorenheim Rheinland-Pfalz verurteilt. Und in München wird derzeit die Anklage gegen einen Hilfspfleger vorbereitet, der sechs pflegebedürftige Menschen umgebracht haben soll. Weltweit sind bislang 47 Mordserien bekannt, bei denen Patienten getötet wurden, sieben davon spielten sich in deutschen Krankenhäusern ab. Wir wissen nicht, wie groß die Dunkelziffer ist. Es sind aber Zweifel angebracht, dass es sich wirklich um Einzelfälle handelt.

Was treibt die Täter?

Die Patientenmörder wollen nicht andere Menschen von ihrem Leid erlösen, sondern sich selbst. Von dem Leid, das sie täglich umgibt, das in ihnen wohnt. Sie sind in besonderer Weise unfähig, schwerst kranke, sterbende Menschen zu begleiten und das Leid der Todkranken zu lindern. Diese hohe Kunst des Beistands beherrschen die Täter alle nicht.

(15) Wenn das Paradies zur Hölle wird

In Kalifornien toben die schlimmsten Waldbrände in der Geschichte des US-Bundesstaates. Es brennt eine Fläche so groß wie das Saarland. Ein Besuch bei den Opfern der Katastrophe.

Es gibt derzeit 17 riesige Brände gleichzeitig, die sich über eine Fläche von insgesamt 2500 Quadratkilometer erstrecken, also etwa so groß wie das Saarland. So schlimm hat es im Bundesstaat an der Westküste noch nie gebrannt. Mehr als 40 Menschen sind bisher gestorben, Tausende Häuser sind abgebrannt, 50 000 Menschen evakuiert worden. Der wirtschaftliche Schaden ist noch nicht abzusehen, er dürfte jedoch Schätzungen zufolge mehr als zehn Milliarden Dollar betragen und damit höher liegen als der bisherige Höchstwert der Zerstörung. Der stammt übrigens aus dem vergangenen Jahr. Doch all die Fotos und Videos, so dramatisch sie auch sein mögen, und all die schrecklichen Zahlen erzählen nur einen Bruchteil davon, was da tatsächlich passiert in Kalifornien. Und wie die Leute damit umgehen, wenn sich ihr Paradies regelmäßig in eine Hölle verwandelt.

"Es verändert einen für immer", sagt Melissa Horve. Sie lebt in Sebastopol, eine Autostunde nördlich von San Francisco. Im vergangenen Jahr hat sie während des Campingurlaubes mit ihrer Familie davon erfahren, dass sie nicht zu ihrem Haus würde zurückkehren können: "Sämtliche Straßen waren gesperrt, wir mussten also erst einmal zum Ozean fahren und von dort aus für zehn Tage in ein Evakuierungszentrum."

Dort habe sie Leute getroffen, die sie ihr Leben lang nicht vergessen werde: die Mutter, die auf einem Fahrrad vor dem Flammen flüchtete, weil das Auto bereits abgebrannt war - das Neugeborene an der Brust festgeschnallt und die drei Jahre alte Tochter auf dem Gepäckträger befestigt. Das Ehepaar, das nur deshalb überlebte, weil es stundenlang in einem Pool verharrte. Die fünf Kinder, die von einem Mann aus brennenden Häusern gerettet wurden.

"Die gesellschaftlichen Barrieren werden komplett eingerissen, weil plötzlich alle in einem Boot sitzen. Es brennt ja nicht nur ein einzelnes Haus ab, sondern die komplette Gegend. All diese Menschen treffen sich dann in den Evakuierungszentren und Krankenhäusern, und sie sind plötzlich alle gleich", sagt Horve, die in einem Krankenhaus in Santa Rosa arbeitet, das aufgrund zweier abgebrannter Hospitäler in der Nähe völlig überlastet gewesen sei: "Die Leute sind in Bussen angekart worden. Es hat Ärzte und Krankenpfleger gegeben, die konnten nicht nach Hause, also haben sie im Krankenhaus übernachtet und quasi rund um die Uhr gearbeitet. Es ist erstaunlich, wozu der Mensch in solchen Situationen fähig ist."

"Posttraumatisches Aufblühen" nennt das der Katastrophenexperte Randall Bell, der den Spitznamen Master of Disaster trägt. Er wird immer dann beauftragt, wenn sich irgendwo ein Unglück ereignet hat, um danach den Wert der Häuser zu beurteilen: die Reaktorkatastrophe in Tschernobyl, Hurrikan Katrina in New Orleans, die Terroranschläge in New York und nun die Waldbrände in Kalifornien: "Es ist ein Paradies, aber jeder Bewohner weiß, dass es nicht nur brennen kann, sondern dass es brennen wird - so wie jeder an der Küste um die Gefahr von Tsunamis weiß oder jeder im Süden der USA die Tornados kennt."

Wie die Brände in Kalifornien so verheerend werden konnten – Antwortet auf die wichtigsten Fragen Kirsten Thonicke vom Potsdamer Institut für Klimafolgenforschung (PIK).

Was macht einen Waldbrand so gefährlich?

Das Problem bei einem Waldbrand sei die Dimension, sagt Lars Oschmann, Vizepräsident des Deutschen Feuerwehrverbands. Anders als etwa bei einem Hausbrand fehle die Begrenzung. „Wenn es dann noch ungünstigen Wind gibt, kann es rasend schnell gehen.“

Besonders gefährlich wird ein Waldbrand, wenn die Flammen nicht auf den Boden begrenzt sind, sondern auf die Baumkronen übergreifen, so wie in diesem Sommer im brandenburgischen Fichtenwalde bei Potsdam. „Stehen die Bäume dicht beieinander, springt das Feuer von Wipfel zu Wipfel und es kann sich ein Totalbrand entwickeln“, erklärt Oschmann. Dann stehen Boden und Baumkronen in Flammen.

Warum konnten die Feuer in Kalifornien so groß werden?

Kalifornien hat einen sehr trockenen und heißen Sommer hinter sich, alles ist ausgetrocknet. Das ist eine Grundvoraussetzung für einen sogenannten Vegetationsbrand. Hinzu kommen die trocken-heißen Santa-Ana-Winde, die sich auf den Hochplateaus in der Wüste Nevadas bilden.

Sie strömen im Herbst vom Landesinneren in Richtung Ozean über die Wälder Kaliforniens hinweg und trocknen Bäume und Böden aus, dadurch entsteht eine Art Schlotwirkung. In diesem Jahr seien die Winde besonders stark.

Tausende Menschen haben in Kalifornien ihr Zuhause verloren. Sind sie versichert?

Insbesondere für weniger Privilegierte bedeuten die Brände und der Verlust der eigenen Wohnungen und Häuser den Ruin. Denn der Versicherungsschutz gegen Feuer ist in den USA freiwillig. Eine solche Versicherung muss man sich leisten können.

Nach Informationen des kalifornischen Versicherungsministeriums sind allein im Jahr 2016 in den kalifornischen Bezirken mit dem höchsten Brandrisiko 10.000 Verträge gekündigt worden. Auslaufende Verträge würden häufig nicht verlängert oder die Beiträge werden erhöht. Zwar gibt es für Härtefälle ein staatlich vorgeschriebenes Versicherungsprogramm. Im Schadensfall liegen die Auszahlungssummen aber deutlich unter dem Realwert der Immobilien.

In Deutschland schützen Hausrat- und Wohngebäudeversicherung vor Brandschäden. Ebenfalls freiwillig.

Wird es künftig weltweit vermehrt Waldbrände geben?

Die Situation könnte sich verschärfen, die Klimaprognosen sagen, dass die Temperaturen weiter steigen und die Niederschläge weiter sinken, vor allem im Sommer. Gleichzeitig werde das Klima variabler. Dadurch nehme nicht nur das Risiko für Waldbrände zu. Auch ihre Zerstörungskraft steige. Der Grund: Die Feuer würden durch die zunehmenden Winde stärker angefacht und könnten mehr Energie entwickeln. Dadurch würden zunehmend Waldgebiete erfasst, die bisher verschont blieben. Das zeigt sich schon jetzt im Norden Kaliforniens. Dessen dichte Wälder hätten bislang nur selten in Flammen gestanden.

(16) Sechs Stunden pro Tag reichen völlig aus

Seit hundert Jahren arbeiten wir acht Stunden täglich: Das ist längst nicht mehr zeitgemäß. Warum der Sechsstundentag die Lösung vieler Probleme wäre.

Wer bis 18 Uhr arbeiten muss und um 14.46 Uhr auf die Uhr schaut, denkt vielleicht schon langsam an den Feierabend. Aber der ist noch mehr als drei Stunden entfernt. Wer bis 16 Uhr fertig sein muss, würde jetzt einen Zahn zulegen, seltener zum Kaffeeautomaten gehen, sich weniger mit Kollegen unterhalten, weniger Nachrichten lesen - weil die Arbeitszeit kürzer wäre und er weniger Ablenkung bräuchte.

Studien beweisen immer wieder, dass viele Menschen zwar acht Stunden lang körperlich am Arbeitsplatz anwesend sein, aber im Schnitt nur wenige Stunden konzentriert arbeiten können.

Vor 100 Jahren haben sich Unternehmer und Gewerkschaften zum ersten Mal auf die Einführung des Achtstundentages geeinigt. Damals galt diese Einigung als revolutionär. Doch heute ist sie schon längst nicht mehr zeitgemäß.

Damals war es noch normal, dass nur der Mann das Geld nach Hause brachte und sich die Frau um die Kinder kümmerte. Heute haben mehr Frauen eine qualifizierte Ausbildung, machen Karriere und haben besser bezahlte Jobs. Ein Achtstundentag passt nicht mehr zu den heutigen Lebensverhältnissen, weil viel mehr Frauen arbeiten und junge Eltern nicht mehr auf die Familie zurückgreifen können, wenn sie Hilfe bei der Betreuung von Kindern oder kranken Angehörigen brauchen.

Wer einen Sechsstundentag hätte, könnte seine Kinder aus der Kita abholen und mit ihnen auf den Spielplatz gehen, Sport machen oder lesen. Natürlich kann das jeder haben: Er könnte in Teilzeit arbeiten. Aber wer will schon 25 Prozent weniger Geld verdienen, weniger aufs Rentenkonto einzahlen und weniger Urlaubs- und Weihnachtsgeld bekommen?

Sechs Stunden Arbeit am Tag reichen aus. Dafür muss es vollen Lohn geben. Das finden Sie dreist? Ich halte die Forderung für gerechtfertigt, denn Menschen können in sechs Stunden genauso produktiv sein wie in acht Stunden. Dass Arbeitszeitreduzierung die Produktivität steigern kann, zeigte auch ein Versuch von Toyota. In einem Werk in Göteborg ließ der Autokonzern seine Angestellten nur sechs Stunden am Tag arbeiten. Das Ergebnis war beeindruckend: Der Umsatz stieg. Die US-Firma "Tower Paddle Boards" führte vor drei Jahren den Fünfstundentag ein. Hier stiegen die Umsätze um 40 Prozent.

Auch Morten Hansen, Professor an der University Berkeley, der die Arbeitsweisen von 5000 Managern untersucht hat, sagt: "Smarte Arbeitnehmer arbeiten weniger, dafür konzentrierter und selektiver." Mitarbeiter, die nur sechs Stunden am Tag arbeiten, sind motivierter und zufriedener und werden weniger oft krank, wie ein Test in einem Altenheim in Göteborg ergab, in dem der Sechsstundentag eingeführt worden war.

Sie haben eine Messmethode entwickelt, um herauszufinden, was die Besten unter den Berufstätigen besser machen als die anderen. Was war die wichtigste Erkenntnis?

Wir haben die Arbeitsweisen von 5000 Leuten untersucht, von Managern in gehobenen Positionen bis hin zu jungen Berufseinsteigern. Darunter waren Top-Leistungsbringer sowie mittelmäßig und eher schlecht abschneidende Beschäftigte. So konnten wir vergleichen, was ihre Arbeitsweisen unterscheidet. Ein Schlüsselpinzip ist: Tu‘ weniger, das aber wie besessen.

Was bedeutet das konkret?

Die Top-Leistungsbringer hatten die Fähigkeit, sich auf wenige Punkte zu konzentrieren. Das ist der Tu-weniger-Teil. Der reicht leider noch nicht für eine herausragende Leistung. Der zweite Teil wird oft vergessen. Besessenheit ist ebenso wichtig. Und das heißt: Man muss außerordentlichen Einsatz für die wenigen Punkte zeigen, in denen man sich engagiert.

Weniger arbeiten kann jeder, aber Besessenheit? Das klingt auch ein bisschen durchgeknallt. Kann man lernen, besessen zu sein?

Natürlich ist Motivation wichtig und dafür braucht es echtes Interesse. Die andere Seite ist die Fähigkeit zur Besessenheit. Und ja, auch das kann man lernen, wobei der eine vielleicht darin begabter ist als der andere. Es geht dabei weniger um Verrücktheit als um hohe Disziplin. Zum Beispiel bedeutet Besessenheit auch Detailverliebtheit. Manche Menschen sind detailorientierter als andere. Aber man kann lernen, auf Kleinigkeiten zu achten. Das kann auch ansteckend sein: Ich kann zum Beispiel keine Tippfehler sehen, da werde ich verrückt. Also achten meine Mitarbeiter extrem darauf, dass in Präsentationen niemals Tippfehler auftauchen.

Gut, aber wie findet man die Motivation, sich so mit Details zu quälen, wenn da nicht gerade ein Chef sitzt, der darauf besteht?

Um so fokussiert zu sein, sollte man seine Arbeit natürlich auch mögen. Deshalb ist Leidenschaft ein wichtiger Erfolgsfaktor. Top-Leistungsbringer ziehen ihre Motivation nicht nur aus dem Gehaltsscheck oder Beförderungen. Sie finden zu ihrer Besessenheit, weil sie extrem für ihren Job brennen – und dadurch andere mitreißen. Dadurch wiederum sehen sie diesen Job auch als Bestimmung. Es gibt Energie, wenn man merkt, dass das eigene Tun für andere eine Bedeutung hat.

Klingt in der Theorie logisch. Aber wenn das so leicht wäre, würden es aber doch sicher schon alle tun.

Es ist nicht leicht. Aber wir können relativ kurzfristig erste kleine Veränderungen vornehmen. Der erste Schritt ist, zu beschließen: Ich konzentriere mich jetzt auf ein paar Sachen. Sie sollten sich aber nicht vornehmen, ab nächster Woche alles anders zu machen, sondern Schritt für Schritt vorgehen. Sie sollten sich überlegen, wie Sie den größten Ertrag in Ihrem aktuellen Job erbringen können. Also: Wie können der Firma oder den Kunden Vorteile erwachsen? Dabei sollten Sie nicht darauf schauen, was Ihre Aufgaben auf dem Papier sind. Da ist meistens ziemlich viel unnützes Zeug dabei. Schreiben sie nicht mehr als drei Dinge auf, die sehr viel Nutzen erzielen. Dann schreiben Sie auf, was Sie sonst alles tun. Und dann überlegen Sie sich: Wie kann ich diese Dinge aufschieben, delegieren oder streichen.

Kollegen und Chef werden sich freuen.

Am Anfang können Sie noch nicht so viel streichen, weil sie ja bereits Aufgaben übernommen haben. Aber mit der Zeit wird es besser. Dann schauen Sie auf den Kalender und stellen sich wieder die Frage: Was muss ich machen, was kann ich loswerden, wo kann ich nein sagen? Dann stecken Sie die gesparten Stunden in die wichtigen Aufgaben – und erledigen die richtig gut. Das letzte, was Sie dann noch lernen müssen, ist das Neinsagen zu Ihrem Chef. Der wird Ihnen weiterhin mehr Arbeit geben, als sinnvoll ist, wenn Sie keine Grenze ziehen. Ohne das entscheidende Nein werden Sie immer nur mittelmäßige Arbeit abliefern können. Neinsagen gehört zu den entscheidenden Fähigkeiten in der heutigen Arbeitswelt.

Eine persönliche Frage: Was ist Ihnen widerfahren, dass Sie sich so intensiv mit dem Weniger-Arbeiten auseinandergesetzt haben?

Ich hatte als junger Uni-Absolvent einen Job bei der Boston Consulting Group in London. Wenn man da reingeht, sieht man nur hart arbeitende Leute, viele Stunden am Tag. Also begann ich, auch irrsinnig hart zu arbeiten und blieb viele Stunden. Dann dachte ich mir: Ich will hier gute Arbeit abliefern. Aber das taten die anderen ja auch schon. Also arbeitete ich noch mehr Stunden. Wenn die 70 Stunden arbeiteten, arbeitete ich 80. Und es funktionierte. Ich wurde schnell befördert und so weiter. Irgendwann merkte ich aber, dass es Kollegen gab, die „nur“ 50 Stunden arbeiteten und trotzdem besser waren.

Auch eine Studie der Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin (BAuA) belegt: Zu lange Arbeitstage gefährden die Gesundheit. "Psychisch und physisch gesund bleibt der Mensch vor allem dann, wenn er grundsätzlich mit seinem Leben zufrieden ist. Wer den Eindruck hat, dass sich alles der Arbeit unterordnen muss, wird auf Dauer unzufrieden, unproduktiv und letztendlich krank."

Großer Nachteil: Das Ganze ist teuer. Wenn Unternehmen ihre Mitarbeiter nur sechs Stunden am Tag beschäftigen, brauchen sie mehr Personal, zumindest in den Branchen, wo eine gewisse Anzahl an Menschen immer vor Ort sein muss, wie etwa in der Pflege, in Kitas oder in Krankenhäusern.

Aber sollte es das den Unternehmen nicht wert sein? Wer seinen Mitarbeitern Sechsstudentage bei vollem Lohn anbietet, bekommt mehr Bewerbungen als andere Unternehmen und könnte so vor allem Fachkräfte abwerben. Auch die BAuA stellt fest: "Eine Arbeit gilt heute als erstrebenswert, wenn sie sich mit dem übrigen Leben und den eigenen Werten vereinbaren lässt. Arbeitsplätze, die das nicht leisten, keinen Raum für Familie, Freizeit, soziales und kulturelles Leben bieten, bleiben künftig oft unbesetzt."

Eine Firma aus Österreich hat das bereits durch: Weil sich niemand auf die ausgeschriebenen Stellen beworben hat, führte der Chef Anfang des Jahres den Sechsstudentag ein. Das funktionierte.

Es mussten zwar einige Abläufe optimiert werden, und das Unternehmen machte fünf Prozent Umsatzverlust, aber die Mitarbeitermotivation ist dem Chef wichtiger als der Verlust. Im Winter könnten die Leute nun bei Tageslicht nach Hause gehen, das wirke sich positiv auf die Gesundheit aus, sagte der Unternehmenschef dem "Hamburger Abendblatt".

Mit einem Sechsstudentag würde man zudem der Gleichberechtigung einen ordentlichen Schub geben: Er würde Frauen aus der Teilzeit holen, denn von den knapp neun Millionen Beschäftigten mit sozialversicherungspflichtigen Teilzeitjobs sind fast 80 Prozent weiblich. Frauen arbeiten mehr in Teilzeit, weil sie sich noch immer mehr für die Familie zuständig fühlen.

Würden sechs Stunden am Tag als Vollzeit gelten, müssten viele Frauen ihre Arbeitszeit vermutlich überhaupt nicht reduzieren. Und mit 100-Prozent-Stellen hätten sie auch mehr Chancen auf Führungspositionen, die selten in Teilzeit angeboten werden. Allein schon deshalb ist es längst überfällig, den Sechsstudentag einzuführen.

Also liebe Gewerkschaften, worauf wartet ihr noch?

(17) Tausenden türkischstämmigen Österreichern droht die Ausbürgerung

Alper Yilmaz hat sich vor dreißig Jahren in Österreich einbürgern lassen und dafür seine türkische Staatsbürgerschaft abgegeben. Doch nun wird der Wiener wie tausende andere türkischstämmige Bürger verdächtigt, insgeheim wieder die Nationalität ihres Geburtslandes angenommen zu haben. Unter österreichischem Recht ist dies eine Straftat, so dass ihm die Ausbürgerung droht, wenn er nicht rasch nachweist, dass er keinen türkischen Pass hat. Den Nachweis zu erbringen ist jedoch keineswegs einfach.

Für Yilmaz begann alles mit einem Brief im Juni. "Es stand darin, dass ich meine österreichische Staatsbürgerschaft zurückgeben muss", wenn er nicht nachweise, dass er nicht türkischer Staatsbürger sei, sagt der Betreiber eines kleinen Cafés. Im türkischen Konsulat hätten sie ihm aber keine Bestätigung gegeben, da er kurdischer Alevit sei und sich in Wien politisch für "Frieden und Freiheit" in der Türkei engagiert habe, sagt Yilmaz.

Hintergrund der Geschichte ist, dass Yilmaz wie tausende andere Österreicher auf den türkischen Wahllisten steht. Als die rechtspopulistische Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) im Dezember mit an die Regierung kam, ordnete sie an, alle Österreicher auf den Listen zu überprüfen. Wie die FPÖ in den Besitz der Liste gelangt ist, ist ebenso unklar, wie warum Yilmaz und andere türkischstämmige Bürger darauf stehen.

"Ich bin Österreicher, meine Familie ist da, ich habe zwei Kinder, die sind hier geboren. Wir sind sehr glücklich in Österreich", sagt Yilmaz. Seit dem Brief habe er "schlaflose Nächte" und empfinde "totale Verunsicherung". Wie dem 53-Jährigen geht es vielen türkischstämmigen Bürgern, sagt die Journalistin Duygu Özkan von der Zeitung "Die Presse". Innerhalb der türkischen Gemeinde sei die Frage derzeit das Hauptgesprächsthema.

Heinz-Christian Strache feiert die Aktion als Erfolg

Wie auch Deutschland hat Österreich in den 60er Jahren hunderttausende türkische Gastarbeiter angeworben. Heute leben rund 270.000 türkischstämmige Menschen im Land, von denen 150.000 den österreichischen Pass haben. Unter ihnen haben die Behörden bisher 85 gefunden, die widerrechtlich die türkische Nationalität besitzen. Für die Überprüfung wurden allein in der Stadt Wien 26 zusätzliche Mitarbeiter angestellt.

Trotz des hohen Aufwands und der geringen Zahl der Verstöße feiert der FPÖ-Vorsitzende und Vize-Kanzler Heinz-Christian Strache die Aktion als Erfolg. Seine Partei ist seit ihrem Regierungseintritt um Mäßigung bemüht, sorgt aber immer wieder mit fremdenfeindlichen Äußerungen für Aufsehen. So musste sie kürzlich ein Video zu Betrug bei der Sozialversicherung zurückziehen, da die Verdächtigen mit Fez und den Namen Mustafa und Ali dargestellt wurden.

Yilmaz: "Wir sind österreichische Bürger"

Die türkischstämmigen Österreicher stellt die Überprüfung vor geradezu kafkaeske Hindernisse. Wie der Salzburger Anwalt Peter Weidisch berichtet, wurde einem seiner Mandanten von dem türkischen Konsulat beschieden, sie könnten nichts für ihn tun, da er kein Türke sei. Es sei "extrem schwierig" für sie, etwas nachzuweisen, was sie nicht getan haben, sagt Weidisch - also die Wiederannahme der türkischen Nationalität.

Der Fall einer 31-jährigen Salzburgerin zeigt auf, wie problematisch das Vorhaben der Regierung im Einzelfall ist, die Praxis illegaler österreichisch-türkischer Doppelstaatsbürgerschaften zu beenden.

Denn: Frau Cigdem Schiller ist gar keine türkische Staatsbürgerin. Sie ist in Salzburg geboren, dort aufgewachsen und hat eine schriftliche Bestätigung der Türkei, dass sie 2003 ausgebürgert wurde. Den Behörden in Salzburg reicht das nicht, sie berufen sich auf die Wählerliste, auf der die 31-Jährige offenbar noch geführt wird. Zudem wird die Vorlage eines türkischen Dokuments verlangt, das aufzeigt, dass sie keine Türkin ist. Das Problem dabei: Ein solches Dokument stellt die Türkei gar nicht aus. Frau Schiller fürchtet nun um ihre Existenz, weil ihr die Staatenlosigkeit droht.

Wir erreichten die Familie, die eine drei Jahre alte Tochter hat, und führte mit dem Ehemann Ingo (32) ein Interview:

Wie lange zieht sich der Pass-Streit schon hin?

Das geht schon seit einem halben Jahr. Wir waren schwerst geschockt, als wir Post vom Land Salzburg bekommen haben. Ein blauer Brief lag im Postkastl, wir dachten zunächst, es sei eine Radarstrafe. Meine Frau brach in Tränen aus, als sie alles las, ich dachte zunächst, die Strafe sei sehr hoch, doch dann brach auch für mich eine Welt zusammen, als ich von dem Inhalt erfuhr.

Wie haben Sie dann reagiert?

Wir sind sofort vorstellig geworden. Doch bei dem Termin blieb der Beamte (Name der Redaktion bekannt) regungslos. Er verwies immer wieder auf die Wählerliste, die Beweis genug für die Existenz einer türkischen Pässe sei. Somit sei der österreichische abzugeben,

Was haben Sie dann gemacht?

Wir haben alles in Bewegung gesetzt, was in unserer Macht steht. Wir haben unsere Pässe vorgelegt, die türkische Visa haben, um zu beweisen, dass wir ja dies nicht täten, wenn meine Frau türkische Staatsbürgerin wäre. Sie hat auch drei Jahre in der Türkei gearbeitet – und hatte dafür eine Arbeitsgenehmigung.

Wie groß ist Ihre Angst, ausgebürgert zu werden?

Wir leben in ständiger Angst, haben schlaflose Nächte, sind in Sorge um unsere Tochter.

Was halten Sie von den Wählerlisten mit den Namen? Sind sie für Sie aussagekräftig?

Diese Listen sind ein Wahnsinn. Sie dürfen nicht als Beweis gelten – wir wissen auch nicht, wieso meine Frau dort aufscheint. Es kann sich nur um einen Fehler handeln.

Fahren Sie oft in die Türkei?

Ja, ich bin dem Land sehr verbunden. Wir fühlen uns dort sehr wohl. Wir sind schon viel gereist, waren auf Kuba, in Spanien und Indien. So schön wie in der Türkei ist es aber nirgends.

(18) Kinder in Benin leben im Schatten von Zwangsarbeit und Tod

In einem der ärmsten Länder der Erde wäre der kleine N'dah beinahe auf der Straße gelandet. Dass es anders kam, ist seiner Familie zu verdanken – und einem Programm, das solche Familien unterstützt.

N'dah* ist zwölf Jahre alt und geht in die dritte Klasse. Nach dem Frühstück sitzt er fast jeden Tag mit vierzig anderen Kindern in seinem Klassenzimmer – Fenster und Türen geschlossen gegen die Mittagshitze – lernt lesen und schreiben und beteiligt sich rege am Unterricht. Wenn es zur Pause klingelt, wird gemeinsam gegessen. Und nach der Schule trifft sich N'dah mit seinen Freunden zum Kicken. Fußball ist seine Leidenschaft: Sein Lieblingsspieler ist der argentinische Stürmer Ángel Di María.

Was klingt wie eine ganz normale Kindheit, ist für den Jungen alles andere als eine Selbstverständlichkeit. Seit seine Eltern tot sind, kümmert sich sein großer Bruder Gerome* um ihn und seine anderen Geschwister. Das Haus, in dem die Familie zur Miete lebt, hätten sie beinahe verloren. Dann wären sie auf der Straße gelandet, wie so viele andere Kinder in N'dahs Situation.

Benin im westlichen Afrika ist eines der ärmsten Länder der Welt

Über die Hälfte der Bevölkerung in dem Land leidet Hunger, es gibt kaum Arbeit und der Staat hat nur wenige Mittel zur Verfügung, um das Leben seiner Bürger nachhaltig zu verbessern.

Kinder haben es dort besonders schwer – vor allem solche, deren Eltern verstorben sind oder sich nicht um sie kümmern. Manche von ihnen fallen Menschenhändlern in die Hände und werden ins Ausland verkauft, wo sie schon als Minderjährige hart arbeiten müssen. Andere werden obdachlos und überleben, indem sie irgendwelche Waren auf dem Markt verkaufen. Oder sie sterben, weil sich niemand um sie kümmert – sie zum Beispiel ins Krankenhaus bringt, wenn sie krank sind.

SOS-Kinderdorf hilft, bevor es soweit kommt

„Am Anfang hat SOS-Kinderdorf hier die Rolle einer Feuerwehr gespielt. Wenn die Familie auseinanderbrach, hat man die Kinder aufgenommen“, erklärt Salimane Issifou, Geschäftsführer von SOS-Kinderdorf Benin. „Dann ist man sich darüber klargeworden, dass man das eigentliche Problem so nicht löste. Dass man Familien stärken muss, damit sie nicht auseinander brechen, und dass man dabei das Umfeld der Familien mit einbeziehen muss.“

Aus diesem Gedanken erwuchs das Familienstärkungsprogramm, mit dem Familien unterstützt werden, ohne dass sie ins Kinderdorf in Natitingou umziehen müssen. Etwa 400 Familien (mit etwa 1.500 Kindern) erhalten Beratung in Erziehungsfragen und Hilfsmittel in den Bereichen Ernährung, Gesundheit und Bildung. Ziel ist es, Eltern und Erziehungsberechtigte in die Lage zu versetzen, sich selbständig um die bestmögliche Betreuung und den Schutz ihrer Kinder kümmern können.

„Darüber hinaus erhalten die Menschen Zugang zu Kleinkrediten für wirtschaftliche Aktivitäten, die der Familie ein besseres Auskommen verschaffen“, erklärt Issifou. Nur durch diese Hilfe zur Selbsthilfe kann die Situation der Menschen in Benin langfristig verbessert werden.

Für N'dah wurde ein normales Leben so erst möglich

N'dahs Familie nimmt seit einem Jahr am Familienstärkungsprogramm teil. Erst durch die Unterstützung von SOS-Kinderdorf kann der Junge regelmäßig zum Unterricht. „Vorher hatten wir kein Geld für die Schuluniform und ich hatte keine Bücher – was soll ich da in der Schule? Die anderen lachen mich doch aus“, erzählt N'dah. „Ich wüsste nicht, wie wir ohne das Programm heute leben würden – und ich will es mir auch nicht vorstellen.“

Er streift sein grünes T-Shirt über und rennt los zu seinen Freunden. Das Fußballspiel kann beginnen. Sein Bruder Gerome steht in der Tür und schaut ihm nach: „Zum Geburtstag in ein paar Wochen bekommt er von mir das argentinische Nationaltrikot – darauf habe ich jetzt drei Monate gespart.“

Schon eine kleine Spende kann Großes bewirken

Um Kindern wie N'dah eine bessere Zukunft ermöglichen zu können, braucht SOS-Kinderdorf Ihre Unterstützung. Ein Set Schulbücher kostet gerade mal 20 Euro, die Gebühren für ein Jahr in der Oberschule belaufen sich auf 22,86 Euro. Helfen Sie einem Kind, dem Kreislauf der Armut zu entkommen.

[гиперпосилання]

(19) Mit der Schrotflinte

Die Führung des FC Bayern hat sich mit einer vehementen Medienschelte zu Wort gemeldet. Das ist ihr gutes Recht. Der Auftritt macht aber vor allem klar, wie sehr der Klub Erneuerung braucht.

Gut, die Journalisten sollen also künftig nicht mehr schreiben, dass der Kader des FC Bayern überaltert ist, sonst drohen Uli Hoeneß und Karl-Heinz Rummenigge mit rechtlichen Schritten. Okay. Aber man darf hoffentlich noch schreiben, dass die Vereinsführung des FC Bayern zunehmend Anzeichen einer gewissen Überalterung in sich trägt.

Die kurzfristig angesetzte Pressekonferenz der Münchner vom Mittag spricht jedenfalls dafür, dass nach so vielen Jahrzehnten der Regentschaft Hoeneß/Rummenigge ein gewisser Realitätsverlust an der Klubspitze kaum mehr zu verleugnen ist.

Es ist selbstverständlich statthaft, sich vor die eigenen Spieler zu stellen. Und dass der Bayernführung so mancher Artikel über die Formkrise ihrer Profis nicht passt, ist nachvollziehbar. Das darf und soll man dann auch ansprechen. Journalisten müssen das aushalten können.

Die Niederlage gegen den FC Schalke 04 ähnelte einem Offenbarungseid. Was sind die Gründe für die Krise?

Uli Hoeneß: Wir haben erst ein Spiel verloren, davor im DFB-Pokal gewonnen. Ich wehre mich dagegen, jetzt schon etwas Grundsätzliches zu sagen. Man muss ein paar Tage darüber nachdenken und noch 14 Tage abwarten. Ich habe aber eine Meinung, die ich allerdings für mich behalte. Unser Spiel ohne Ball fehlt völlig: Jeder Schalker hatte fünf Abspielmöglichkeiten, jeder von uns hatte keine. Das sagt doch schon vieles.

Karl-Heinz Rummenigge: Bei uns muss was passieren. Das war nicht der FC Bayern. Die Leistung der Mannschaft war sogar eine Beleidigung für den Namen des FC Bayern. Wenn man 1:5 verliert, hat meine keine Entschuldigung.

Aber eine Erklärung?

Rummenigge: Jeder Spieler muss an der Ehre gepackt sein. Wir müssen uns gewaltig steigern. Ich erwarte eine Trotzreaktion von der Mannschaft. Wir müssen mindestens Dritter werden. Das ist unser Minimalziel. Und das zu erreichen, wird schwer genug. Wir sind schon vier Punkte hinter Kaiserslautern, auch Bremen bleibt vor uns. Ich sage noch einmal: Wir müssen Dritter werden, weil wir die Champions League brauchen. Deshalb müssen wir angreifen.

Was soll der Trainer tun? Auf Stefan Effenberg verzichten?

Rummenigge: Es ist nicht gut, wenn er sich jetzt einen rauspickt. Auch die anderen Spieler haben sich schlecht präsentiert. Es ist ein Problem der Mannschaft, nicht eines von Stefan Effenberg. Ich glaube aber schon, dass man jetzt als Trainer einen gewissen Einfluss hat. Speziell Ottmar Hitzfeld. Das Schöne am Fußball ist ja, dass schnell weitergespielt wird.

Hoeneß: Es wäre völlig ungerecht, die Misere jetzt an Stefan Effenberg festzumachen. Im Übrigen: Lieber verliere ich einmal 1:5 als fünfmal 1:2. Jetzt gibt es keine Ausreden mehr. Es war auf alle Fälle ein Rückfall.

Muss der Präsident jetzt eine Wutrede wie in Lyon halten?

Hoeneß: Das habe ich in Lyon für unnötig gehalten und halte ich auch jetzt für überflüssig. Lieber sollten sich einige unserer Abwehrspieler noch ein paar Szenen aus dem Schalke-Spiel anschauen, dann wissen sie, was sie falsch gemacht haben.

Es war die erste Pressekonferenz in diesem Jahr, die Hoeneß, Rummenigge und Salihamidzic gemeinsam gegeben haben. Im Vorfeld war Gott weiß was gemunkelt worden, was dort verkündet werden könnte: Die Spekulationen reichten von Rücktritten bis zum Vorstellen eines neuen Großsponsors. Und dann kam dieses: das Hornberger Schießen mit dem Schrotgewehr.

Trainer Niko Kovac, der eine Stunde zuvor nach vier sieglosen Pflichtspielen die Journalisten über das Sportliche informiert hatte, sprach sich dabei gegen "Aktionismus" aus. Man kann nur hoffen, dass er jetzt nicht von den Anwälten der Bayernführung Post bekommt.